

Nefret Söylemi ve Nefret Suçu Paneli Notları



14 Haziran 2014
İzmir



**Nefret Söylemi ve Nefret Suçu
Paneli**

Mültecilerle Dayanışma Derneği

14 Haziran 2014

İzmir

İÇİNDEKİLER

Açılış Konuşması..... 1

I. OTURUM: NEFRET SÖYLEMİ/NEFRET SUÇU NEDİR?..... 3

Nefret Suçu ve Nefret Suçu Yasası Nedir?

Ulusal ve Uluslararası Mevzuat 4-5-6-7-8-9-10

“Deniz Ünan” (Essex Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü)

Dini ve Etnik Kimliklere Yönelik Nefret Söylemi 11-12-13-14-15

..... 16-17-18-19-20-21-22-23-24-25-26-27-28-29-30-31-32-33-34

Zeynep Arslan (Hrant Dink Vakfı)

II. OTURUM: ALANDAN ÖRNEKLER, NEFRET SÖYLEMİ

NEFRET SUÇU MAĞDURU 35

GRUPLARIN DENEYİMLERİ

Ötekileştirme, Dışlama, Nefret Söylemi ve Afro-Türkler 35-36-37-38-39

Mustafa Olpak (Afrikalılar Kültür, Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği)

Cumhuriyetin Kuruculuğundan Ötekileşmeye 39-40-41-42-43

İshak Kocabıyık (Araştırmacı)

Nefret Suçları ve Romanlar Üzerine Sosyal Politikalar 43-44-45-46-47-48

Abdullah Cıstar (İzmir Romanlar derneği)

Metropollerde Kürt Algısı 48-49-50-51-52-53-54

Lal Laleş (Edebiyatçı ve Yazar)

Sivil Toplumun Nefret Söylemi/Nefret Suçu ile Mücadeledeki Rolü 55-56-57-58

..... 59-60-61-62-63-64-65-66-67-68

Cengiz Alğan (Sosyal Değişim Derneği)

III. OTURUM: MÜLTECİ-GÖÇMEN (YABANCILARA) YÖNELİK NEFRET

SÖYLEMİ/SUÇU 69

Sınır Uydu Şehirlerde Mülteci Olmak 71-72-73-74-75

Özge Biner (Mültecilerle Dayanışma Derneği)

Yunanistan’da Mülteci-Göçmenlere Yönelik Nefret Söylemi/Nefret Suçu..... 75-76-77

Efi Latsoudi (Kayiki)

Festus Okey Davası 78-79-80-81-82-83

Hüsnü Öndül (İHOP & İHD İnsan Hakları Akademisi)

Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği

Temelli Nefret Söyleminin LGBTİ Mültecilere Etkileri..... 84-85-86-87-88-89-90

..... 91-92-93-94-95-96-97-98-99-100-101-102-103-104-105-106

Hayriye Kara (Kaos GL)

AÇILIŞ KONUŞMASI

Av. Eda Bekçi: Merhaba, günaydın... Hepiniz hoş geldiniz. Bu keyifli, güneşli İzmir cumartesisinde bizlerle olduğunuz çok teşekkür ederiz. Oldukça yoğun, uzun ve fakat çok da nitelikli olduğunu düşündüğüm bir programımız var. Programımıza bir an evvel başlamak istiyoruz. Ancak ufak iki hatırlatmamız olacak. Programımızın ilk bölümünde Sayın Mahmut Çınar Beyler, bizimle olacaktı. Yalnız dün kendileri, rahatsızlıklarını bildirdiler, bizimle olamıyorlar. Bu nedenle programımızda ufak bir değişiklik yaptık. İkinci oturumda yer alan **Hrant Dink Vakfı'ndan Sevgili Zeynep Arslan**, sağ olsun, programını sabahki Mahmut Bey'in yerine değiştirmeyi kabul etti. Bu oturumda o bizlerle olacak. Oturumumuzun moderatörlüğünü de **Sevgili Avukat Taner Kılıç** yapacak. Bir diğer hatırlatmam; bugünkü paylaşımları basılı metin haline getireceğiz ve bu amaçla kayıt yapacağız. Bu kayıt, doküman olarak hazırlanacak ve verdiğiniz iletişim bilgilerine daha sonra ulaştırılacak. Program boyunca söz almak istediğinizde, mikrofonu kullanmanızı rica edeceğim; bu kayıt açısından önemli. Eğer bu konuda bir çekinceniz varsa bilginiz olsun. Çok teşekkür ediyorum sizlere, keyifli bir çalışma olmasını diliyorum. Tekrar görüşmek üzere...

I. OTURUM: NEFRET SÖYLEMİ/NEFRET SUÇU NEDİR?

Av. Taner Kılıç: Herkese günaydın. Umarım gün boyu sürececek olan çalışmamızda herkesle verimli, keyifli bir çalışma gerçekleştirebiliriz. Şimdi içinde bulunduğumuz günlerde biliyorsunuz, Türkiye gündemi aslında Musul kriziyle ciddi anlamda Irak’a kaymış oldu. Irak’ta son derece önemli gelişmeler yaşanıyor. Ve bizzat kendi vatandaşlarımız da rehin altında... Suriye’yi zaten söylemeye gerek yok, uzun süredir, yani 3 yılı aşkın bir süredir iç savaş var. Irak’ta 10 yıl öncesinden –yılını tam hatırlamıyorum– Amerikan işgaliyle başlayan ülke içindeki karışıklıklar halen devam ediyor. Suriye’den gelen mültecilerle dikkatimiz Irak’tan aslında bayağı bir kaymıştı ama Irak’tan da mülteciler, Türkiye’ye gelmeye çok ciddi bir şekilde devam ediyordu. Hatta 2013 yılında Türkiye’ye Suriyeliler dışında gelen mülteciler olarak birinci sırada Iraklılar yükselmışti. Ve sayıları hem oransal hem de rakamsal olarak son derece çoktu ve bunu mülteci alanında çalışan örgütler iyi biliyor. Şimdi belli ki Musul’daki bu gelişmelere bağlı olarak, medyada bahsedildiği üzere 500 bini aşkın kişi, Musul’dan kuzeye doğru veya doğuya doğru kaçmaya ve harekete başladı. Büyük ihtimal bunun Türkiye’ye de yine bir göç dalgası olarak yansımaları olacak. Ve Türkiye’deki kamuoyunun bu meselelere karşı özellikle –yani umarız hiç olmaz– kendi vatandaşlarımızın orada bir zarar görmesine bağlı olarak o ülkelerden Türkiye’ye gelen mültecilere yönelik bir tepki oluşması. Geçmişte de oluştu, bundan sonra da oluşması çok yüksek bir ihtimal. Hâlbuki şu genellikle unutuluyor. Tepki gösterdiğimiz bu insanlar, zaten oradaki o zulümden, insan hakları ihlallerinden, oradaki o travmadan kaçıp da gelen, aynı tepkiselliği onlar da yaşayan, hayatlarını, yaşamlarını ve onurlarını korumak için bir çaba

içerisinde başka ülkelere sığınan insanlar... Bu göz ardı edilip, sanki tüm bu olumsuzlukların nedeni onlarmış gibi bazen yereldeki stres, onlara doğru yöneltilebiliyor. Bu Türkiye’de de böyle, başka ülkelerde de böyle. Tüm bunlardan dolayı hem mültecilere yönelik hem de mülteci olmayan birçok gün içerisinde sayılacak gruba yönelik nefret söylemi nedir, nasıl bir şeydir, nasıl inşa edilir ve nasıl yıkılır? Gün boyu hep bunları konuşmaya çalışacağız. Bunların çok önemli olduğunu düşünüyorum. Çünkü Türkiye, aslında asırlardır göç veren ve göç alan bir ülke, çok kültürlü bir yaşamın olduğu bir ülke. Ve nüfusuna oranla dünyada yurt dışında şu anda en çok göçmeni olan ülke. Avrupa’daki 7 milyon vatandaşıyla Türkiye, kendi ülke nüfusuna orantılandığında, dünyada birinci sırada göçmen veren bir ülke. Nüfusuna orantılanmadığında Çin’de bu sayı en çok... Bu göçmen verdiği nüfusla kıyaslandığında, Türkiye içindeki göçmenler, aslında son derece az sayılabilecek bir oran. Ve biliyorsunuz, son yıllardaki iltica hareketlerinin, göç hareketlerinin artmasıyla Türkiye’ye son 3 yılda Suriyeliler başta olmak üzere, Suriyeli olmayan da bir kesim, birçok ülkeden insan ki şu andaki resmi rakamla takriben 100 bin civarı Suriyeli olmayan kişi de Türkiye’de iltica etmiş durumda. Birlikte nasıl yaşamalıyız, bu insanlara nasıl bir koruma sağlamalıyız; bu önemli bir mesele. Bu iyi yürütülmezse... Çünkü bu nüfus hareketi kolay bir şey değil, yereldeki insan için de kolay bir şey değil. Bu gelen insanların tanınması, bilinmesi, ona göre hareket edilmesi, birtakım uyum çalışmalarının organize edilmesi gerekiyor. Eğer böyle olmazsa, bizim gibi bir başka göç veren ve göç alan ülke olan Yunanistan örneğinde olduğu gibi 10 yılda çok ciddi değişiklikler Türkiye’de de olabilir. Sokakta, hatta evlerdeki yabancılara, göçmenlere, mültecilere, Müslümanlara saldıran, bızatihi böyle fiili saldırılarda bulunan bir ülke haline gelebilir. Sürekli buna dikkat çekmeye çalışıyoruz. Şimdi ben, lafı daha da uzatmadan Deniz Hanım’a vermek istiyorum. “Nefret suçu ve nefret suçu yasası nedir? Ulusal ve uluslararası mevzuat, bu konuda ne demektedir?” Önce olayın a, b, c’si diyebileceğimiz giriş yapmak üzere... Buyurun.

Deniz Ünan: Günaydın. Öncelikle çok teşekkürler, sabahın bu saatinde geldiğiniz için. Benim sunumum daha çok aslında nefret suçunu tanımlamaya yönelik. Nefret suçuyla nefret söylemi arasındaki fark nedir? Bir nefret suçu yasasına neden ihtiyacımız var? Aslında Mart 2014’te, çok yakın bir zamanda nefret suçunun ceza yasasına girdiği söylendi. Bu konuda

bir düzenleme yapıldı. Fakat bu düzenleme, acaba ne ölçüde etkili olabilir? Bunlarla ilgili genel bir sunum yapmak istiyorum, daha çok betimleyici... Öncelikle bu nefret suçunu tanımlayarak işe başlamak istiyorum. Evet, bu Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın aslında yaptığı bir tanımlama, bayağı uzun bir tanımlama... Mağdurun, mülkün ya da işlenen bir suçun hedefinin gerçek veya hissedilen ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, bunlara cinsiyet, yaş, zihinsel, fiziksel engellilik, bunlara bazen politik görüş de eklenebilir. Cinsel yönelim ve diğer bazı faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir gruba gerçek ya da öyle algılanan bağı, bağlılığı, aidiyeti, desteği ya da üyeliği nedeniyle seçildiği kişilere veya mala karşı suçları da kapsayacak şekilde işlenen her türlü suç. Bu biraz geniş bir tanımlama. Daha basit sunarsak eğer bunu, nefret suçu aslında önyargı saikiyle işlenen suçlardır. Bunların nefret suçu olarak sayılabilmesi için hâlihazırda suç olarak tanımlanan bir fiilin işlenmiş olması lazım. Mesela bir mala zarar vermek, bir insana zarar vermek, saldırmak, o kişiyi öldürmek gibi. Zaten ceza yasasında tanımlanmış bir suç olması gerekiyor. Ve bunun artı, önyargı saikiyle işlenmiş olması lazım. Yani o kişinin mensubu olduğu kimlik grubuna, o kişi, o kimlik grubuna mensup olmasa bile eğer öyle zannediyorsam, mesela o kişiyi başka bir ırktan zannediyorum ve o ırka karşı bir önyargım var. Sırf bu sebepten, o kişiye zarar veriyorsam, işte bu bir nefret suçudur. Formülü de aslında çok basit: Bir suç fiili ve önyargı saiki birleştiği zaman, bu suçun nefret suçu olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz ve bu şekilde teşhis edebiliriz. Peki, önyargı saikini nasıl teşhis edeceğiz? Bu birazcık daha çetrefilli bir konu ama aslında çok da zor değil. Suçlunun suçu işlerken söylediği şeyler, genel profili, bize bu konu hakkında ipuçları veriyor. Çoğu zaman bunu teşhis etmek çok zor olmuyor. Nefret suçları, dediğimiz gibi ayrımcılık ve önyargıdan beslenen suçlardır. Kimlik özelliklerini hedef alırlar. Farklı kimliklere karşı duyduğumuz önyargılar, düşmanlık, kalıp yargılar, genellikle nefret suçuna zemin hazırlar. Aslında saldırıya uğrayan kişi, bir kişi olabilir. Fakat aslında o kişiye, o kişi üzerinden o kişinin ait olduğu bütün bir gruba, bütün bir kimlik grubuna negatif bir mesaj iletmek istenir. Yani "seni istemiyoruz, senin dünyada olmanı bile istemiyoruz" gibi. Yani böyle bir vahşi, düşmanca bir mesaj iletilir o gruba. Dolayısıyla sembolik bir önemi vardır ve alelade bir suçtan daha fazla zarar verir kişiye. Ve bu kavram, nefret suçu kavramı, görece yeni ortaya çıktı.

Amerika'da 1969'da kabul edilen bir kanun var. O kanunla beraber aslında bizim gündemimize girdi. Ama 1960'lardan çok önce de önyargı saikiyle suçlar mevcuttu dünyada. İşte 2. Dünya Savaşı'nda gerçekleşen sistematik şiddet, buna çok büyük bir örnek. Fakat biz, birtakım şeyleri nefret suçu diye tanımlamaya yeni başlıyoruz. Bu aslında kimlik hareketlerinin de biraz görünürlük kazanması, dünyada yeni sosyal hareketlerin çıkmasıyla da ilintili bir şey. Çokça karıştırılan bir konu; nefret söylemiyle nefret suçu arasındaki fark... Nefret söylemi de önemli bir konu, fakat her nefret söylemi, başlı başına bir nefret suçu teşkil etmeyebilir. Bir hakaret suçu olabilir bu. Ama bir hadisenin nefret suçu olması için hâlihazırda ceza yasasında tanımlanmış bir suç fiilinin de olması lazım. Yani bir insana sadece hakarete bulunmak, aslında nefret suçu olmuyor. Ama nefret söylemi, nefret suçlarına zemin hazırlıyor, o ortamı hazırlıyor. Çünkü bu kimlik gruplarına karşı kalıp yargılar, yeniden ve yeniden üretiliyor. Bir anlamda farklı kimlik gruplarına karşı yapılan şiddet eylemleri meşrulaştırılmış da oluyor. Ve bir nefret suçu yasası gerekiyor, nefret suçlarından korunmak için. Sivil toplum örgütlerinin de en önemli amaçlarından biri bu; bir nefret suçu yasası çıkarmak. Türkiye'de de bu gerçekleşti, nefret suçu yasası kampanyası başladı. Peki, nefret suçu yasası nedir? Baktığımız zaman nefret suçu yasasının amacı, işte bu bahsettiğim önyargı saikini görünür kılmaktır aslında. Adalet sistemi, bu önyargı saikini tanımlıyor, tanıyor ve cezalandırıyor. Bu şekilde cezalar ağırlaşıyor. Çok basit bir adam yaralama fiili eğer önyargı saikiyle yapıldıysa mesela o suçtan alacağı ceza, belirli bir oranda arttırılıyor, nefret suçu yasası bunu öngörüyor. Ülkelerin farklı ceza sistemlerine göre bu yasanın biçimi farklılık gösterebilir. Mesela Amerika'da ve İngiltere'de farklı bir şekilde yasa tanımlanıyor. Yani nefret suçu için apayrı bir yasa çıkarılıyor. Hâlbuki Türkiye'de mesela böyle bir şeye gerek yok. Zaten nefret suçuna karşı kampanyada da bir yasa taslağı oluşturulmuştu. Yani Türkiye gibi ülkelerin ceza sistemine uyan şey farklı suçları, işte tanımlanmış suçlar önyargı saikini cezayı ağırlaştıran bir sebep olarak eklemek aslında. Önce de belirttiğim gibi bu iş, aslında Amerika'da başladı. Özellikle zencilere karşı olan ayrımcılıktan sonra bu sivil haklar hareketi meydana geldi. Büyük bir sivil toplum çabasıyla aslında zencilere karşı ve farklı dinden, özellikle Yahudilere karşı antisemitist suçlar, bu konulardaki sivil toplum faaliyetleri neticesinde, ilk 1969 yılında federal nefret suçu yasası çıkıyor. Daha sonra

farklı kimlik gruplarını da içine alacak şekilde genişletiliyor. İşte engellilik de buna ekleniyor mesela, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği çok yakın bir zamanda eklendi, 2009 yılında. Keza İngiltere’de de öyle, 1998’ten beri nefret suçunun cezalandırıldığını görüyoruz. Fakat burada farklı kimlik grupları arasında bir sıralama istemesek de aslında belki bir hiyerarşi var. Önce daha çok farklı dinlere ve ırka yönelik suçların tanımlanıp, cezalandırıldığını görüyoruz. Engellilik, yaş, cinsel yönelim ve cinsiyet gibi kimlik faktörleri daha sonra ekleniyor maalesef, böyle bir gidişi var. Fakat nefret suçu yasasından belki daha önemli olan şey devletlerin bu konuda istatistik yapması, yani bir nefret suçu haritası çıkarabilmek. Çünkü farklı ülkelerde, farklı nefret suçu vakaları yaşanabilir ve kültürel öğelere göre farklılık gösteriyor bu. Aslında işte Adalet Bakanlığı bir nefret suçu istatistiği çıkarırsa, bizim ülkemizde de bu işin örgüsünü, daha çok hangi grupların hedef alındığını öğrenmemiz kolaylaşır aslında. Maalesef bizde şu anda böyle bir istatistik yok. 1990’dan beri Amerika’da var. Bizde daha çok bu istatistiği sivil toplum örgütleri, aktif çaba ve işbirliğiyle yapıyorlar; bültenler yayınlıyorlar, hak ihlalleri bültenleri gibi, oralardan takip edebiliyoruz. Ama böyle sistemli bir istatistik yok maalesef.

Türkiye’de nefret suçu kavramı nasıl ortaya çıktı ve nasıl bu yasa kampanyası meydana geldi? Aslında LGBTİ bireylere yönelik nefret suçlarına çoğumuz aşinayız. Daha çok yerinden edilme şeklinde de meydana geliyor, özellikle trans bireylere karşı. Bir kişiyi yaşadığı yerden ve sokaktan uzaklaştırmak gibi böyle nefret, linç kampanyaları yürütülebiliyor. Onun dışında trans cinayetler, pek çoğumuz ana haber bültenlerinde de görüyoruz, bir sürü cinsel yönelim ve cinsel kimliğe yönelik cinayetler de var. Bunlar da aslında medyada az çok görünür. Fakat neyse, başka (bu görünürlüğün niteliğine dair) sorunlar var. Onun dışında bizim aslında nefret suçlarını Türkiye’de zikretmeye başlamamız Hrant Dink cinayetiyle beraber oldu. Bir sürü sansasyonel cinayetler, 2006 ve 2007 yılında birbirini izledi. Önce Rahip Santoro cinayeti gerçekleşti. Hrant Dink ve Malatya Zirve Yayınevi katliamı; bu üç önemli olay birbirini izledi. Ve bu cinayetlerin aslında siyasi boyutu, derin devlet boyutu da çok tartışıldı ama her şeyden önce bunlar önyargı saikiyle işlenmiş tipik nefret suçu vakaları.

Bizim mevzuatımıza baktığımız zaman aslında nefret suçuyla, yani bu önyargı saikiyle, eşitsizlik, ayrımcılıkla ilişkilendirebileceğimiz farklı maddeler var. En başında Anayasanın 10. maddesi var mesela; herkes eşittir, hiçbir sınıfa, zümreye imtiyaz tanınmaz. Bu aslında nefret suçunun ana temasıyla çok ilintili, yani eşitsizlik ve ayrımcılık olamaz, yani yapılmaması gerekiyor. Aynı şekilde 16. madde var; halkın bir kesimini diğer bir kesimine kışkırtmak, çeşitli ırk, dil, din ayrımı yaparak, bu mesela nefret suçuyla ilintilendirilebilir. Aynı şekilde 125. madde var; bu hakaret, bir insanın onur ve şerefine hakaret. 153. Madde; ibadethanelere zarar vermek. Mesela Türk Ceza Kanunu'nda ibadethanelere ceza vermek tanımlanmış. Enteresan bir şey bu... Bu işte aslında Osmanlı'nın farklı dinlere, çok kültürlülük ve dinlere olan saygıdan belki gelen bir şey, bu ibadethanelere zarar verme suçunun kanunlaşması. Aynı şekilde 115. madde var. Bir insanın zorla inancını değiştirmeye zorlayamayız gibi. Bunlar hep nefret suçuyla ilintilendirilebilecek maddeler. Fakat doğrudan bunlar, nefret suçu yasasının gerekliliğini ortadan kaldırmıyor tabii ki, yani bir nefret suçu yasası lazım. Bu nefret suçlarına karşı yasa kampanyası, aslında çok kapsamlı ve güzel bir yasa taslağı hazırlamıştı. Demin de bahsetmeye çalıştığım gibi birtakım ceza fiillerine, işte cinayet, yaralama, işkence, yerinden etme, bir sürü bu suçları tanımladılar ve bu suçlara eğer önyargı saikiyle işlendiye eğer, ceza artırımını öngören bir taslak hazırladılar. Sivil toplum örgütleri, özellikle Hrant Dink cinayetinden sonra önce "ırkçılığa ve milliyetçiliğe dur de" platformu ortaya çıktı. Daha sonra bu Sosyal Değişim Derneği adını aldı. Ve bu bir nefret suçu kavramı, adeta çatı kavram haline geldi. Bizim toplumumuzda uzun zamandır nefret suçundan mustarip olan farklı kimlik grupları, Ermeniler, Kürtler, Aleviler, LGBTİ bireyler olsun, bir araya geldiler ve bu nefret suçu yasası için bir kampanyaya imza attılar. Ve güçlü bir kampanyaydı bu. Fakat maalesef sivil toplum çabası –belki diğer kanun yapma faaliyetleri için de geçerli bu– acaba mecliste ne kadar yansıyabildi, lobi faaliyetleri acaba ne kadar etkili olabildi? Bu da ayrı bir sorun maalesef. Araştırmam sırasında bu sürece bakmıştım. Ve şöyle bir şey görüyoruz. Türkiye'de hâlihazırda var olan bir güçlü devlet geleneği var. Bu devlet geleneği maalesef sivil topluma çok az bir alan bırakıyor. Dolayısıyla sivil toplumun çabası aktif olsa bile maalesef meclise çok sirayet edemiyor. Yani belli bir kanunun çıkması konusunda lobi faaliyeti, kampanyalar yürütülüyor,

fakat ancak bir çıkar işbirliği olursa belki bu çıkabiliyor. Onun dışında meclis de ayrı bir telden çalışıyor maalesef, böyle bir durum var. Bunun yanı sıra hâlihazırda günlük hayatımızda da zaten farklı kimlik gruplarına karşı önyargılı olduğumuzu söyleyebiliriz, genele vurursak. Bu aynı şekilde siyasi platformlara da yansıyor. Farklı siyasi partiler, değişik kimlik gruplarına karşı eşit mesafede değiller maalesef. Herkes biraz daha kendi grubunu ön plana alıyor diyebiliriz. Mesela dünya değerler araştırmasının bir kolu var Türkiye’de, Yılmaz Esmer’in Türkiye Değerler Atlası. Aslında tipik ve ayrımcılığa, önyargıya dair çok güzel ipucu veren bir soru var. “Hangi insanları komşu olarak kabul edersiniz, etmezsiniz?” Mesela burada eşcinsel çok yüksek çıkıyor. Eşcinsel komşu istemiyor mesela Türk halkının çok büyük bir kısmı. Bu bize aslında günlük hayattaki önyargılar hakkında ipucu verebilir. Aynı şekilde bunun da meclise taşındığını, yansıdığını da söyleyebiliriz. Nefret suçu yasası hakkındaki meclis faaliyetlerine baktığımız zaman, bu nefret suçu kavramıyla iki tane partinin ilgilendiğini görüyoruz. Özellikle BDP; çok ilgilenmiş ve CHP de ilgilenmiş. Diğer siyasi partiler, bu konuyla pek ilgilenmemişler. Şu anki hükümet Adalet ve Kalkınma Partisi’nin bu “Müslümanların Masumiyeti” diye çevrilen bir film vardı, İslami değerleri aşağılayan bir film. O filmden sonra İslamofobi ekseninde özellikle nefret suçu ve nefret söylemini ele aldığını görüyoruz meclis konuşmalarında. Şu şekilde bitirmek istiyorum. Meclis tartışmaları sırasında farklı siyasi perspektifler ön plana çıktı. Bunu meclis tutanaklarından görebiliyoruz, farklı milletvekillerinin yaptığı konuşmadan. Ve ortaya çıkan tablo şöyle; farklı siyasi partiler, nefret suçu kavramına kendi ideolojik çerçevelerinden yaklaşıyorlar. Aslında nefret suçu, çok gündelik hayata dair bir şey, her gün karşılaştığımız şeyler. Önyargı hepimizde var ama bu olay, aslında belki bir anlamda bağlamından da kopuyor ve bütün siyasi partiler, kendi ideolojik perspektiflerinden bu işe bakıyorlar. Mesela burada bir milletvekili Hakan Çavuşoğlu, diyor ki, “İslam’da da zaten nefret suçu diye bir şey yoktur.” İşte bizde de yoktur. Bizim kültürümüz, örfümüz, ananemiz şeydir. Çok uzun ama belki kısa bir kısmını okuyabilirim. Son kısmı özellikle önemli bence: “Türkiye’de modernleşme sürecinin baskıladığı gruplar da kamusal gönüllülük kazanmakta, bu vesileyle dindar gruplar, siyasette ve ekonomik alandaki başarıları sonucu zenginleşmekte. Eğitimli kentle ve laik gruplarla yakınlaşmaktadırlar. Bu süreçte laik kısım, kendilerini daha

ziyade güvensiz hissetmekte ve korkmaktadırlar.”(2 Ocak 2013). Yani bu bir bağlamda doğru olabilir belki, ama nefret suçuyla aslında doğrudan bir bağlantısı yok bunun. Aynı şekilde mesela BDP’nin de daha farklı yaklaştığını görüyoruz. O da cumhuriyetin tektipleştirici zihniyeti, resmi ideolojiden dem vuruyor. Cumhuriyetin öncesinden başlayan ve cumhuriyetle beraber devam eden resmi ideolojinin söylemine değiniyor ve hep bu eksenden ele alıyor nefret suçunu aslında. Ve en son aldığım konuşma da 1 Mart’ta nefret suçu yasasının çıktığı gün Meclis’teki bir tartışmada, bir milletvekili itiraz ediyor: Var olan nefret suçu yasası kapsamlı değil, yani bütün kimlik gruplarını kapsamıyor, bu konuda ne yapacaksınız, bir değişiklik yapalım. Beşir Atalay’ın cevabı... “İşte orada sayıyor, ırk, cinsiyet filan hepsi var, tam ne kastediliyor bilmiyorum. Irk, cinsiyet, diğer şeyler hepsi, inanç vesaire, ana faktörler var yani temel nefret ve ayrımcılıkla ilgili olabilecek konuların hepsi orada var.”(1 Mart 2014) diyor. Ve konu kapanıyor. Ve nefret suçu yasası bu şekilde çıkıyor, kimlik gruplarını kapsamadan... En son şu şekilde toparlayayım. Mart’ta bu nefret suçu yasası çıktı, nefret suçuyla ilgili bir düzenleme çıktı ama aslında bu bir nefret suçu yasası değil. Ceza yasasında 122. madde var, ayrımcılık suçunu tanımlıyor, belli fiilleri tanımlıyor ve buna ceza öngörüyor bu madde. Kişiler arasında din, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, benzer sebeplerle ayırım yaparak, bir taşınmaz almasını engellemek, o kişiyi aç bırakmak, iş bulmasını engellemek; bunlar ayrımcılık... Şimdi var olan düzenlemeyle şu hale geldi. Din, ırk, milliyet, cinsiyet, siyasi düşünce, mezheplerden kaynaklanan nefret saiki sebebiyle yine aynı şeylere ceza bir yıldan üç yıla kadar olarak arttırıldı. Yani bu aslında nefret suçu yasası değil. Sadece ayrımcılık maddesinin içine nefret saiki monte edilmiş. Dolayısıyla ne kadar etkili olabilir; bu çok tartışmalı, maalesef çok yetersiz bir düzenleme. Var olan gelenekleri kırmak, devlet geleneğini belki kırmak çok kolay bir şey değil. Burada aslında bize düşen belki mecliste de çok ciddi insan hakları eğitimleri vermek, insanları bu kimlik gruplarına karşı önyargı hakkında daha bilinçli bir hale getirmek. Çok teşekkür ederim.

Av. Taner Kılıç: Biz de teşekkür ederiz. Bu oturumda iki konuşmacımız olduğu için isterseniz, ikinci olarak Zeynep Hanım da sunumunu yapsın. Ondan sonra sizlerin sorularınızı, yorumlarınızı, katkılarınızı alalım. **Hrant Dink Vakfı’ndan Zeynep Arslan.**

Zeynep Arslan: Teşekkür ederim. Merhabalar herkese. Deniz, nefret söylemini, nefret suçlarını kısaca tanımlayarak başladı ve aralarındaki farkları da anlattı. Nefret suçlarına epeyce geniş bir şekilde değindi. Ben de nefret söylemiyle ilgili bir sunum yapacağım. Ama bunu da bizim vakıf olarak yaptığımız çalışmaya dayanarak, bir mecrayı aslında temel alarak aktaracağım. Medya, bu bahsettiğim mecra. Yazılı basında yaptığımız çalışmanın bulgularından bahsederek, nefret söylemiyle ilgili aslında genel böyle bir giriş yapabiliriz diye düşünüyorum. Zaten ikinci oturumda da biraz daha farklı kimlikler üzerine çalışan kurumlardan arkadaşlarımız, deneyim ve paylaşımlarıyla daha da genişletecekler zannediyorum bu konuyu. Medyada nefret söyleminin izlenmesi projesini Hrant Dink Vakfı, 2009 yılından beri yürütüyor. Vakfın kurulduktan sonra ilk başladığı projelerden bir tanesi. Kısaca projenin amaçları; ırkçılık, ayrımcılık ve hoşgörüsüzlükle mücadelede katkı sağlamak ve yazılı basında özellikle etnik ve dini kimliklere yönelik yapılan nefret söylemlerini raporlamak, ortaya çıkarmak, görünürlüğünü arttırmak. Aynı zamanda projenin ilerleyen zamanlarında cinsiyetçi ve homofobik söylemler de bu alana dahil edilerek, biraz daha genişletildi. Ve bu tür içeriklerin görünür kılınmasına katkıda bulunmak için bu proje 5 yıldır yürütülmeye devam ediyor. Aynı zamanda hem sivil toplumda, hem akademide bu konuyla ilgili mücadele yollarının tartışılmasına zemin açmak ve bu konuda bilgi üretmek de projenin amaçlarından bir tanesiydi. Çünkü hepimizin bildiği ve aslında Deniz'in de bahsettiği gibi bu iki kavram da, nefret söylemi de, nefret suçu da yeni kavramlar bizim için, Türkiye için. Aslında genel olarak literatürde de yeni kavramlar. Proje ilk başladığında da çok az bilinen bir konuydu bu. Dolayısıyla bunun üzerine bilgi üretmek önemli bir şey, nefret söylemi, nefret suçu, ayrımcılık genellikle karıştırılan kavramlar. Dolayısıyla bunların tanımlarını yapmak, üzerinde çalışılmasını sağlamak çok önemli bizim için de. Öncelikle kısaca yaptığımız çalışmaları sıralayacağım. Sonrasında yaptığımız medya taramasının bulgularından bahsederek, örnekler üzerinden de tartışmayı biraz daha genişletelim istiyorum.

Bu proje kapsamında sistematik olarak bir medya taraması yürütüyoruz. 2009 yılından beri bu medya taraması devam ediyor. İlk başladığında biraz daha dar bir sahaya başlamıştı. 16 gazete elden taranıyor ve o gazetelerdeki nefret söylemleri raporlanıyordu. 2012 yılından itibaren

taramanın kapsamı genişletildi ve bugün medya tarama çalışması kapsamında, Türkiye'deki bütün ulusal gazeteler ve yaklaşık 500 tane yerel gazete, günlük olarak önceden belirlenen anahtar kelimeler üzerinden medya takip merkezi aracılığıyla taranıyor. Bu belirlediğimiz anahtar kelimelerin içinde geçtiği bütün haberleri tek tek okuyoruz ve içinde nefret söylemi geçenleri web sitemizden ve sosyal medya hesaplarımızdan paylaşıyoruz. Ve 4 ayda bir raporlar yayımlıyoruz. Haber ve köşe yazılarında nefret söylemi tespitinde, 1997 yılında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen tavsiye kararı esas alınıyor. Bu kararda nefret söylemi şu şekilde tanımlanıyor: "Nefret Söylemi kavramı; ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezcilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dahil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan veya meşrulaştıran her tür ifade biçimini kapsayacak şekilde anlaşılacaktır."

Anahtar kelimelerden birkaç örnek vermek gerekirse; Ermeni, Kürt, Yahudi, Rum gibi farklı kimlikleri ifade eden isimlerin yanı sıra "bölücü, işbirlikçi, hain, Türk düşmanı" gibi belli sıfatlar kullanılıyor. Yaklaşık 50-60 tane anahtar kelimemiz var. Ve dediğim gibi, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin kullandığı tanım temel alınarak belirleniyor nefret söylemleri. Önemsediğimiz şey, doğrudan ve açık biçimde bir etnik ve dini kimliğin hedef gösterilmesi ve açık biçimde düşman olarak tanımlanması. Buna özen göstererek tanımıyoruz. Çünkü nefret söylemi, çok daha ince biçimde kurgulanmış olan ayrımcı söylem kavramıyla bazı noktalarda ayrılıyor ve bu ayrımı belirlemek zorlaşabiliyor çoğu zaman. Birazdan örnekler üzerinden de daha net görebileceğiz.

Bahsettiğim web sitemiz nefretsoylemi.org, belki bazılarınız daha önce denk gelmiş olabilir. Ana sayfadaki panele, günlük olarak taradığımız haberleri ekliyoruz ve bu haberi neden nefret söylemi olarak tanımladığımıza dair küçük içerik analizleri yapıyoruz. Ve burada aslında 2009 yılından çok geniş bir veri tabanı oluşmuş olduğunu söyleyebilirim. Eskiye dayalı bütün haberlere de şimdi bu web sitesi üzerinden ulaşabilirsiniz. Bir de özellikle belirtmek istediğim bir nokta var bu web

sitesinde, sol tarafta, haber bildirmek istiyorum bölümünü görebilirsiniz. Bu bölüm aracılığıyla siz de gazete okurken rastladığınız şeyleri iletebilirsiniz. Tabii sosyal medyayı da epey kullanıyoruz. Bütün haberleri aslında oradan da paylaşıyoruz. Dolayısıyla sosyal medya daha kolay geliyorsa, oradan da bildirmek mümkün (<https://twitter.com/NefretSoylemi> ve <https://www.facebook.com/medyadanefretsoylemi>). Ama tabii burada önemli olan nokta, sadece yazılı basın, yani basılmış gazete üzerine çalışıyor olduğumuzu hatırlatmak belki önemli. İnternet, çok geniş ve nefret söyleminin çok fazla görüldüğü bir alan ama maalesef henüz o alanda çalışmıyoruz.

Dediğim gibi bu taramanın sonucunda dört aylık raporlar oluşturuyoruz. Bütün bu taranan ve web sitesine eklenmiş olan haberlerin istatistiki belirli analizlerinin yapıldığı, grafiklerin eklendiği raporlar çıkartıyoruz. Bu raporların amacı medyada üretilen nefret söylemi üzerine saf veriyi ortaya koymak. Bu veriler üzerine akademisyenlerin, sivil toplum kuruluşlarının çalışıp, başka çalışmalar yürütmesini teşvik etmeyi amaçlıyoruz.

2013 yılının başından itibaren de ayrımcı dil dosya konuları eklemeye başladık bu raporlara. Buna göre, ilgili dört aylık dönem içinde seçilen bir dosya konusuna odaklanılarak ve her konuya özel bir araştırma yöntemi belirlenerek ayrımcı söylem analizi yapılıyor. Bu analizlerde nefret söylemine göre daha ince bir şekilde kurgulanmış, ayrımcı ve ötekileştiren mesajları daha örtük bir şekilde veren söylemleri açığa çıkarmayı hedefliyoruz. Dolayısıyla nefret söylemi istatistiklerinde görünmeyen ama kullanılan fotoğraflarla, yan yana verildiği başka bir haberle, ara başlıklarla vs. desteklenerek yeniden üretilen ayrımcı söylemi açığa çıkarmak için ayrımcı dil dosya konularını yapmaya başladık. Özellikle ana akım medya, burada çok önemli bizim için. Çünkü nefret söylemi istatistiklerine baktığımızda, belli hedef kitleye hitap eden, belli ideolojik söylemleri benimsemiş gazeteleri görüyoruz. Ama ana akım medya bu istatistiklerde daha az görülüyor. Bu durum, belki bu gelişme olarak da kabul edilebilir, nefret söyleminin artık tanımını biliyorlar, bunu önemsiyor ve kullanmıyorlar. Eskisi kadar hoyratça bir dili artık ana akım medyanın başlıklarında göremiyoruz. Ama bir yandan da hâlâ o kadar masum olmadığını biliyoruz. Çünkü orada ayrımcı dil, hâlâ üretilmeye devam ediyor. Dolayısıyla bu ayrımcı dil dosya konularını yaparken, özellikle ana akım medyayı ele alıp yapıyoruz. Her

dönemde bir tane o döneme ait önemli bulduğumuz, güncel olan bir konuyu ele alıp, farklı bir metodoloji, her konuda yeni bir ona uygun bir metodoloji belirleyerek, daha detaylı bir analiz yapıyoruz ve ayrımcı dilin bir raporunu hazırlıyoruz. Ayrımcı söylem odaklı medya taraması için 2013 yılının ilk raporu olan Ocak-Nisan döneminde, BDP ve HDK temsilcilerinin 'Karadeniz turu' dosya konusu olarak belirlendi. 15 Şubat-28 Şubat 2013 tarihleri arasında, Bizim Karadeniz, Taka, Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah ve Zaman gazetelerinde yazılmış tüm haber ve köşe yazıları üzerinden bir analiz gerçekleştirildi.

Temel olarak burada söyleyebileceğim en önemli verilerden bir tanesi, özellikle yerel gazetelerinde olaydan iki gün öncesinde, daha o heyet Karadeniz'e gitmeden linçye yönelik belli bir çağrıya başlamış olduğu görülüyor manşetlerde.

2013 yılının ikinci raporunda Gezi olaylarının ilk bir haftası olan 1-7 Haziran 2013 tarihleri arasında, Habertürk, Hürriyet, Özgür Gündem, Radikal, Sabah, Sözcü, Taraf, Yeni Şafak ve Zaman gazetelerinde konuyla ilgili yazılmış tüm haber ve köşe yazıları tarandı, içerik analizi ve söylem analizi yöntemleri kullanarak incelendi.

Eylül-Aralık 2013 döneminde ise güncel siyasete bağlı olarak medyada da sıklıkla referans verilen 'Aleviler' dosya konusu olarak belirlendi. Bu konuya bağlı olarak Birgün, Habertürk, Hürriyet, Milliyet, Özgür Gündem, Star, Sözcü, Yeni Şafak, Yurt ve Zaman gazeteleri tarandı.

Bütün bu dosya konuları için ortak söyleyebileceğim şey ise şu; gazeteleri seçerken, farklı siyasi kimlikleri temsil eden gazeteleri bir arada ele almaya çalışıyoruz. Özellikle mesela Aleviler dosyasında gördüğümüz üzere hangi kitleye hitap ederse etsin, hangi siyasi görüşü yansıtıyor olsun, ayrımcı söylem söz konusu olduğunda aynı noktada birleşiyor bütün gazeteler. Dolayısıyla Gezi olaylarında da benzer bir şey oldu. İki farklı kutba aslında hitap ediyor, iki farklı kutbu savunuyor gazeteler.

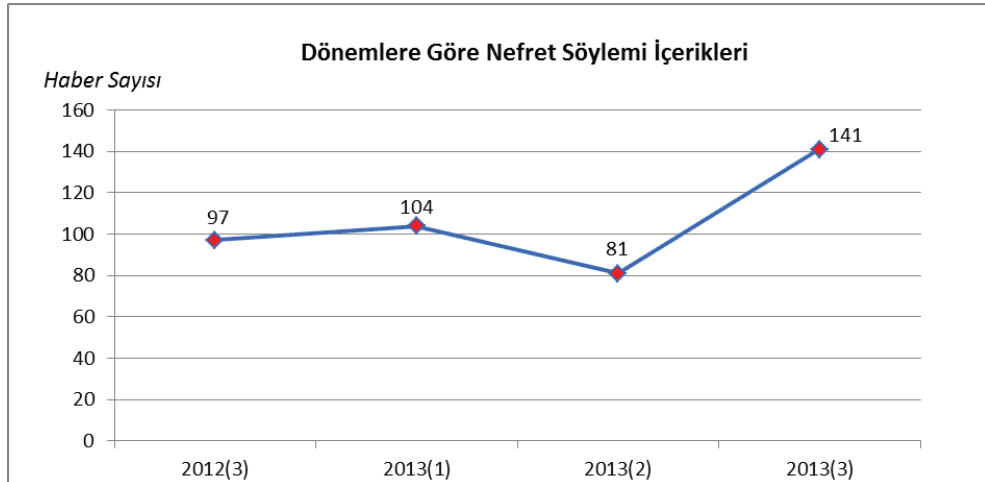
Ama sonuçta ortaya çıkan ayrımcı söylem ve hedef alınan kimlikler, bir şekilde aynı şekilde inciniyor bu tartışmadan. Dolayısıyla aslında çok bir farkları yok bu politik tartışmalar açısından.

Medya taraması dışında proje kapsamında bilgi üretme bizim için önemli, dedim. Onun için proje kapsamında paneller, konferanslar düzenliyoruz her yıl. Bunlara ek olarak 2012 yılında akademisyenlerle ve sivil toplum örgütü temsilcileriyle yakın işbirliği içinde, "Ayrımcılık, Nefret Söylemi ve Medya" başlıklı üniversite seviyesinde bir dönemlik ders programı taslağı hazırlandı ve akademisyenlerle paylaşıldı. Bu dönemde, akademisyenlerden alınan geri bildirimler doğrultusunda hazırlanan ders programı geliştiriliyor ve üniversitelerde uygulanmasına yönelik çalışmalar yapılıyor.

Müfredat çalışmasına paralel olarak hem dersin tamamlayıcı kaynağı hem de genel okura yönelik giriş niteliğinde bir kaynak görevini görecektik çok yazarlı bir yayın olan "Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar" kitabı Aralık 2013 itibari ile yayımlandı. Mahmut Çınar'ın editörlüğünde hazırlanan ve Fuat Keyman'ın sunuş yazısıyla yayımlanan kitap bu alanda bir referans çalışması olma potansiyeli taşıyor.

Şimdi isterseniz, biraz daha detaylandırmak için en son çıkan dediğim gibi Eylül-Aralık 2013 raporunun bulgularına ve istatistiklere biraz bakalım. Bunun üzerinden soru cevap kısmında biraz daha tartışırsak da sevinirim. Çünkü benim söyleyebileceğim şeyler var ama üzerine yorumlamayı sizler de yaparsanız, çok sevinirim.

İlk olarak nefret söylemi olarak belirlenen içerik sayısına dair bir grafiğimiz var.

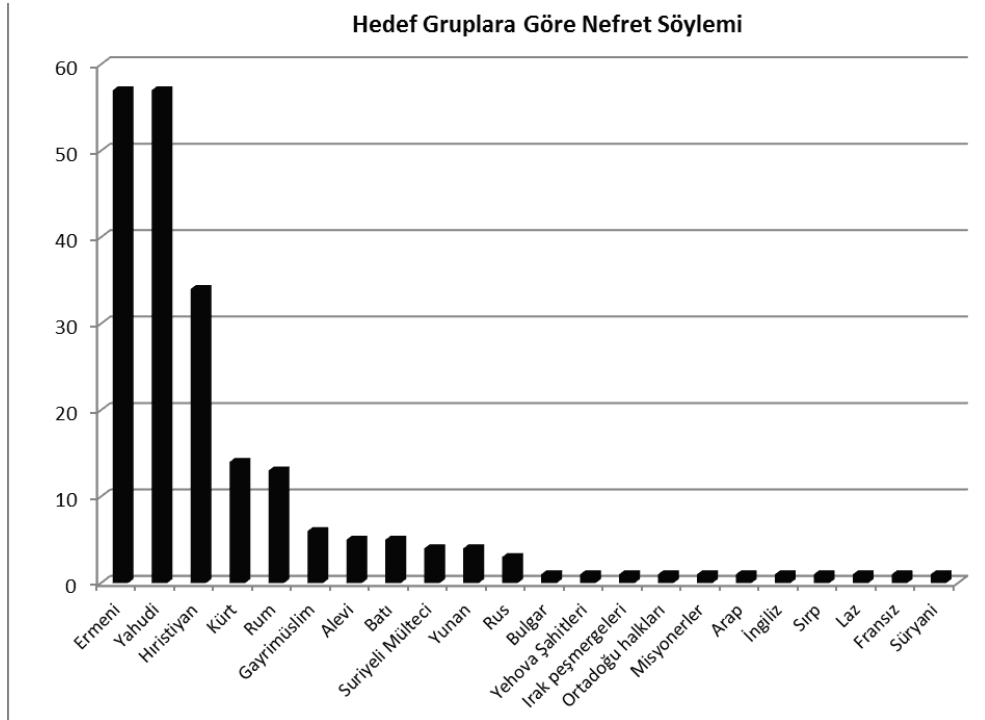


Son dönemde önemli bir artış söz konusu. Aslında bu grafik, politik gündeme göre çok değişiyor. Siyasi ortam ve politikacıların söylemleri basındaki yansımayı da aslında çok değiştiriyor ve etkiliyor. Ama burada önemli olan bir nokta da bunun hep düzenli olarak devam eden bir şey olması, bu bence önemli detaylardan bir tanesi.

2013 yılının son dört ayını oluşturan bu dönemde incelenen yazılar arasında dönem içinde ele alınan konular çeşitlilik gösteriyor. Ama özellikle yılbaşı sebebiyle muhafazakâr basında çıkan ve Hristiyanları hedef alan haberlerdeki artış; nefret suçu yasa tasarısının gündeme gelmesiyle tasarımı eleştiren yazıların yayınlanması gibi unsurlar da ön plana çıkmakta.

Çünkü özellikle köşe yazarları, bu içerikleri üretirken, aslında ifade özgürlüğü kapsamında. Bunun dışında 17 Aralık operasyonu da etkili olmuş olabilir. Çünkü dış mihrak, Yahudi lobisi vs. gibi söylemler de o dönemde etkili olmuştur.

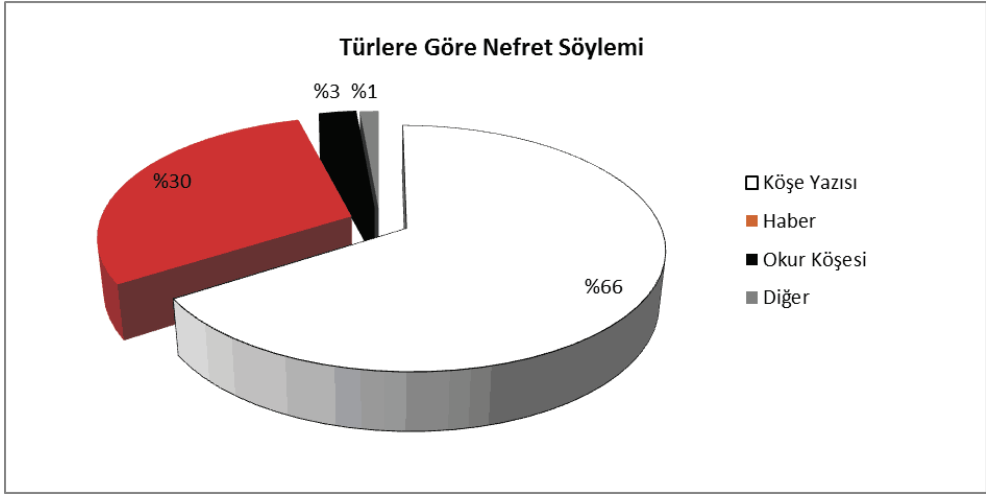
Hedef gruplara göre nefret söylemi grafiğimiz de epey üzerine yorum yapılabilecek bir grafik bence. Hangi kimliklerin ne kadar sayıda nefret söylemine maruz kaldığına dair bir grafik bu.



Nefret söylemi içeriklerinin politik gündemden etkilendiğini söylemiştik. Hedef gösterilen kimlikler de bundan etkileniyor. Bazı olaylar dolayısıyla, belli dönemlerde belli gruplar daha fazla hedef gösterilebiliyor. Ancak özellikle altını çizmek gerekir ki uzun bir zamandır dört aylık raporlarımızda değişmeyen bir veri, yazılı basında hedef alınan gruplar arasında en çok Yahudi, Ermeni ve Hristiyan kimliklerinin nefret söylemine maruz kalıyor olması. Bu ilk üç kategori siyasi gündeme göre kendi içinde yer değiştirse de sayıca en çok gayrimüslimlerin hedef alındığını söyleyebiliriz. Kürtler, bir süredir bu üç kategoriden daha sonra geliyor, onların belki ilk üç kategoriden farklı olmasının sebebini şöyle yorumlayabiliriz: Bizim analiz ettiğimiz haber ve köşe yazılarında Kürtler genellikle din kardeşliği temelinde ele alınıyor. Nefret söylemi genellikle iyi/kötü Kürt ayrımı üzerinden üretiliyor. Ve burada bazen şöyle bir soru geliyor, "işte Hristiyan var, aynı zamanda gayrimüslim var, nasıl oluyor" diye. Buradaki kategorilerin hepsini aslında yazılarda nasıl tanımlanıyorsa o kimlik, o şekilde ele alıyoruz. Yani bizim verdiğimiz isimler değil bunlar. Yazının içinde o gayrimüslim diye geçiyorsa, gayrimüslim kategorisi, değilse, Hristiyan diye geçiyorsa, Hristiyan diye ele alıyoruz. Dolayısıyla orada gördüğünüz isimler, yazılarda geçen isimler.

Av. Taner Kılıç: Romanlar yok mesela.

Zeynep Arslan: Evet, bahsedeceğim ondan. Burada görünmeyen kimlikler var. Romanın görülme sebepleri, onlarla ilgili çok az haber olması. Mesela ateist de öyle bir kimlik. Bunu aslında çoğaltabiliriz. Haber değeri taşımıyor bu kimliklerle ilgili olaylar. Olduğunda da zaten suçla ilişkili görüyoruz bu kimlikleri. Ve görülmüyor olması da aslında bir veri, yani onunla ilgili nefret söylemi üretilmediği anlamına gelmiyor. Bir de mesela Suriyeli mülteci kategorisi, son iki dönemdir çıkan bir kategori, yeni bir kategori, çünkü dediğimiz gibi politik gündeme göre bu kategoriler de değişiyor. Onunla ilgili bir tane de örneğimiz var zaten birazdan bakacağız.



Türlere göre nefret söylemine baktığımızda da en çok köşe yazılarında üretildiğini görüyoruz.

Bunu da şöyle yorumlayabiliriz. Yazarlar genellikle ifade özgürlüğü kapsamında ele alıp köşe yazılarında nefret dilini kullanabilecekleri daha fazla alan bulabiliyorlar. Haber içerikleri biraz daha nötr olma kaygısı taşıyor, o yüzden köşe yazılarına kıyasla daha az görüyoruz. Ama burada önemli olan bir nokta da şu; LGBTİ ve kadınlarla ilgili olan haberlerde daha fazla görülüyor nefret söylemi köşe yazılarına kıyasla. Buradan aslında çıkartabileceğimiz sonuç, konu LGBTİ ve kadın olduğunda görece nötr olma kaygısı taşıyan haber diline daha kolaylıkla sızabiliyor bu nefret söylemleri. Bu da ilginç bir konu aslında bence...

Taramayı yaparken tespit edilen nefret söylemi içeren haberleri benimsedikleri söylemin niteliği doğrultusunda kategorilere ayırıyoruz. Bu konuda daha önce yapılmış olan uluslararası bilimsel çalışmalardan yararlanılarak ve ülkeye özgü dil ve kültür farklılıkları dikkate alınarak belirlenmiş olan nefret kategorileri şunlar:

1) Abartma / Yükleme / Çarpıtma: Bir kişi ya da olaydan yola çıkarak bir topluluğa yönelik olumsuz genellemeler, çarpıtmalar, abartmalar, olumsuz atıflar içeren söylemler ("Türkiye çan sesine boğuldu").

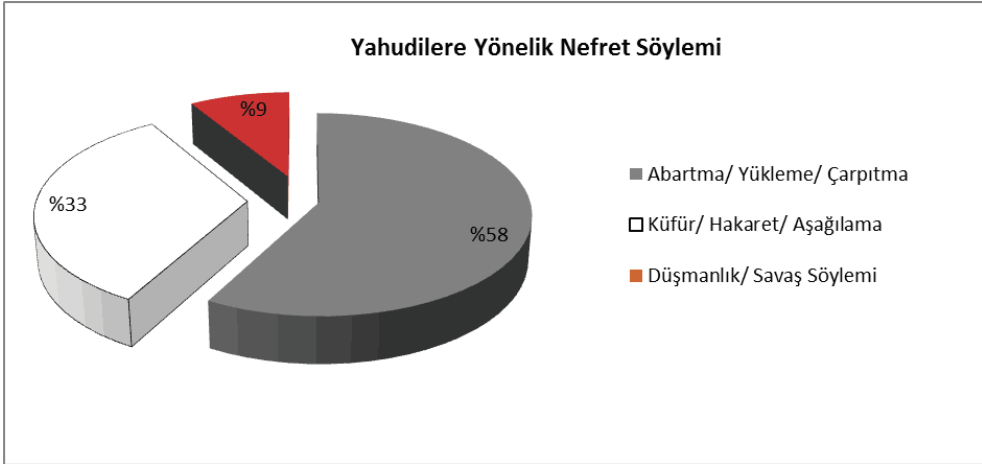
2) Küfür / Hakaret / Aşağılama: Bir topluluk hakkında doğrudan küfür, aşağılama, hakaret içeren (örneğin Kalleş, Köpek, Kanıbozuk gibi) söylemler.

3) Düşmanlık / Savaş Söylemi: Bir topluluk hakkında düşmanca, savaşı çağrıştıran ifadelerin yer aldığı söylemler (Örneğin Gavur Zulmü).

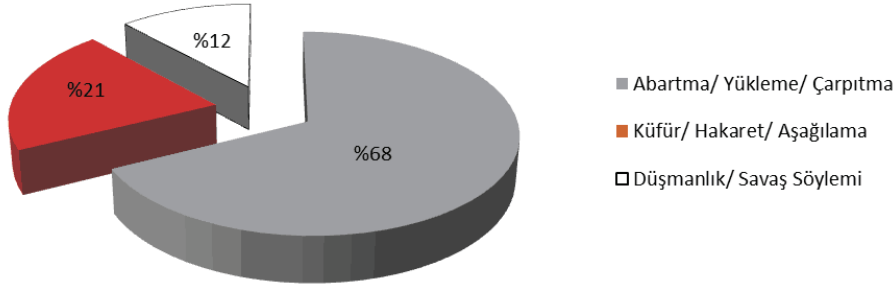
4) Doğal Kimlik Ögesini Nefret, Aşağılama Unsuru Olarak Kullanma / Simgeleştirme: Doğal bir kimlik ögesinin nefret, aşağılama unsuru olarak kullanıldığı, simgeleştirildiği söylemler (Örneğin olumsuz anlamda "senin annen Ermeni zaten" söylemi ya da "senin soyadın Davutoğlu mu Davutyan mı?" gibi).

Eylül-Aralık 2013 dönemini ele aldığımız raporda kısaca en çok nefret söylemi üretilmiş olan kimliklere detaylı bakalım istedikim.

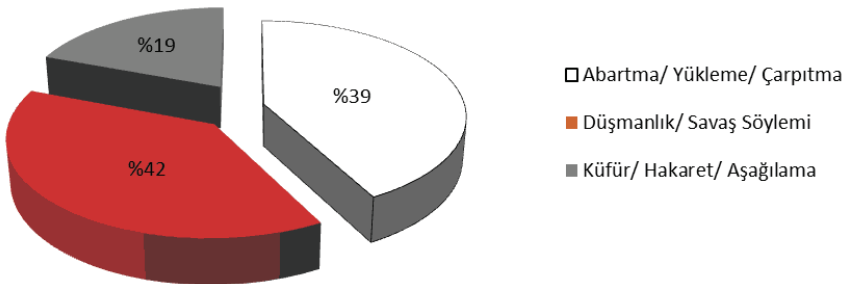
Kısaca belli kimlikler üzerinden bu kategorilerin nasıl oluştuğuna bakalım.



Yahudilere yönelik nefret söylemine baktığımızda abartma, yükleme, çarpıtmanın hâkim olduğunu görüyoruz. Bu haberlerin özellikle İsrail ile ilgili haberlerde tüm Yahudileri hedef alan bir dilin benimsenmesinden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Bundan bir önceki dönemde düşmanlık, savaş söylemi kategorisi de en az abartma, ekleme, çarpıtma kadar fazlaydı ki bunda Gezi olayları sırasındaki Yahudi lobisi, dış mihrak referanslarının da epey etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Hristiyanlara Yönelik Nefret Söylemi

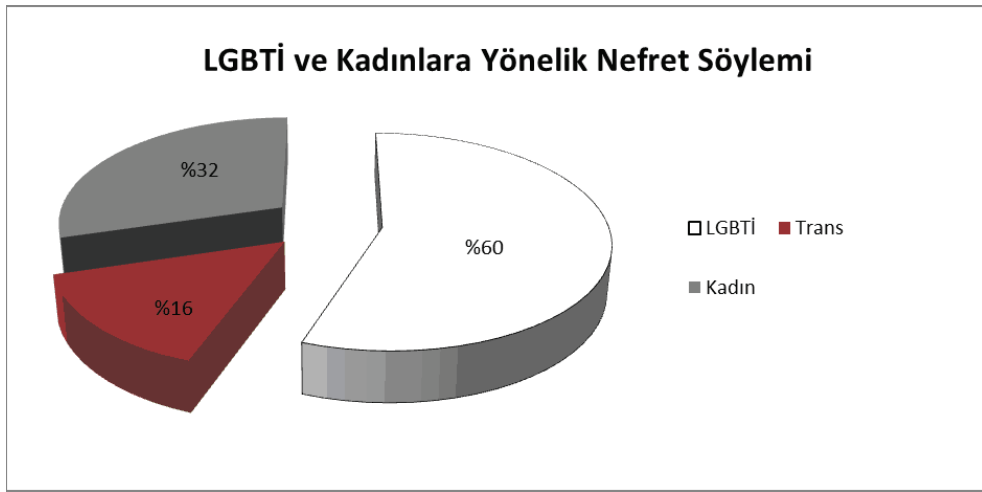
Ermenilere yönelik nefret söylemine baktığımızda, Eylül-Aralık 2013 döneminde daha çok düşmanlık, savaş söyleminin ağırlıkta olduğunu görüyoruz. Burada da daha çok, mesela olimpiyatları Türkiye'nin kaybetmesiyle ilgili haberler ön plana çıkıyor. İç ve dış düşman referansı çokça veriliyor. Olimpiyatı kaybetmemize sevinenler, aslında Batı'yla işbirliği içinde olan Ermeniler, Yahudiler vs. gibi haberler çok var. Bunun dışında yine İsrail devletinde olduğu gibi Ermenistan devletinin üzerinden yapılan eleştiriler de yine Türkiye'de yaşayan Ermenileri de hedef alan bir biçimde verilebiliyor.

Ermenilere Yönelik Nefret Söylemi

Hristiyanlara yönelik nefret söyleminde de abartma, ekleme, çarpıtmanın ön plana çıktığı görülüyor. Az önce söylediğim gibi bu yılbaşı tartışmaları

sırasında bununla ilgili çokça haber üretildi. Aynı zamanda Hristiyan kimliğiyle ilintili olarak belli anahtar kelimelerin de haberlerde çokça kullanıldığını söyleyebilirim. Mesela haçlı kelimesi, hâlâ çok referans verilen bir kelime ya da gavur... Aslında Müslüman olmayan anlamına gelen bu kelime gündelik dilde hakaret olarak kullanılıyor, haber diline de bu anlamıyla yansıyor.

LGBTİ ve kadınlara yönelik nefret söylemlerini ayrı bir istatistikte değerlendiriyoruz.



Burada da genel olarak söyleyebileceğim şey aslında bilgi eksikliğinin olduğu. LGBTİ ile ilgili tanımlar çok bilinmiyor. Örneğin travesti kelimesi kullanıldığında genellikle trans kişilerin kastedildiğini görüyoruz. Veya bazen tüm LGBTİ'ler için travesti kelimesi kullanılabiliyor. (Travestisizm, karşı cinsin kıyafetlerini giymeyi, karşı cins gibi davranmaktan hoşlanmayı içeren bir durumken trans kişiler, cinsiyet değişim ameliyatı geçirmiş olsalar da olmasalar da, kendilerini karşı cins kimliğiyle tanımlamaktadırlar.) Transların haberde ele alınışıysa genellikle suçla ilişkili oluyor. Bunun dışında haber değeri taşıyor. Bununla ilgili de örnekler göreceğiz biraz sonra. Bu haberleri kısaca özetleyeceğim.

Rahim Er

Entellektüel Boyut



Kahpe Bizanslı

Türkiye, olimpiyatları kaybetti diye seviyenlerin varlığı bir hakikat. Köşelerinden yazıp çizerek elindeki kaleme, önündeki sütuna, karşısındaki okuyucuya ihanet edenler görülmekte. Bir de benzer hezeyanları sosyal medyada kusan döküntüler mevcut. Hatta ihanetin daha evveli de varmış. Geziciler, olimpiyat komitesi mensuplarına iktidarı karalayarak "İstanbul'u seçmeyin" diye mailer göndermişler.

Bunlardaki kin, öylesine katmerli ki bir harp halinde bizim devlet adamlarımızı ve bizim ordumuzu değil, düşman tarafını tutarlar.

Onları, kansız, soysuz, cibilliyetsiz... gibi kelimelerle tarif etmek, kelimeleri harcamak olur. Bunlar nasipsizdir. İyilikten nasipleri yoktur. İnsan kılığında ne olduğu meçhul zavallılardır. İnsan olan doğduğu, büyüdüğü, ekmegini yediği, havasını teneffüs ettiği, iş, unvan sahibi olduğu bir memlekette o memleketin kaybetmesine sevinemez. İsterse bir ay önce vatandaşı olsun. İnsaf, sadakat ve ahlaktan nasibi olan bunu yapamaz.

Bir kimse ülkesini yöneten iktidara oy vermeyebilir, onu sevmeyebilir, hatta belki öfke

meyebilir, onu sevmeyebilir, hatta belki öfke bile duyabilir. Ama şunun idrakinde olması gerekmez mi?

Devlet ve memleket iktidarın tapulu mülkü, millet kölesi değildir. Seçmen, serbest iradesiyle bir görüşü iktidar yapmıştır. Memnun olduğu sürece onu iş başında tutar. Memnun kalmayınca da muhalefete alır. Hadise bu kadar basitken uluslararası bir yarış alınamayınca iktidara kızgınlıkla oh çekerek ele kına yakıp zevkten dört köşe olmak, işbirlikçi bir zihniyetin tezahürüdür. Bu zihniyet, ilk defa I. Dünya Harbi işgal günlerinde görüldü. Kendisine ölmek emredilen Mehmetcik, cephede şehit düşer, insanlar ot yeme zorunda kalıp, çanak bulamazken bunlar Şişli'de, Ulus'ta, Kordonboyu'nda, İngiliz, Fransız sofralarında kadeh tokuşturuyorlardı. Günümüzün yüz karası iyilikten nasipsizler, neseben olmasa bile fikren onların devamıdır. Bu yüz karaları, mukaddesat adına ne değerimiz varsa hepsini düşman sayarlar. Buna aile hayatından nikâhtan dine, milliyetten bayrağa kadar her değer dahildir. Vaktiyle bunları fikren inşa edenler, bu topraklarda yarım asır sonra Allah diyenin kalmayacağını hesap etmişlerdi.

Fakat onların bir hesabı vardı.

Allahü teâlânın da bir hesabı vardı.

Musa aleyhisselamı Firavunun sarayında yetiştiren Allah, Adnan Menderes'i de Tek Parti'de yetiştirdi. Bu işgalci zihniyet, ilk kaybı 14 Mayıs 1950'de verdi. 3 Kasım 2002 ise hezimetlerinin başlangıcıdır. Kudurmaları, tükenişlerini görmekten dolayı, idarede laik de olsa şahsi hayatlarında Müslüman bir ekibin zaferinden sevinen haçlı galibiyetini tercih etmekte. Bu kıçı kınklar, Bizans'ın kahpe tarafının mirasçılığıdır.



Türkiye'nin olimpiyatların düzenlenmesine dair adaylığının kaybedilmesi üzerine kaleme alınan bu yazıda, öncelikle "Geziciler" eleştiriliyor. Yazının bütünü içinde tarif ettiği ve özellikle de son kısımda verdiği örneklerden anlaşılabilirceği üzere aslında CHP tarafından temsil edildiğini düşündüğü bir kesimi, Batı'yla işbirliği içinde olmakla suçluyor. Başlıkta da görülebileceği üzere Batı'yı "kahpe" olarak tanımlıyor. Yazının içinde geçen "kansız, soysuz, cibilliyetsiz, işbirlikçi, nasipsiz, yüz karaları, kudurmak" gibi ifadelerle de gerek "bir düşman olarak" Batı'ya, onun temsil ettiklerine, gerekse de Batı'yla ilişki içinde olanlara hakaret ediyor. Ayrıca yine bahsettiği bu kesimin "mukaddesat adına ne değerimiz varsa hepsine düşman" olduğunu söyleyerek toplumdaki kutuplaşmayı körükliyor.



SALİH BENCİK

salihbencik@yahoo.com

SURIYELİLER BU FEDAKÂRLIKLARI
HAK EDİYOR MU?

Öz yurdunda mahrumiyetler yaşanırken, bununla birlikte itilip kakılmak, ikinci sınıf muamelesi görmek, bir başkasına tolerans tanımak damarına dokunmaz mı insanın. Elbette dokunur. Yurdun bir çok yerine zorunlulukmuş gibi, dayatma ve direme ile kabul edilmeye çalışılan, çok farklı yaşam tarzları olan bu insanlar her şeyi rağmen bağrımıza basmaya çalıştık, ama hâzindir ki incedi kalbimiz suistimal edildi yaptığımız fedakârlıklar.

Medya ya yansıyan kadarıyla tiksinti verecek olayların yaşanması bizim için derinden yaralıdır, bir de yansımayan hadiseleri dile bile getirmek istemiyorum. Bu insanlarla hiçbir ortak yanımız olmadığı gibi benzer hiçbir şeyimiz yok. Bunlar sığınmacı olarak gelmişler güya. Benim acizane bildiğim savaş esnasında ancak yaşlı, hasta ve kadınlar sığınmacı olarak yurtlarını terk ederler ama gel gör ki durum hiçte öyle değil. Başın-

dan beri varlıkları hep rahatsızlık ve huzursuzluk vermiştir ne yazık ki. Nasıl anlatsan bilmem ki. Kaldıkları evlerdeki tüm çevrelerini bile çileden çıkaracak kadar.

Sokaklarda dilenenler, evlerinde perde çekmeden kalkanlar, hastanelerde ukalaca davranışlar, ahıksızlık, bulasıcı hastalıklar, nimete nankörlük etmek. Bir arkadaşım dan duymuştum. Yıllar önce Suriye ye gittiğim. İnsanları yemek yedikten sonra çok af buyurun. Kanınları tika basa doyurduktan sonra ağzılarını ekmekle sildiklerini gözlerimle gördüm. Bu manzara karşısında bu insanların başlarına gelmesi aile bence. İşte bu insanları bizler bağrımıza bastık. Bunca fedakârlığımız karşısında nankörlükleri bir yana, kapa giden bir arkadaşımın şunları söylemişti. Vallahi gözlerimle gördüm bu insanlar hiç de bu kadar hizmeti hak etmiyorlar. Neden dediğimizde; Ekmeğin içinin oyulmuş içine sigara

söndürüldüğü ve hatta dilim varmıyor söylemeye, küll tablası olarak kullanıldığını görünce aklım başımdan gitti, bunlara asla acımaz diyerek orayı hemen terk ettim.

Geçenlerde bir taziye dolayısıyla ;Adıyaman iline gittiğim. Gece şehrin dışında parlak ışık görünce merak ederek sordum. Arkadaşım bu ışıkların Suriyelilerin kaldığı çadır kentler olduğuna söyledi. Ve şehir merkezine asla girmelerine müsaade edilmediği halkın bu konuda çok tepki verdiğini dile getirdi.

İlimizde ise her köşe başında çocuk, kadın, erkek avuçlarını açmış diteniyor. Asla da keyiflerinden geri kalmıyorlar. Burunları yansa yüksek sesle müzik açarak eğlenmek çevreyi rahatsız etmek nezaketsizliğini göstermezler.

Eli silah tutan herkesin sınır dışı edilerek, geri kalanların barındırılması gerekmez miydi? Çok mu mecburdur bu insanları aramıza alarak düzenimizi bozma pohasına yükleri omuzlamak. Köşe başlarında dilenerek her gün ölmek yerine, kahramanca bir tek defa ölmek daha da onurlu bir davranış değil miydi?

Bunca yaptıklarımıza karşılık halen bir çok insanı memnun edemedik ne yazık ki? Bu konu ile ilgili bir yazı yazmıştım. "Nereye Kadar Suriye " başlığı altında. Bir daha yazmayı düşünmemiştim aslında. Neden yazdın peki dersiniz. Perşembe akşamı haberlerinde Diyanet işleri başkanımız aynen şunları söyledi: Kurbanlarımızı Suriyeli Misafirlerimize verelim. Bende diyorum ki; Sayın başkanımız siz zannediyor musunuz ki tüm vatandaşlarımızı kurban kesebilecek durumda. İkincisi bu nasıl misafirlik bunlar düpedüz yerleşik hayat yaşıyorlar. Bu hayatın karnamık biraz zor olsa gerek, gitseler bile geride bırakacakları yüklerini izlerinin yıllarca memleketimizi terk edemeyeceği kanatındayım.

Gerek ilimiz ve gerekse çevremizdeki illerimiz bunca nüfusu kaldırabilecek hiçbir donanımına hazır değildir. İlimizde birkaç aile birleşerek kabank bile olsa ev kiralamaktadırlar. Bu durumda her aşırı gürlü olmakta ve her de kiralık çok yüksek fiyatla verilmektedir. Kiralık ev sıkıntısı büyük bir sorun olarak halen tayin olarak gelen öğ-

retmen, polis ve memurları ciddi bir sıkıntıyla karşı karşıya bırakmaktadır.

Halen barındırdığımız bu insanlar ne kardeşimiz, ne muhacir ne de misafirlerdir. Kendi yurtlarında bile kimlikleri bulunmayan bu insanlar bu kadar iltifat karşısındaki hayretlerini geride bırakarak, kendilerini daha ağır terazi-lerde, daha ön planda tutulmalarını hak ettiklerini düşünüyorlar. Ve bizlerin de onlara bakmaya mecbur olduğumuzu düşünüyorlar.

Netice olarak bu insanların içimizde bizimle kalmaları büyük tehlike sinyalleri vermektedir.

Eğer barındırmak zorunluluğumuz var ise şehirle tüm bağlantılarının kesilerek hayatlarını sürdürmeleri gerektiğini düşünüyorum. Böyle olması gerektiğini ilgili mercilere çok önceleri dile getirmişim. Belki de halen bir çok insan bizi merhametsizlikle suçlayacaktır. Asla; bu toplumsal bir tepkidir. Bu kadar insanın düşüncelerini, bozulan düzenleri ve gelecek tehlikelere karşı tepkilerini göz ardı edemeyiz. Benden söylemesi.

Bu yazıda da Suriyeli mültecilerden bahsederken kendilerine çeşitli olumsuz özellikler yükleniyor. Mültecilere sunulan yaşam koşullarından hiç bahsetmeksizin onları çeşitli sıkıntı, tehlike ve tehditlerin kaynağı olarak yansıtıyor. "Yapılan fedakârlıkların suistimal edildiği"nden bahseden yazar, "tiksimti verici olaylar" yaşadığını dile getirirken okuyucuyu soyut ve belirsiz bir tehlike/tehdit algısına sürüklüyor. "Bu insanlarla hiçbir ortak yanımız olmadığı gibi", "bunlar sığınmacı olarak gelmişler güya", "varlıkları hep rahatsızlık ve huzursuzluk vermiştir" gibi ifadelerle "biz" ve "onlar" algısını güçlendiren yazar, "eğer (onları) barındırmak zorunluluğumuz var ise şehirle tüm bağlantılarının kesilerek hayatlarını sürdürmeleri gerektiğini düşünüyorum" önerisiyle mültecilerin neredeyse tecrit edilmesi gerektiğini savunuyor. Bencik, yazısının son iki cümlesinde de "Bu kadar insanın düşüncelerini, bozulan düzenleri ve gelecek tehlikelere karşı tepkilerini göz ardı edemeyiz. Benden söylemesi" ifadeleriyle üstü kapalı bir şekilde şiddet çağırıcılığında bulunuyor.

HAYKIRIŞ

Ethem Durak



Alın size çözüm..

Gazetelere düşen bir haber aynen şöyle;

"Rum çiftçiler traktörleriyle Bostancı'dan sınırı delerek Güzelyurt'a gitmeye çalışacak.

Rum çiftçilerin, 7 Aralık Cumartesi sabahı, Astromerit (Bostancı) sınır kapısında büyük bir "seferberlik" düzenleyecekleri ve traktörleriyle sınır kapısını delip Güzelyurt'a kadar gitmeye çalışacakları haber verildi."

Bu haberi okuyunca, anladım ki bu ülkede çözüm olsa bile sadece kağıt üzerinde yazılan bir metinden öteye gitmeyecektir.

Çözüm, kanaatkar iyi niyetli insanlar arsında olur.

Türkler iyi niyetlidir ancak Rumların iyi niyetli olduğunu söylemek büyük cesaret ister.

Türkler, kanaatkar ve kendilerinden emin insanlardır. Kimsenin hakkında, toprağında gözü yoktur. Bu yüzden ideal sahibi değildirler. Büyük iddiaları yoktur.

Rum, sadece Kıbrıs'ı almayı değil, Doğu Roma İmparatorluğunu, eski Bizans'ı canlandırma peşindedir. Bu hayal onun "Megalo İdeası" dır. Bütün çalışmaları bu ideal peşinde, çerçevesinde dolanmaktadır.

Türk "Yurtta sulh, dünya sulh" des-turu ile hareket ederken, maalesef, Rum'un Megalo İdeası'na Ermeni'nin hedeflerine ve daha birçok etnik kökenlerin saldırısına maruz kalmaktadır. Sulh dusturu, çok güzel bir dustur, olmasına rağmen, Türkün karın altını tamamen müdafaasız bırakmaktadır. Şimdi Kıbrıs'ta çözüm hemen çözüm isteyenlere, oldum-olasi bir çözümü kabullenmeye razı olanlara, sormak gerek; Bu haberde bahsi geçen çiftçiler sizce haklı mı? Onlara hoş geldiniz demeye gidecek misiniz? Onları hasretle bağrınıza basacak, "gel grekocuğum Omorfo sizindir" diyecek misiniz? Türk askerinin sınırı beklediği şu



günlerde, sınır delmeye kalkan bu düşüncesiz insanlar, yarın Türk askeri çekildikten sonra rahat duracak mı, yoksa Türk olan her şeye saldırıp, ezip geçmeye mi çalışacaklar?

Sınır delme olayı, tek taraflı kalmaz. Rum sınırı delmeye çalışıyorsa o bölgede yaşayan insanlara kendini müdafa hakkı veriyor demektir.

Gerekçe tarla sürmek olarak gösteriliyor. Tarlalar, sürülüp; ekilmişti bile. Bunu bilenlere sormak gerek. Hangi tarlayı sürmedir niyet? Niyet, sadece sınırdaki olayı çıkarmadır. Rum şeytana benzer, rahat duramaz, ya çocuklarını gömer veya kendi altını parmaklar.

Anlaşma olduğunu, çözüme erişildiğini farz edelim. Rumolu sizce rahat duracak mı?

Türklerde tek karış, bir karış toprak olduğu sürece, Rum sınır delme eylemine devam edecek bu ahlaksızlığı sürdürecektir.

Ve, o bölgede yaşayan bir arkadaşımın dediği gibi " Gelsinler, gelsinler ancak bilsinler ki biz delik açmasını, mıhlamayı çok iyi beceririz"

İşte size çözüm; Sınır gelecek Rum ve onu mıhlayacak, onda delik açacak, şişleyecek olan Türk.

Daha güzel bir çözüm olabilir mi? Her ne isterse olsun bu ebediyete kadar sürüp, gidecek bir olguya ben-ziyor. Benzemiyor mu?

Kıbrıs'taki Rum çiftçilerin 7 Aralık tarihinde traktörleriyle Bostancı'dan Güzelyurt'a sınırı geçmeye çalışacakları haberinden yola çıkan köşe yazarı, yazısında halkı alenen şiddete çağırıyor ve Rumları düşman konumuna yerleştiriyor. Öncelikle Rumların iyi niyetli olmadığını söyleyen Durak, Rumların (ve Ermenilerin ve "daha pek çok etnik köken"in) Kıbrıs ve (muhtemelen) Türkiye toprakları üzerindeki emellerinden bahsederek onları bir tehdit olarak sunuyor. Hemen ardından "Rum sınırı delmeye çalışıyorsa o bölgede yaşayan insanlara kendini müdafaa hakkı veriyor demektir" diye ekleyerek şiddet içeren bir karşılığı meşrulaştırıyor. Arada, Rum'un şeytana benzediği ifadesiyle Rumlara hakaret de eden yazar, "o bölgedeki bir arkadaşı"ndan alıntıyla Rumların öldürülmesinin meşru olacağı yönünde görüş bildiriyor ve ironik bir şekilde bunu bir çözüm olarak tanımlıyor: "İşte size çözüm: sınır delecek Rum ve onu mıhlayacak, onda delik açacak, şişleyecek olan Türk. Daha güzel bir çözüm olabilir mi?"



Reddedilen travesti müşteriyi bıçakladı

ŞİŞLİ'de barda tanıştığı ve kendisini Ukraynalı bir kadın olarak tanıtan travesti, cinsel ilişkide gerçek ortaya çıkıp reddedilince çılgına döndü. satırla partnerini yaraladı. Bir bara giden A.T. adlı travesti, burada karşılaştığı A.K.'ye kendisini Ukraynalı bir kadın olarak tanıttı. Alkol alıp sohbet eden ikili, gece yarısı para karşılığı cinsel ilişki için anlaşıp A.T.'nin evine gitti. Burada da alkol alan ikili yakınlaştı. Ancak A.K., A.T.'nin travesti olduğunu anladı. A.K., ilişkiye girmek istemediğini söyleyince kavga çıktı. "Sen ne Ukraynalısın ne de kadınsın, ben seninle birlikte olmam, beni kandırdın" dedi. A.T., "Benimle yatağa girdin, paramı vereceksin" diyerek mutfığa gidip bir satır ve bıçak alıp A.K.'ya saldırdı. Ağır yaralanan A.K. hastaneye kaldırılırken, Şişli Asayiş Büro ekipleri tarafından yakalanan A.T. tutuklandı. ■ Serhat ALAATTİNOĞLU / AHT

Diğer dezavantajlı bölümünde ele aldığımız bu haberde ise, gerek başlıkta gerekse haberin içinde kişinin trans kimliğinin vurgulanması ve "reddedilince çılgına döndü", "satırla partnerini yaraladı" gibi ifadeler

kullanılıyor. Bu, transların suçla ilişkilendirildiği genel algıya katkıda bulunuyor, trans kimliğine şiddet bağlantısı yüklemiş oluyor.

Katılımcı: İçeriği de, bunu hak ettiğine yönelik zaten.

Zeynep Arslan: Evet aynen, yani reddettiği için...

Av. Taner Kılıç: Çünkü yalan söylemiş. Kadınım ben, demiş. Gerçek ortaya çıkmış, oradaki cümleler böyle.

Zeynep Arslan: Aynen.

AZGIN HEMSİREYİ TENESİR PAKLADI

İngiltere’de birlikte olmak için kendisine erkek ararken, evsiz genci dairesine alan azgın hemsire. alemden sonra yine sevişmek isteyince canından oldu!..

İNGİLTERE’nin başkenti Londra’da ikamet eden yaşlı hemsire, geceyi geçirmek için, 20 yaşındaki evsiz bir genci, yalnız yaşadığı apartman dairesine aldı. Ancak 62 yaşındaki hemsirenin, seks alemi kanlı bitti. Yaşlı kadın, tam 28 bıçak darbesiyle öldürüldü.

Emekli hemsire, evsiz bir gençle yaptığı seks partisi sırasında korkunç bir şekilde öldürüldü. İki torun sahibi olan kadın, sokakta rastladığı evsiz gençle evinde seks yaptı. Jack Huxley (küçük resim) adındaki gence evine götürüp, porno izleten Janis Dundas, daha sonra onunla ilişkiye girdi. Sevişikten sonra uyumak isteyen genç ile yenisinden sevişmek isteyen Dundas, reddedilince öfkelendi. Uyuturucu ve votka etkisi altındaki çift tartıştı. Tartışma sırasında Huxley, mutfaktan aldığı bıçakla yaşlı kadını 28 yerinden bıçakladı.




Bir sonraki haberimiz kadına yönelik nefret söyleminin en açık örneklerinden biri. İki paragraflık kısa bir yazı için büyük bir başlığın kullanıldığı haberde, bir erkek tarafından evinde bıçaklanarak öldüren bir

kadından bahsediliyor. Haberin verilış biçimi kadının bu ölümü hak ettiği yönünde bir algı yaratmayı amaçlıyor. Haber boyunca kadının yaşına vurguyla yaş ayrımcılığı yapılırken ("yaşlı hemşire", "yaşlı kadın") dokuz cümleden oluşan haberin altı cümlesinde "geceyi geçirmek için", "seks alemi", "seks partisi", "seks yaptı", "ilişkiye girdi", "yeniden sevişmek isteyen" gibi ifadelerle başlıkta ve spotta dile getirilen "azgın hemşire" algısı kuvvetlendiriliyor. Dolayısıyla onun hemen arkasından gelen "teneşir paktadı" ifadesiyle de kadının öldürölmesinin meşrulaştırılmasına zemin hazırlanıyor. Haberde, kadının açık ismi ve fotoğrafı da kullanılmakta. Sonuç olarak söylem, aslında nefret söylemi ideolojik bir şey, bunu net bir biçimde söyleyebiliriz. Belli bir ideolojinin yansıması ve aynı zamanda belli bir ideolojiyi yürütmenin de, güçlendirmenin de bir aracı. Dolayısıyla medya da bunun en önemli mecralarından bir tanesi. Nasıl ele alındığı, hangi haberin hangi kelimelerle, hangi başlıklarla ele alındığı, hangi haberlerin yan yana konulduğu, hangi fotoğrafla beraber verildiğı... Bunların hepsi aslında belli bir ideoloji üretmenin yöntemlerinden bir tanesi diyeyim, bitireyim. Teşekkür ederim.

Av. Taner Kılıç: Biz teşekkür ederiz. Arkadaşlar, 15 dakika kadar geç başlamıştık. Normalde bu dakikada kahve arasına çıkmamız lazım, ama çıkmadan en azından bir-iki soru almak istiyorum. Programımızın da sarkmaması lazım. Kahve arasından sonra beş konuşmacının olduğı bir oturum daha var. Öğlen yemeğı de organize edildiğı için öğlen yemeğıne de çıkışın sarkmaması gerekiyor. Buna dikkat edecek şekilde sorularımızı sorarsak veya yapmak istediğimiz yorumlarımız olursa... Buyurun.

Katılımcı: Teşekkür ederim. Ege Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü üçüncü sınıf öğrencisiyim. İsmim Orçun Demir. Öncelikle sunumlarınız için teşekkür ediyoruz. Benim aslında bir yorumum olacak ama üstünde değerlendirme yaparsanız da sevinirim. Aslında iki konuşmacının da bahsettiğı genel algı, yani devlet geleneğı, ideoloji, belli bir ideoloji dediğimiz şeyin, aslında yıllardır yaşadığımız muktedir devlet anlayışının bir sonucu olduğunu düşünüyorum. Ve ne yaparsak yapalım bu algının değişmesinin zor olduğunu ve bu algının değişmesi için aslında biraz daha tabandan düşünmemiz gerektiğini düşünüyorum. Yani biz, şöyle yetişiyoruz. Milli eğitim sistemi içinde yetişiyoruz. Milli eğitim sistemi içinde bize bu

gösterdiğiniz ahlaki değerleri sunuyor. Biraz önce eleştirdiğimiz ve gülerек bahsettiğimiz ahlaki durumu bize veriyor. Bu askeri geleneği veriyor, bayrağı veriyor. Yani bu tip şeyleri bize işliyor. Bu noktada da belli nefret yasalarının çıkması ya da bunların geliştirilmesi, bu söylemi bizim anlamamız, insanların da anlaması, bu taban değişmedikçe de ülkeye yerleşmesinin zor olduğunu düşünüyorum. Ayrıca dediğim gibi, bence siyasi ideoloji olarak da bakmamak gerekiyor, yani partiler üzerinden değerlendirmemek gerekiyor. Yani o açıdan baktığımızda, çok bir şey değişmiyor. Yani hangi parti gelirse... İktidar dediğimiz şey bugün muktedir söylemi ele almadığı sürece zaten o noktaya gelemeyecek bir şey. Sizin de verdiğiniz özellikle grafik verilerinde de belli söylemlerin ne zaman arttığını, hangi durumlarda arttığını istatistiksel olarak da görebiliyoruz. O yüzden de ben, eğitim sistemi konusunda eğer fikriniz varsa, sevinirim. Bence çok önemli bir durum çünkü... Onun dışında da böyle bir yorum katmak istedim. Teşekkür ederim.

Av. Taner Kılıç: Biz teşekkür ederiz.

Av. Taner Kılıç: Mustafa Bey... Gerçi birazdan bayağı konuşacaksın Mustafa abi, buyur.

Mustafa Olpak: Ben, Mustafa Olpak. Deniz Hanım'a bir sorum olacaktı. Çok güzel anlattı. "Zenci" kelimesi kullandı. Ben tırnak içinde kullanıyorum. Bir ağız alışkanlığı mı, öyle mi biliniyor? Bunu sormak istedim. Çünkü Amerika'da aşağılanmış bir kelime ve biz, Türkiye'de de bunu nefretle karşılıyoruz, o kelimeyi, tırnak içinde zenciye. Herhalde ağız alışkanlığı. O kadar içimize işlemiş ki Arap, Zenci, ta gençlerimize kadar işledi. Gayriihtiyari herhalde söylüyoruz.

Deniz Ünan: Yani evet, farkında değildim. Evet.

Mustafa Olpak: Teşekkür ederim.

Katılımcı: Bu konuda bir şey söylemek istiyorum. "Siyahi" kelimesi, bu meseleler başladıktan sonra oluşturulmuş bir şey. Aslında siyahi kelimesini kullanmak biraz daha steril bir şey, yani zenci kelimesinin kullanılmasında

bir sorun görmüyorum aslında. Bunu da söylemek istiyorum. Çünkü bu etimolojik olarak nefret söylemi veya yeni çıkmış bir şey değil. Senelerden beri siyah olan kişiyi "zenci" olarak bu toplum adlandırır da. Bu noktaya inersek, zenciye, her zenci söyleyene de nefret suçu söylüyorsun; işin içinden bence çıkılmaz, diyorum, o yüzden.

Av. Taner Kılıç: Şimdi benim bildiğim, Türkiye'de yüklenen anlam ile Amerika'daki anlam, yani "nigger" kelimesi çok farklı, orada bayağı aşağılama olarak. Ama Türkiye'de hani siyah dendiğinde, benim bildiğim, çok fazla siyahtan Allah Allah neyi kastettiği anlaşılamayabiliyor.

Katılımcı: Ben, siyahı biraz daha ayrımcı buluyorum.

Av. Taner Kılıç: Onu daha hakaratemiz mi algılıyorsun? Evet. Bu biraz kişiden kişiye de değişebiliyor ama o topluluğa belki bunu daha çok sormak ve kendilerinin nasıl anılmak istediğini de öğrenmek önemli. Bundan sonraki ilk oturumun ilk konuşmacısı zaten Mustafa ağabey... Belki bu konuya da değinerek, biraz daha bunu açabiliriz. Mete ağabey.

Katılımcı: Mete Hüsünbeyi. Ben, Deniz Hanım'a soracağım. Bu nefret suçuyla ilgili ceza kanununa fazla değinemedik galiba. Yeni düzenlemede eksikler neler? Mesela kimlik ve cinsel yönelimi görüyorum. Bu ceza kanununun, nefret suçunun yeniden düzenlenmesi için öne çıkarılması gereken boyutlar nelerdir?

Deniz Ünan: Yani cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ibaresi zaten yok. Yani cinsiyet diye bir şey var ama cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği önemli olan, işte o yok. Zaten var olan bu ayrımcılıkla ilgili maddeye, 122. maddeye bir düzenleme yapılması aslında çok bir şey ifade etmiyor bence. Yasa taslağı zaten oldukça kapsamlıydı ve bir sürü farklı suça; cinayet, adam yaralama gibi şeylere ağırlaştırıcı bir faktör önyargı saikini ekliyordu. Yapılması gereken düzenleme buydu. Dolayısıyla tek bir maddede bir kelimeyi, işte nefret saiki kelimesini eklemek, çok bir şeyi değiştirmedeği gibi, o ayrımcılık suçlarının hepsinin yalnızca nefret saikiyle yapılabileceği gibi tuhaf bir anlam çıkıyor. Yani ben öyle yorumladım. Dolayısıyla yapılması gereken farklı kimlik gruplarına aslında şey yapabilmek, bu cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, etnik,

dini inanç... Dini inanış var zannediyorum ama kimlik faktörlerinin hepsini tanımlayacak ve farklı suçlara önyargı saikini ekleyebilecek bir düzenleme, ki Sosyal Değişim Derneği'nin yaptığı bu yasa tasarısı, aslında bayağı kapsamlı ve iyiydi.

Av. Taner Kılıç: Evet, buyurun.

Katılımcı: Ben de yazarım. Bu nefret söylemi konusunda şöyle bir düşünce oluştu kafamda. Yani uzun süredir oluşmuş durumda. Sizlere bununla ilgili bir soru yöneltmek istiyorum. Dünyada, şu anki dünyanın durumuna baktığımda, idaresi zor bir kavram gibi görünüyor kavram olarak karşımda. Birçok kavramın idaresi zor. Bir kavram üretiliyor, yaygınlaşıyor ve istemediğiniz biçimlerde de kullanılabilir bir taraftan. Bütün kavramlar gibi nefret söylemiyle ilgili kavram da şu anda böyle bir durumun içerisinde. Hatta bazı boşluklar konusunda itinayla çalışılmazsa, istediğiniz biçimlerde de kullanılabilir gibi geliyor bana. Çünkü bir duyguyu ölçmekten söz ediyoruz. Ve mesela şey değil; cinayet, cinayet, yani birini öldürdüğünüzde, öldürmüş oluyorsunuz, belirli bir durum var. Ama bir duyguya, insanlara "sen benden nefret ediyorsun" demenin çok da zor kanıtlanabilir bir durumu var. Bazı durumlarda çok belirgin, mesela gösterdiğiniz haberlerin bazılarında çok rahat okuyabildik onu. Ama bazılarında çok da tartışmaya açık olabilir. Mamafih şimdi burada bir örneğini gördük. Ben bir yazarım ve çingene kelimesini çok değerli biliyorum. Çok şiirsel bir kelime, üzerine şiirler yazılmış. Roman üzerine bir şiir yazamam örneğin. Dolayısıyla ben, çingene kelimesini ısrarla gittiğim toplantılarda da söylüyorum. Belki arkadaşlarım, duymuş olabilirler. Onu tarihin bir yerinde birilerinin aşağılayarak kullanmış olması bir sorun. Onun iyi bir kelime olduğunu ve ben de onun iyi bir kelime olduğunu ve ben de onu iyi bir kelime olarak kullanıyorsam, kullanacağımı söylüyorum. Ve o zaman birisi bana, sen bana çingene dedin, benden nefret ediyorsun derse, ne yapacağım? Mesela bu bir boşluk, örnek olarak... Ya da daha çok yeni oldu. Bir yahoo grup yazışmasında birisi, bir mevzuat üzerinden usulsüzlük yapmış. O tartışılıyordu. Usulsüzlüğü yapanın da hiçbir belirgin bir etnik kimliği ya da cinsel kimliği de olmadığı halde, dedi ki onu eleştirenlere, "siz nefret söylemcisisiniz". Mesela bu gibi şeylerle de çok karşılaşılıyor. Yani öyle bir yasa çıktığı zaman onunla ilgili veya çıkacak ise ya da söylem üzerinde bu

boşlukların giderilmesi için çok önemli çalışmalar yapılması gerekiyor. Yoksa her eleştirmek durumunda kaldığımız insanları, bir yazar olarak ben de kaygı duyuyorum, acaba bir gün birine eleştiri yazısı yazacağım da, o da bana, bir nefret söylemini kullanıyorsun, diyecek mi? Çingene dediğim için olabilir veya bir usulsüzlüğü eleştirdiğim için olabilir. Veya işte ormanların kesilip, oraya maden yapılmasını eleştirdiğimde bir şirket gelip bana, "sen nefret söylemi üretiyorsun" diyecek mi diye hep kaygı duyuyorum. Biraz uçta söyledim ama bunun da şu anda bir örneği var. Zenci de güzel bir kelime, ben onu kötü kullanmıyorum şu anda. Böyle çalışılması gereken bir boşluk var söylemin içinde, bu konuda ne düşünüyorsunuz, bilmek isterim.

Av. Taner Kılıç: Hayriye'ye de söz verip kapatacağım. Süremizi aştık. Fakat bu son yorum hakkında...

Zeynep Arslan: Evet, haklı buluyorum aslında, nefret söylemi tanımının bir sürü yanlış anlaşılma sonucunda farklı yerlerde de kullanıldığını biliyoruz. Özellikle, en ufak bir tartışmada bir hakaret, evet, etik boyutlarıyla şey olabilir ama her hareketi, her şeyi nefret söylemi olarak algılamamız mümkün değil. Ya da dediğiniz gibi çingene kelimesi. Siz de söylediniz. Aslında o grubun kendisine sormak lazım, nasıl tanımlanmak istiyorsun, kendini nasıl tanımlıyorsun diye. O yüzden de mesela nefret suçuyla nefret söylemi bence bu noktada da biraz ayrışıyor. Nefret söyleminin yasalarla sınırlandırılması tek başına yeterli bir yöntem değil bu sorunla mücadele için. Çünkü Türkiye'de özellikle bunun nasıl değerlendirileceğini bilmiyoruz. Mesela Türkiye'de, nefret söylemi tartışmaya İslamofobiyle başlamış olmamız, beni endişelendiriyor. Evet, İslamofobi yok değil, doğru, haklı bir şey ama grafiklerde, başka araştırmalarda da görüyoruz, Türkiye'de en çok hedef gösterilenler gayrimüslimler iken biz, bu konuyu tartışmaya İslamofobi üzerinden başlarsak, burada yöntemsel bir hata var bence. Evet, Avrupa'da İslamofobi var, bunu hepimiz görüyoruz, biliyoruz. Ve bunu tartışmak, incelemek, farklı kimliklerin, bağlı bağlamlarda nasıl nefret söylemlerine, nefret suçlarına maruz kaldığını görmek açısından zenginleştirici de bir tartışma, çok haklı buluyorum. Ama biraz da çekiniyorum Türkiye bağlamında yaşananların göz ardı edilmesinden. Dolayısıyla biraz daha toplumsal bir dönüşümle bunun aşılabileceğini ve aslında bitmez bir tartışma, bitmez bir problem belki, o şekilde aşılabileceğini düşünüyorum.

Av. Taner Kılıç: Bu meseleyi, şimdiye kadar dile getirilen olayın bazı varyasyonlarını gün boyu konuşacağız arkadaşlar. Bir de söylendiği gibi dünyada da Türkiye’de de bunların henüz önemli bir kısmı tartışma boyutunda... Özellikle ifade özgürlüğüyle çok yan yana, karşı karşıya duruşu ilişkisi herkesin zannederim kafasını meşgul eden bir mesele. Romanlar meselesini Abdullah abi, arkada, zaten bundan sonraki oturumda ayrıca da konuşacak. Hani benim de bildiğim Trakya’dakiler, özellikle kendilerine muhakkak “çingene” denmesini ister, ama mesela Ege bölgesindekiler de “Roman” denmesini istiyor. O noktada o kişilere belki bunun yorumunu bırakmak ve bu konunun uzmanı olarak Abdullah abiden bunu dinlemek iyi olacaktır. Hayriye’ye de son sözü vererek, bu oturumu kapatmak istiyorum.

Hayriye Kara: Aslında ben de katılıyorum, bu ifade özgürlüğü, nefret söylemi sınırına, aslında biraz da ona değinecektim. Çünkü Türkiye’de çok sıkıntılı... Baktığımız zaman Deniz de bahsetti, TCK 216, nefret söyleminin tanımıdır aslında. Türk Ceza Kanunu’nda yer alan 216. madde. Ve nefret söylemiyle eleştiriye ayırmak, aslında bu yine Avrupa Konseyi’nin tavsiye kararında da çok net bir şekilde söylüyordu; yakın tehdit olayından bahsediyorlar. Aynı şey 216’da da tanımlanmıştır. Fakat kötü bir tanım da değildir aslında TCK 216; ama uygulamaya baktığımız zaman 216, hiçbir zaman nefret söylemi vakalarında kullanılmadı. 216, ifade özgürlüğünü sınırlamak için kullanıldı. “Kürtler eziliyor” diyene 216’dan davalar açıldı, ceza aldılar. Sıkıntı şu ki aslında nefret söylemini değerlendirirken, somut olaya göre de değerlendirmek lazım. Bir kafede, arkadaşlar arasında, üniversitede oturan kişi çıktığı zaman, bence “eşcinsellik hastalığıdır, eşcinseller tedavi edilmelidir” dediği zaman bir nefret söylemi olmayabilir. Ama Kadından ve Aileden Sorumlu Bakanın çıkıp “eşcinsellik hastalığıdır, onların tedavi edilmesi gerekiyor” diye kamuya bunu söylediği zaman nefret söylemi oluşturur. Çünkü bunun sonuçları da farklı olacaktır. Bu bağlamda Türkiye’de nefret söyleminin tanımlanması sıkıntılı bir süreçtir, evet, uygulamada çok ciddi problemlere neden olabilir. Ama tanımlanmadığı zaman şunu da unutmamak gerekiyor, nefret söyleminin bir sonraki adımı nefret suçu olabiliyor. Ve bunun örneklerini çok fazla görüyoruz. Deniz’e bir sorum olacak. Şimdi Türk Ceza Kanunu 216. maddesinden de bahsetti. Gerçi birçok nefret suçuyla bağdaştırılabilecek suç tanımlarından bahsettik TCK’da. 216. madde sana göre mevcut haliyle yerinde mi, yoksa revize

edilerek, sınırları tam belirlenerek, muğlaklık biraz daha kaldırılarak, tekrar bir tanımlama yapılabilir mi?

Deniz Ünan: Yapılabilir tabii, yapılması lazım ama asıl önemli olan şey, o 216. maddenin kendisinden ziyade nasıl işletildiği. Tersine işletildiği zaman, yani var olan ceza sisteminde şey oluyor, belki kâğıt üstünde çok güzel bir düzenleme de yapılabilir. Ama öyle bir yorumlanıp, öyle bir işletiliyor ki, zaten mağdur olan insan, bir daha mağdur oluyor. O yüzden tabii düzenleme yapılırsa, iyi olur. Ama ne kadar değişir, bilmiyorum. Eğitim gerekiyor yani, hâkimlerin, savcılarının, avukatların, milletvekillerinin...

Av. Hayriye Kara: İşini yapması gerekiyor aslında.

Katılımcı: Orçun Demir'di ismini yanlış hatırlamıyorsam. Onun yorumuna bir şey eklemedik. Kısaca ekleyeceğim. Eğitim materyallerinden ve eğitimin kendisinden bahsetti. Tarih vakfının düzenli olarak ders kitaplarını taradığı bir çalışma var. Hatta bugünlerde üçüncüsünü yayınlamak üzereler. Bunu incelemeni tavsiye ederim, hepinize tavsiye ederim, çünkü çok önemli bir çalışma yapıyorlar gerçekten. Ders kitaplarındaki ayrımcılıkları yayınlıyorlar, derliyorlar. İnternet üzerinden de ulaşılabilir bildiğim kadarıyla pdf halinde.

Av. Taner Kılıç: Evet arkadaşlar, bu oturumu kapatıyoruz. Bu oturumda özellikle nefret söylemi ve nefret suçlarının yasal durumuyla medyadaki boyutları üzerine değerlendirme yapmaya çalıştık. Ama son cümlelerde işin aslını eğitime bakan, yani nefret söylemini aslında besleyen iklim olarak da çocukluk dönemlerinden gelen –sizin de dikkat çektiğiniz üzere– eğitim boyutuna, yani nefret söyleminin nasıl inşa edildiğine yönelik vurgularımız oldu. Geçende Avrupa'dan bir futbolcunun bu konuda bir röportajını dinlemiştim. "Ben bunun inşa edilen bir süreç olduğunu anladığımda bir anlamda da sevindim," dedi, "çünkü inşa edilen bir şey, yıkılabilen de bir şeydir." Demek ki farklı bir eğitim metoduyla bu nefret söylemini üreten iklim, aynı zamanda yıkılabilen bir süreçtir. Bu noktada bizlere iş düşüyor. Ve gün boyu bu kapsamda burada yapacağımız konuşmaların, belli ki çokça katılımlı tartışmaların bu sürece çok olumlu bir katkı sunmasını diliyorum. Çok teşekkürler, konuşmacılarımıza, sizlere. Sağ olun.

II. OTURUM: ALANDAN ÖRNEKLER, NEFRET SÖYLEMİ/NEFRET SUÇU

MAĞDURU GRUPLARIN DENEYİMLERİ

Pırl Erçoban: Merhabalar. Hepinize tekrar hoş geldiniz, diyorum. Bu oturumda şöyle düşündük. Ayrımcı dile, ötekileştirmeye, dışlamaya, nefret söylemine, hatta nefret suçuna maruz kalan, hedef olan gruplar, kendi deneyimlerini aktarsınlar. Ve bu anlamda bir sivil toplum, bu ötekileştirme, dışlama, nefret suçu, nefret söylemiyle mücadelede neler yapabilir? Birlikte neler yapabiliriz? Bunları ele alalım. Tabii bu nefret söylemine, ayrıştırmaya, ötekileştirmeye maruz kalan gruplar, buradakiyle sınırlı değil. Maalesef süremiz açısından da böyle bir sınırlamaya mecbur kaldık, diyeyim. Oturumdaki konuşmacılarımıza teşekkür ediyorum ama gördüğünüz gibi mesela erkek egemen bir konuşmacı profilimiz var. Bu kadınlara yönelik herhangi bir ayrımcılık anlamına gelmiyor. Son oturumumuzda da biraz daha cinsiyet kimliği, cinsel yönelim ağırlıklı olacak belki. Dolayısıyla böyle dengelemiş oluruz umarım, diye düşünüyorum. Ben fazla sözü uzatmadan hemen konuşmacılarımıza söz vermek istiyorum. Ama ondan önce şunu da hatırlayım. Saat 6'da da, ilanlarımızda görmüşsünüzdür belki, saat 6'da Alsancak'ta Türkan Saylan Kültür Merkezi önünde bir sessiz eylemimiz olacak. Mülteciler için dedik. Biz bu adımı zaten ilk mülteci ve göçmenlere yönelik söylemden yola çıkarak attık. Sonra genişlettik kapsamı ama sonunda da yine mülteciler, göçmenler için bir şey yapalım, dedik. Bu sessiz eylem, mülteciler, göçmenler için olsun istedik. Onlara yönelik ötekileştirme, dışlama, ayrımcılık, nefret söylemi, hatta artık suça varan tutumlar, fiillerden yola çıkarak. Hepinizi ona bekliyoruz. Saat 6'da Kıbrıs Şehitleri Caddesi'nin

başında buluşmak üzere. Ben, sözü Mustafa Olpak'a veriyorum. Afrikalılar Kültür, Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği Başkanı. Şimdi bize neden "zenci" demememiz gerektiğini de söyleyecek herhalde Mustafa ağabey. Teşekkürler.

Mustafa Olpak: Merhaba arkadaşlar. İmparatorluktan günümüze bazı söylemler, bilinçlerimize işlemiş. Örneğin bize şimdi söylenen Arap... Oysa biliyoruz ki, Arap ırkı, dünyanın en beyaz ırkıdır. Hatta şöyle de tabir ederler. Arap ırk, bir zeytin çekirdeği yuttuğu zaman fark edersiniz siyah bir çekirdeğin indiğini, o kadar beyazdır. Ayvalık'ta yaşarken, el Cezire televizyonu, dört gün geldi Ayvalık'a bir röportaj yapmak, çekim yapmak üzere. Dört günde el Cezire'den arkadaşlar, kendilerinin Arap, bizim ise Afrika kökenli olduğumuzu Ayvalık halkına anlatamadan gitti. O kadar içimize işlemiş. Hatta öyle arkadaşlarımız var ki Afrika kökenli, en yakın akrabamın düğününe gitmek istemiyorum, diyor. Ailesi ve çocuğuyla düğüne gittiği zaman iki tane ismim var, diyor. İkisini kullanmadan, biri dışarıdan bağırır; Arap. Doğru, içimize işlemiş. Ve o kadar işlemiş ki gayriihtiyari artık söylüyoruz, söylemek zorunda kalıyoruz. Yani biri söylerken, birini incitip incitmediğimizi, birinin alınıp alınmayacağını hiç düşünmeden, çok normalmiş gibi... Oysa sırf bu kelime yüzünden ilkokulu 5 yılda değil, 6 yılda bitirdim. 1 yıl Arap diye kızdırmalarından her sabah okula gidiyorum diye evden çıktım, bir yıl okula gitmedim. Hele hele çocukluk dönemimizde o kadar ruhumuza işliyor ki, sürekli ağlıyorsunuz. Ve hatta hatta büyüklerinizin rengine baktığınız zaman 'keşke başkasının çocuğu olsaydım' diyorsunuz. Tabii tüm bunları o derken, Arap diye derken, hiç düşünmez. Hiç kimseyi ilgilendirmez. Canım ben, Arap'ı kötü anlamında kullanmıyorum. Yüzyıllardır kullanıyoruz zaten, kötü anlamda kullansan ne olacak, kullanmasan ne olacak. Binlerce insanı zaten incitmişsin, zaten hayata, yaşama küstürmüşsün. E zenci kelimesine, e kardeşim zencide bir şey yok. Bence küfür, evet, bence küfür... Çocukluk dönemimizde özellikle şu tekerlemeyi hepimiz söylemişizdir ve öğrenmişizdir. 'Yağmur yağıyor, seller akıyor, Arap kızı camdan bakıyor.' Ama Arap kızının nereden nereye camdan baktığını hiç söylemez. Çünkü orası kötü... Devamı çok kötü. Devamı o kadar kötü ki, efendi çocuklarıyla hizmetçinin çocukları, yani Arap kadının çocuklarının aynı avluda oyun oynamaları bile yasak. Çocuklara kadar inmiş bu yasak. Çocuklar bile efendi-hizmetli ayrımında. Efendinin çocuklarının oyunuyla,

hizmetlinin çocuklarının oyunu birbirine karıştırılmıyor. Aynı avluda yapılmıyor. İşte Arap kızı, sürekli efendi çocuklarının oyunlarını bir gün yağmur yağmasına rağmen Arap kızı, dışarıdan içeriye, efendi çocuklarının oyunlarını ibretle dışarıdan içeriye seyrediyor. Bunu söylemeyiz. Neden; bu kötü... Biz kötü olanı hiçbir tarihimizde zaten üstlenmeyiz. Tarihimizde de, Osmanlı şöyle iyiydi, böyle iyiydi, şu devlet yardıma çağırdı, yardıma gittik, şuna gittik. Tarih kitaplarımız bile Osmanlı'nın son dönemlerinde, yıkılış dönemlerinde mağlup olduğunu bile yazmadı. Üstünlük sağlayamadı yazıyoruz. Neden; çünkü kötü olanı bizden değil. Biz kötü şey yapmayız, kötü şey söylemeyiz. Ve şimdi bundan sonra derneğimizin kurulmasıyla birlikte Afro Türkler diye bir şey girdi hayatımıza. Afro Türkler niye Anadolu'da; hiç kimse bilmezdi. Hatta tarihçiler bile 'Kim bunlar, bunlar da nereden çıktı?' dediler. Oysa yüzyıllardır bizler, bu topraklardayız. Ve bu topraklara da büyük bir kesimimiz köle olarak getirildi. Biz, gelmedik. İnsan neden vatanını terk etsin ki! 300 yıl önceyi, 400 yıl önceyi düşünün, şimdiki bu yoksullukta yaşayan aile, Afrika'nın bilmem hangi kabilesinde nereden bilecek Türkiye'yi, Anadolu'yu, İzmir'i. Getirildik! Gelmedik! Ve hatta, bir bölümü de çok kötü, çok üzücü... Dedeleriniz, yani Anadolu halkının dedeleri, hacca gittiği zaman ki 100 yıl, 150 yıl önce kervanın önünde hacca gittiğinde, hac dönüşü, hacca gittiğinin kanıtı olarak siyah çocuk kaçırp getirmişler. Ve binlerce... Ve hep hâlâ bize nereden geldiniz? Ne bileyim ben! Ve bu topraklara bir şekilde geldik. Ve bu topraklar, bizim vatanımız oldu. 1926'da Türkiye Cumhuriyeti kimlik verdi. Benim bir adım var. Türkiye Cumhuriyeti isim verdi. Ama bu ismi kullanmıyoruz. Kolayımıza geliyor, 'Araap!' Ailesinin yanında yolda yürürken, çocuğu çocuğu içinde 'Araap!' O çocuğun duygu halini düşünebiliyor musunuz? Babasına bakıyor ve sorguluyor, 'benim babam, neden böyle' diye. Ayrımcılık ve nefret söylemleri uzun yıllar gündemimizde kalacak gibi. Bu kafa nasıl değişir, bilmiyorum ama bu söylemler, uzun yıllar devam edeceğe benziyor. Çünkü az önce de dediğim gibi birçok kişi, birçok akrabamız, hatta hatta insanlar birbiriyle eğlenmek için bile Arap kelimesini hep kullanıyor. Çocukluğumuzda Pele'nin en meşhur olduğu dönemlerde bütün Afrika kökenli çocuklar, Pele idi. Esmeray'ın en ünlü olduğu dönemlerde, bütün genç kızlar, Esmeray'dı. Hâlbuki hepsinin bir ismi var, hatta soyadı bile var. Bazılarının inanmayacaksınız ama göbek adı bile var. Biz bunu söylemiyoruz. Zenci;

canım kötü anlamda söylemedik. Arap; ama kötü anlamda söylemedim. Asker ocağında 124 kişi içerisinde tek Afrika kökenliydim. Düşünün hiçbir şey yapamıyorsunuz, kaçamak yapabileceğiniz hiçbir şey yok. Firarla bir yerden bir yere giderken, bölüğün yarısı firar etti. Allah kahretsin firar edemiyorsun ya! Firar edemiyorsun! Bölüğün yarısı görünmez, sen görüneceksin. Böyle kötü bir şey olur mu? Yine de umarım ki bu söylemler, bundan sonra daha akılcı, daha düşünceli, söylediğimizi önce kendimize söyleyerek devam etsin. Çok teşekkür ederim.

Pırl Erçoban: Çok teşekkürler. Mustafa ağabey, izinle bir şeye işaret edebilir miyim? Zenci, niye kötü? Belki yine tam açık olmadı. Benim bildiğim kadarıyla etimolojik olarak zincirlenmiş, zincirli, dolayısıyla köle anlamına geliyor, bu kökten geliyor. Doğru mudur?

Mustafa Olpak: Biraz. Aslında Anadolu halkının o "zenci" söylemi, 1800'lerin yarısından 1900'lere kadar Osmanlı'nın siyah köle ihtiyacını karşılamak üzere, dönemin Zanzibar Sultanlığı buna el attı. Ve Osmanlı'nın siyah köle ihtiyacını Zanzibar Sultanlığı, ki Müslüman bir sultanlıktır, kendi sınırlarındaki Müslüman olmayan kesimlerdeki insanları zorla topladı. Bugün hâlâ orada bulunan köle kıyısı dediğimiz ve çok ünlü bir heykel vardı; köleler, birbirlerine boyunlarından bağlı... O kıydan gemilere bindirip, Osmanlı'nın siyah köle ihtiyacını karşıladılar. Yani Zanzibar'ı süreç içerisinde zenci anlamında kullandılar. Ama biz, şunu iyi biliyoruz ki zenci kelimesi, özellikle Atlantik köleciliğinde ABD'de siyah odun, yanmış odun, işe yaramaz odun anlamında kullanılmış. Yani zenci, yani bu adamdan hiçbir şey olmaz, bu zaten yanmış, bu bitmiş, bu yok olmuş. Yani hiçbir işe yaramaz anlamında zenci deyip, uzun yıllar insanları pazarda sattılar. Tabii Osmanlı İmparatorluğu'nda da bir dönem aynı pazarlarda, aynı şartlarda da insanlar satıldı. Tabii biz onu da görmeyiz, hep Atlantik köleciliğini görürüz. Yani zenci... Geçtiğimiz günlerde bir panelimiz vardı Torbalı Belediye Başkanlığı'nda. ABD Ankara Büyükelçiliği'nden de bir bayan vardı. Ve o paneldeki bayan da Afro Amerikalı. Bir panelistin gayriihtiyari zenci kelimesi ağzından çıktı. Bayan ortalığı birbirine kattı, zenci diyemez diye. Evet, zenciden Afro Türklerin tamamı, hemen hemen hepsi rahatsız olur. Ne demek zenci ya? Ben işe yaramıyor muyum? Ben yanmış odun muyum? 60 yaşındayım, hâlâ işe yaradığımı zannediyorum. Yaramıyor muyum yani?

Evet, zayıfım filan ama yine de işe yarıyorum.

Pırl Erçoban: Çok teşekkürler, bizim için de gerçekten bilgilendirici olduğunu düşünüyorum. Şimdi programdaki değişiklikten ötürü konuşmacımız İshak Kocabıyık, "Cumhuriyetin kuruculuğundan öteki olmak nasıl bir şey?" Bize onu anlatacak.

İshak Kocabıyık: Merhaba arkadaşlar. Bizim kuşağımız mültecilikle hem kavram olarak, hem fiziki olarak 12 Eylül'le tanıştı. O 12 Mart döneminde de yurt dışına kaçanlar, tırnak içinde kaçanlar tabii filan vardı ama onlar, çok geçmeden hemen de geri döndüler. 73, 74'te filan. 12 Eylül'de ise mülteciliğin aslında böyle ne kadar ciddi, derin kırılmalar barındırdığını başta siyasi gruplar olmak üzere, bütün bir toplum ne yazık ki öğrendi acı bir şekilde. Bir arkadaşımız, uzun yıllardan beri İsveç'te, bizim sevgili arkadaşımız Cemal. Garip bir rastlantıyla Mülteciler Derneği'nin bir toplantısında konuşmacıyım ve bu sabah onu kaybettiğimiz haberi geldi; Cemal gitti. Bunu paylaşarak sözlerime başlamak istedim. Mülteciliğin ne ağır bir şey olduğunu, bu ötekileştirmenin, öteki yapılanların ne derin acılar yaşadığını herhalde Cemal'in kaybı, en azından benim için çok öğretici oldu diye düşünüyorum. Cumhuriyetin kurucu iradesi aslında doğrusunu söylemek gerekirse, biraz da kestirmeden söylemek gerekirse, koca bir yalan. Onu bir ironi olsun diye söyledim aslında. Bu Aleviler açısından ve Kürtler açısından özellikle 90'lı yıllarda, 2000'li yıllarda filan çok kullanılır ve tartışılır oldu. İşte iki kurucu irade vardı, 1920'de ilk meclisin oluşumunda özellikle; biri Alevilerdi, biri Kürtlerdi. Ama Lozan'dan sonra bu kurucu irade sadece Türklerden oluştu gibi bir şey vardır. Bu da Aleviler açısından Mustafa Kemal'in işte o meşhur Amasya, Erzurum, Sivas hattından sonra Ankara'ya gelirken, Hacı Bektaş'ta bir gece kalmasına dayandırılır. Hacı Bektaş, biliyorsunuz, Aleviler açısından kutsal bir yerdir. Ser Çeşme diye, her şeyin kaynağı orasıdır, öyle değerlendirilir. Oranında bir mürşidi, postnişini vardır. O zaman ki postnişin Cemalettin Çelebi. Onda misafir olunur. Yenilir, içilir, konuşulur. Güya Cemalettin Çelebi, Atatürk'e der ki, "Peki Paşam, işte yurdu düşmanlardan temizledikten sonra cumhuriyet olacak mı?" "Elbette," der Mustafa Kemal, "Ama onun zamanı var, aramızda gizli olarak kalsın bu, kimseye de yaymayalım," der. Alevilerin cumhuriyetin kurucu iradesi olma lafı buraya dayanır. Bu bir şehir efsanesidir. Bunun olup olmadığını

bilmiyoruz. Olduysa böyle mi konuşuldu; onu da bilmiyoruz ama başka hiçbir şeyi yok. Ama cumhuriyetin Aleviler açısından şöyle bir özelliği elbette var. Birincisi Osmanlı'da 1400'lü yıllardan başlayan ciddi bir Alevi kıyımı var. Devletin böyle sırf Alevilere yönelik düzenlediği seferler var. Celali isyanları adı altında, Kalender ayaklanması adı altında, başka isimler adı altında ya da Yavuz'un yaptığı gibi... Yavuz'un ismi Sultan Selim. Yavuz ismi, bu meşhur Çaldıran Savaşı'ndan sonra verilmiş Yavuz'a. Yavuz'un kelime anlamı kıyıcı demek. Yani Alevilere o kadar kıymış ki Yavuz, ona Yavuz ismi takılmış. Düşünün bu Anadolu topraklarındaki kıyımı. İşte 2. Mahmut'un yeniçeri ocağını... Bektaşilikle bir organik bağı vardır onun. Düşünce olarak bağı olmasa da organik bir bağı vardır. Yeniçeri ocağının kaldırılmasıyla beraber bütün Bektaşî dergâh ve tekkelerini kapatması. Bir süre sonra açıp, her dergâhın başına Nakşibendi şeyhlerinden birini yerleştirmesi vs. Alevileri cumhuriyetle birlikte bir yurttaşlık algısına götürmüştür. Yani Mustafa Kemal'in başlattığı hareketle kurulan yeni cumhuriyet, Alevilerin de eşit yurttaş olarak kendini tanımlayabileceği, hissedebileceği bir sistem olacaktır. Bu algı, Mustafa Kemal'in iyi propaganda yapmasıyla da oluşmuş olabilir. Ama benim değerlendirmem, benim gözlemim, devletin Sünnî İslam anlayışının, egemen hegemonik anlayışın, Alevileri bir tür sapkınlık, kanı helal olarak değerlendirmesi... Korkuyor, her an bir tehlikeyle, her an bir öldürülme tehlikesiyle yan yana. Dolayısıyla cumhuriyetin kuruculuğu hikâyesi burada... Ama cumhuriyetin kuruculuğu hikâyesi oluşurken de böyle ciddi çelişkiler var. Çelişkilerden biri Kurtuluş Savaşı sürerken, işte ünlü Koçgiri isyanı. Çok acı bir şekilde, kanlı bir şekilde bastırılır o isyan da. Bir Alevi-Kürt ayaklanmasıdır aslında. Onun arkasından cumhuriyetin ilanıyla beraber 1925'teki tekke ve zaviyelerin kapatılması. Şimdi tekke ve zaviyelerin kapatılması, "devrim kanunu" diye adlandırılan kanunlardan biri. Son yıllarda çok tartışılıyor, bu kanun yürürlükten kaldırılsın diye. Alevilerin bir kısmı bunu istiyor, bu tekke ve zaviyelerin kapatılmasına ilişkin kanunun kaldırılmasını istiyor. Bir kısmı da laiklikten elden gider kaygısıyla istemiyor. Ben isteyenlerden tarafım. Çünkü Alevilik, bir ocak ilişkisidir, bir dede-talip ilişkisidir. Eğer siz, o ocağı kapatırsanız, ki cumhuriyet bunu kapattı 1925'te, Aleviliğin o sürecini yok edersiniz. 90 senelik, 80 senelik tarihimizde Alevilerin karşılaştığı en büyük sorunlardan biri budur. Evet, bütün tekke ve zaviyeler kapatılmıştır. Ama pek çoğu, özellikle Nakşî ocakları, dergâhları,

zaviyeleri, tekkeleri, özel kanunlarla daha sonra teker teker açılmıştır. Açılmasa bile bir süre sonra onların gayriresmî olarak el altından, saman altından ocak ilişkilerinin, tekke ilişkilerinin sürmesine izin verilmiştir, görmezden gelinmiştir. O açıdan Alevilerin bu cumhuriyetle ilişkisi o tarihten başlamak üzere problemlidir. İkinci kırılma noktası, problemin ana kaynağı bence. Yavaş yavaş bu ötekileştirme denilen şeyi de görmek, açığa çıktığını bilmek lazım, görmek lazım. Dersim; hepimizin bildiği, bir avuç eşkiya başlayan, işte Dersimlilerin devletin Tunceli'yle yola getirilmesi, tedip edilmesi, yani edep dairesine çekilmesi işleri hepimizin bildiği... Sayısı hiç bilinmiyor artık, 20 bin diyen, 50 bin diyen, 70 bin diyen var, insanların mağaralarda zehirli gazlarla filan öldürülmesi. Bu da aslında bir Alevi kıyımıdır, bir Alevi katliamıdır. Bazı arkadaşlar, hatta bunu Dersimlilere yönelik bir soykırım olarak da değerlendiriyorlar. Terminoloji olarak bir sıkıntı olduğunu düşünüyorum, o yüzden soykırım demekten çekiniyorum ama çok ciddi bir katliamdır. Bunlar, devlet eliyle işlenen, yani devletin kolluk güçleriyle, silahlı güçleriyle, zor kullanması, meşru ve yasal olan, belki meşru olan demeyelim ama yasal olan güçleri eliyle Alevilere karşı yapılan katliamlar, zulümler. 1950'den sonra bu tür topluca öldürmeleri filan pek görmüyoruz. Ne zamana kadar; işte 1978 Maraş katliamına kadar. Bence Aleviler açısından bir ötekileştirme, nefret suçu, nefret söylemi, bunun en açık, en bariz örneği Maraş katliamıdır. İlk Deniz Hanım'ın sunumunda vardı. Suç fiili olacak, bir de önyargı saiki olacak. Nasıl oldu bu; ben Maraş katliamında kontrgerillanın, devletin, jandarmanın neyse eli olduğuna, Amerika'nın parmağı olduğuna yürekten inanıyorum. Ama bir sabah oradaki Alevinin kapısı çalındı. Kapıyı açtı, baktı ki, üst kattaki komşusu. Elinde satırla evde kim varsa, doğradı. Yani komşusu yaptı bunu. Yani devlet, tahrik etti, şunu yaptı bunu yaptı her neyse ama onu bir kişi yaptı. Burada Alevilere karşı oluşturulan nefret söyleminin en uç noktasının Maraş katliamı olduğunu düşünüyorum. Ve Türkiye'de belki ilk örnek olarak da kullanmak doğru olabilir diye düşünüyorum. Bu Dersim katliamıyla Maraş katliamı arasındaki farkı anlatmak için. Bu büyük bir travma aslında! Ben Alevi Bektaşî Federasyonu'nda yöneticiyken, Maraş katliamının 30'uncu yılında bir miting yapalım, dedik. Maraş katliamından sonra Maraş'tan göçen Aleviler, ağırlıklı olarak Londra, Adana ve Mersin'e gitti, bu üç şehre göçtüler. Londra'da yapma imkânımız olmadığı için Adana'da yapalım istedik. 10-15

bin civarında bir katılım vardı. Kürsüde konuşmacıyım. Bir kadın, 55-60 yaşlarında, elinde de iki üç kişinin fotoğrafı var, belli anne baba gibi öyle şey ve sürekli ağlıyor ama. Kim ne derse desin, kim ne konuşursa konuşsun, sürekli ağlıyor. Kürsüden indikten sonra yanına gittim. Kimsin, nesen? Kadın, işte ismini söyledi. Maraş'ta ailesi öldürülmüş. Elimi öpmeye filan çalıştı. Ne yapıyorsun, yapma filan, dedim. Dedi ki, "30 senelik bir acımız bizim bu. İlk defa işte burada rahatça kürsüde..." "İlk defa" dedi ki benim için çok acıdır o, "bizim, benim, rahatça ağlayabildiğim bir şey oldu burası". Yani o kadar ağır bir şey yaşamış ki rahatça ağlamasına bile izin verilmemiş. Toplumun oluşturduğu nefret söyleminin geldiği noktalar bunlar. İkinci nokta, hiç şüphesiz Madımak! Madımak'ta ölenlerin hepsi Alevi değil. Yani hepsi de işte Pir Sultan Derneği üyesi filan değil, semah ekibinden değil. Ama onların hepsini Alevi diye yaktılar. Alevi olup olmamasını düşünmeden, Alevilere yönelik nefret söylemini kullanarak, yaptılar. Zeynep Hanım'ın sunumundaydı herhalde, bu yerel medyanın nefret söylemi üretmekteki rolü. Madımak'taki fitili –soyadını hatırlamıyorum– Fikret diye bir gazeteci, Sivas Gazeteciler Cemiyeti Başkanlığı da yapıyor, onun sahibi olduğu bir gazete tetikledi. Ve üç dört gün öncesinden bunu yazmaya başladı. "Şeytan Aziz! Şeytan Aziz! Şeytan Aziz!" diye Aziz Nesin'i kastederek. Sivas'ta da, Madımak'ta da devlet kesinlikle, kontrgerilla kesinlikle, özel harp dairesi filan var ama bu etkenlerin dışında da 10 bin kişi vardı o Sivas'ta Madımak'ın önünde benzin bidonları ve kibritleriyle. Çok uzattım, toparlayacağım ama... Bütün bunlar, Alevileri kendilerine yönelik saldırıya karşı devlete sahip çıkma gibi bir yanlış mecrağa yönlendirdi. Biraz önce açıkladım, Maraş katliamını söylerken... Yanındaki komşusu yapıyor çünkü. Devlet yaptı, jandarma, polis, kontrgerilla... Aleviler açısından gündelik hayatında gördüğü, yanındaki komşusu geldi. Günü geldi beraber geldiler, yemek yediler ama ertesi gün geldi, bunu öldürdü, kesti. Bütün bu Alevilere yönelik nefret söylemi nereye dayanıyor? Birincisi inanç farklılığı bence çok önemli... İnanç farklılığı dediğimiz şu; Alevilik, bir din midir? Ayrı bir din midir, inanç mıdır? O çok uzun ve derin bir tartışma, ama Aleviliğin İslamiyet ile bir alakası olmadığı açıktır. Nasıl açıktır; Alevilik, yaşadığı coğrafyanın bütün inançlarından bir parça almış. Hristiyanlıktan, Zerdüştlükten, Musevilikten, İslamiyet'ten de almış. İslamiyet'ten tek şey almış; Kerbela. Kerbela dışında İslamiyet ile kurduğu bir bağı yoktur Aleviliğin. Kerbela'yı da o mazlumluk

üstünden almış. Yani işte yetmiş iki kişinin, peygamberin torunları var arasında, çok vahşi bir şekilde Yezid tarafından öldürülmesi, katledilmesi. Onun üstünden almış. Kendi inanç sistemi içinde son derece eşitlikçi bir yaklaşımı var. Allah inancı, İslamiyet'in ya da başkalarının gibi kötü, gaddar, cezalandırıcı bir Allah anlayışı değil. Alevilik anlayışına göre 4 kapı, 40 makam, hepsini geçersiniz. En son noktaya geldiğinizde bir perde gelir önünüze. O perdeyi açarsanız, Allah'ı görürsünüz. Eğer insan-ı kamil olduysanız, o perdeyi açarsınız. Açtığınızda kendinizi görürsünüz, yani Allah, kendinizdir. Dolayısıyla bu bütün dini inancını ve iktidarını bu eşitsizlik ve korkutma üstüne kuran bir inanç sistemi tarafından elbette ki sapkın, mum söndü vs. yani o bütün 'Alevilerin kestiği yenmez' gibi yaftalar kullanılıyor. Hâlâ bu ülkede şuna inananlar var; yedi Alevi öldürürsen, cennete gidersin. Hâlâ buna inananlar var. Bütün bunlar, Alevilerin eşitlikçi yapısının kendi iktidarlarını rahatsız edici kısımlarını bu şekilde örtmek olarak açığa çıkarılıyor. Bunun üstüne gidiliyor ve bundan dolayı nefret söylemi, nefret suçu üretiliyor diye düşünüyorum. Dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

Pırl Erçoban: Çok teşekkürler. Cemal'in kişiliğinde bütün bu nefrete, dışlanmaya uğrayan, ülkesini terk etmek zorunda kalan ve gittiği yerde belki de daha çok ayrımcılığa, nefret söylemine maruz kalanları da analım. Işıklar içinde yatsın, diyelim.

İshak Kocabıyık: Çok özür dileyerek, İsveç'te, İsveçlilerin Cemal'e ve Cemal'in ağabeyi de mülteciydi, oradaki mültecilere takılan isim: kara, karabaş.

Pırl Erçoban: Hiç yabancı gelmiyor. Ve panelimize Abdullah Cıstır ile devam edelim. İzmir Romanlar Derneği'nden. "Nefret Suçları ve Romanlar Üzerine Sosyal Politikalar" başlıklı sunumunu yapacak. Bu ayrımcılığın, nefret söyleminin, dışlanmanın aslında bir sosyal politika olduğunu söylüyor Abdullah Bey. Teşekkürler.

Abdullah Cıstır: Ben teşekkür ederim. Ya da politikasızlık olabilir. Tabii nefret suçlarıyla ilgili hayatın tanıklıkları içerisinde biraz olay yeri inceleme derneği gibi, Türkiye'de olayların olduğu her yere giden bir arkadaşınızım. Yılbaşında çok yakın bir tarihte Selendi olaylarını hepiniz yazılı ve görsel

basından izlediniz. Yine geçtiğimiz yıl Bursa'da Yunuseli olayları oldu. Ve üzerine İznik olayları tekrar geçtiğimiz yıl. Tabii buralara giderek, işin arka plan hafızasında, üstlendiğimiz misyonun da hakkını vermek üzere, bu toplumun da kendisini ifade etmesi temelinde ve otoritenin de boşluğunu sorgulama gerçeğiyle de tanışıyoruz, karşılaşıyoruz. Selendi olaylarında 1500-2000 civarında Selendi'nin "buralarda Çingeneleri istemiyoruz" diye bir "nefret suçu işlediği" hepimiz tarafından biliniyor. Ve orada bizim modern tehcir olarak algıladığımız sürgüne bir yönlendirme de oldu. Selendi'nin 6000 kişilik bir nüfusu olduğunu düşünürsek, evde bir çocuk, bir kadının da kaldığını hesap edersek, demek ki bütün Selendi, infialin patladığı gece oradaydı. Ve polisin de gerekli önlemleri almadığı olay olduktan sonra biz, Vali beyle görüştüğümüzde, sonra da vatandaşlarımızla görüştüğümüzde, önleyici tedbirlerin yeterli olmadığı ve valiliğin de bu nefret suçu işleyenlere "ben, burada buna müdahil olamam" noktasında kolaycı ve öngörüsüz bir yaklaşımla... Hatta kolluk kuvvetlerinin, "buradan kendi isteğinizle gidiyorsunuz" noktasında ellerinden imza alınarak, oralardan sürgüne teşvik edildiği de tanıklıklarımız arasında. E tabii Selendi mağduru olarak fişlendi bu arkadaşlar. Mağdur olmaları halinde bile başka tarafta onlara çok fazla yardım gitmesi gerektiği noktasında kamuoyunda açıklamalarımız olmasına rağmen Çingene ya da Roman diye herkesin yine gözüne battı. Bir de bizim, bir at pisliği söylemi yüzünden –basına yansıyan o– Bursa'da Yunuseli'de "burada Çingeneleri istemiyoruz" diye kişisel bir münakaşanın toplumsal bir hedef noktasında Romanların üzerine... İşte orada affınıza sığınırım, Samsunlular, çünkü yoğun oturduğu için Samsunlular olarak tabir ediliyor. Özellikle o grubun, siyasi otoriteyle de Bursa'da Osmangazi Belediyesi'ne siyaseten verdiği destekten dolayı da Romanların tekrar orada hem bu nefret suçu işleniyor, hem de yalnızlaştırıldığına, otorite tarafından da yalnızlaştırıldığının tanığı olduk. Ve de yüksek gerilim hattının altında da evler vardı ama onlarca evler var, yüzlerce. Ertesi gün yerel yönetimin de Romanları orada göç ettirmeye zorlayan evlerinin yıkılmasına tanık olduk, biz oradaydık. Dolayısıyla bu nefret suçunun, nefret hukukunun yeterince gelişmediği... Önceki panelde konuşmacılarımız, 122 ve 216'ya atfettiler. Selendi'de 122'den bahis açıldı. Hâlbuki 216'dan orada bir nefret saikine dair söylem ve suç var. Ama 122'den ele alındı. Buna rağmen Selendi vakasının bir tane tutuklusu yok henüz, 4-5 yıl olmasına rağmen... Gerekçe

de işte ayrımcılıktan bahis açıldı. 80 kişinin 3 ila 150 yıl arasında ceza öngörmesi gerekirken, hâlâ herkes serbest. Ve de güvenlik gerekçesiyle de belki orada Romanları koruyamayacaklar düşüncesiyle de Uşak'a alındı. Ve devlet de buna ortak bence. Tanıklıklarımız, bu söylemi ifade etmemizden bizi alıkoymamalı diye düşünüyorum. Ve daha cesuruz artık düne göre. Çünkü artık konuşuyoruz, bu toplumun biliyorsunuz, kendini ifade edemediği bir süreç de vardı. Özgüven eksikliğinden, eğitimsizlikten, haklarını bilemediğinden ya da savunma refleksleri gelişmediğinden... Yine bunun üzerine, münferit bir olay üzerine İznik'te de iki kişi arasında bir husumet oluyor, bir vefat. Roman arkadaşımız, karşı tarafı öldürüyor, aralarındaki bir husumetten dolayı. Ertesi gün defin işleminden sonra orada da Gürcü kökenli arkadaşlarımız, aşağı yukarı 400-500 kişi mahalleye saldırıyorlar. Oraya da gittiğimizde yine otorite boşluğu... Bursa Valiliğinin cenaze olan eve gittiğini ama bu tarafta bu infialden sonra Romanları da yalnızlaştırdığını, adeta ben de bu sürecin arkasındayım noktasında bir duruş sergilediğini gördük. Gittik ve sorguladık. Resmen Valiye de, Emniyet Müdürüne de alınan önlemlerin yetmediğini ve çanak tutulduğunu da şahsen Vali Beyin, Emniyet Müdürünün de yüzüne ifade ettik. Tabii şimdi yine sözünün bir önceki şeyde salondan gelen bir yorumcu arkadaşımıza arada da söyledik. Çingene çok renkli bir sözcük... Tabii kimin nasıl söylediğiyle, ne anlam yüklediğiyle, söyleyiş biçimiyle doğru orantılı iyi bir sözcük, güzel bir sözcük... Bırak şu pis Çingenelere bir anlam yüklenirse, tabii ki bu toplum irrite oluyor. O bir sistemin, bir toplumu kendinden utandıracak kimliğini irrite eden bir yaklaşımla ifade ediliyorsa, tabii ki Çingene lafından çekiniyor toplumumuz. Bizler dezavantajlı bir toplumuz ve bu algı eksikliğinden kaynaklanan bir dezavantajlılıktır. Dolayısıyla o kimliğe dahi sahip çıkamayacak kadar algımız eksik. Çingene ile Roman arasında hiçbir fark yok. Biz bütününde Çingene toplumuyuz. Ama Sanskritçeden gelen Roman ismini kullanan Romanlarız. E Domlar da var, Lomlar da var, onlar da Çingenedirler ama onlar da kabul etmiyor, "biz de dom'uz" diyorlar. Öbürleri, Lom, diyor. İşte Poşalar var, Mıtıklar var, Karaçiler var. Kendileri de farklı coğrafyalarda Çingene olarak çok kabul edilmiyor. İrrite eden anlam yüklendiği zaman tabii ki olumsuzluk ön ekleri yükleniyor. Ama Ebru Gündeş'in şarkısında "Çingenem, Çingenem, kara gözlü Çingenem" diye içselleştiren ve güzelliği de ifade eden bir anlam yüklendiği zaman da

herkes gülüp oynuyor ve çingeneyi sahipleniyor. İşte bu bağlamda yoruma, söyleyenin anlam ve mana yüklemesiyle doğru orantılı bakmak lazım... Tabii politikasızlıkla alakalı da, mesela bugün iktidarın "Çingene" sözünün suç olduğu ve sözlüklerden ve eğitim materyallerinden kaldırılmasıyla ilgili de bir çaba sarf ettiler ve kaldırdılar. Ve olan derneklerin de kapasite sorunundan ve algı eksikliğinden aslında buna sahiplenmediğini ve de karar vericileri yanlış yönlendirdiğini de ifade etmek isteriz, empati yapmamız da gerekirse... Biraz da iktidar yalakası arkadaşlarımız da var, biat kültürünün çok fazla geliştiği bu son 10 yılda. Ben sistemden nasıl beslenirim diye dernek kuran arkadaşlarımız da oldu tabii ki. Biz siyasetçiyle konuştuğumuz zaman siyasetçi, 10 söylediğimizi 2 anlıyor. Anladığı 2 de bizi provoke ediyor. Bir belediyeyle konuştuğunuz zaman o da 3 anlıyor, "şimdi zamanı değil, projelendirelim" diye topu taca atan yaklaşımlar ya da söylemler. Ama bir sosyologla konuştuğumuz zaman 10 söylüyoruz, 10 anlıyor, 10 da üzerine katıyor. Dolayısıyla Romanlarla ilgili sorunlar, sosyolojik bir vakadır ve sosyolojik bir bakış açısıyla çözülebilir ve yerindelik ilkesiyle ama her konuda. Köylü bir yaşama hapsedik mahallelerimizde özgüven eksikliğiyle. Dışarı çıktığımızda... Ben, Sosyal Değişim Derneğinizin bir çalışmasını duydum, inşallah ifade edeceklerdir. Emlakçı gibi gidip, işte "Roman bir müşterim var, ev veriyor musunuz?" diye... Öyle değil mi Sayın Başkanım? İnşallah ona da değinirsiniz. Araştırmaya göre, yine Binnaz Toprak, zannediyorum yaptı. Yüzde 70, 75 oranında Romanlara mahallenin dışında ev verilmediğini, bir ötekileştirmenin, bir algının, bir önyargının oldukça zemin oluşturduğunu... Ve de işte nefret söylemine ya da bir sonraki hamlede nefret suçuna da zemin yarattığını düşünüyoruz. Toplum olarak çok tanındığımızı düşünmüyorum. Mahalleden bir Hayriye Abla'yı tanımakla, bir Ahmet Abi'yi tanımakla Romanların sorununu çözen belediye başkanları, çözdüğünü düşünen başbakan, hükümet vs. ile tanışıyoruz. Sosyolojik bir vaka gerçeğinden dezavantajlı bir toplum olduğumuz gerçeğini ele alırsak, buna özel bir sosyal politika üretilmesi tezi koyduk ortaya ve Büyükşehir Belediyesi'nin sosyologlarıyla birlikte bir çalışma yaptık. Kendilerine aşağı yukarı 45 dakika brifing verdik. Not aldılar ve toplantıyı şöyle bitirdik. "Romanlar, dezavantajlı bir toplum mudur?" Evet, dediler. "Romanlar üzerine sosyal politikalar yapılmalı mıdır?" Evet, dediler. "Sosyal politikaların yerleştirilmesiyle ilgili birimler kurulmalı mıdır?" Evet, dediler. Hâlâ

kurulmadı. Biz bunu partiler üstü bir anlayışla bütün yerel yönetimlerde kurulmasını istiyoruz, beklentimiz o yönde. Ama sadece Romanlar için tabii ki. Çünkü tüm dezavantajlı gruplar, hatta toplumun farklı katmanları için de... Durduğumuz yerden savunuculuk yaptığımız için tabii ki hep Romanlar üzerine bu söylemi geliştiriyoruz. Çünkü çok kültürlülük başladı, tanışıklar arttı. Ve birbirimizi tanımıyoruz. Tanışıklıklar arttıkça da kutuplaşmalar da artmaya başladı. Benden olmayan, bizden değildir filan gibisinden ya da benim gibi olmayan. Belki de hepimiz yapıyoruz bunu. Bizim mahallelerimize de beyaz tenli biri geldiğinde ya da o mahallenin tanımadığı biri geldiğinde, "kim bu, ne ayak, gazeteci mi, araştırmacı mı, yazar mı, polis mi, in mi, cin mi?" diye biraz önyargılı bakılır tabii ki. Ama beş dakika sonra, tanışıklıktan sonra herkes kucağını açar, cebini açar, sofrasını açar, evinin bahçesini açar. Çünkü bizim hayata bakış açımızda bir kucaklama vardır, bir sevgi, bir barış dili hep vardır içimizde. Bakmayın içimizdeki asayiş sorunlarımıza; onların da sosyolojik altyapının müsebbibi olan nedenlerden kaynaklandığını düşünüyoruz. Tabii sosyal politika birimleri kurulması bağlamında, başına adam gibi bir sosyolog, bu işi bilen, yani amcamın kızı, teyzemin oğlu değil. Yanına bir pedagog, bir psikolog, ihtiyaç dahilinde de bulunduğu illerdeki üniversitelerden antropolojiden destek alarak, kurulmalı. Ve başkan da... Her şeye evet diyen danışmanlar vardır biliyorsunuz, danışmamak adına danışmanlar alırlar ya... Biz gerçekten bir politika yüklemesi yapmak, bu birimlerin kurulmasını istiyoruz. Tabii bunun da iç göçlerin getirdiği ilimizde veya başka yerlerde gerekliliği ve gerekçelerini anlatıyoruz. İl bazında çalıştaylar önermeye başladık. Hükümet çalıştay yaptı, bize "dezavantajlı" dedi ama bunun gereklerini yapmadı. Bu bağlamda Sayın Başbakanım, özür dilediniz toplumdan, getir gerisini, diyoruz artık, sorgulamaya başladık. Kılıçdaroğlu, sen Romanlarla bir araya geldin, İzmir'de, İstanbul'da... Sorgulamaya başladık, gerisini getir. Söylem birliği ve eylem birliği yok, parti bütünlüğü yok. Aşağıda belediye başkanları, bize ayrımcılık yapıyor. Belki farkında da değil, belki de farkındalar. Öbürü de dini referansla bir şey vermiş gibi merhem politikası uyguluyor. Yani bir politikasızlık var. Dolayısıyla nefret suçuna tekrar dönecek olursak, ben hukuken de bir politikasızlık olduğunu düşünüyorum. 216. maddenin daha desteklenmesi gerektiğini, 122 ile komşu olması ve çok çabuk oraya atlanmasıyla alakalı şeyler, beslemeler yapılmasını düşünüyoruz. Torba yasa gibi çıktı, demin

konusmacımızın hukuken o terminolojide ifade ettiği daha şey. Yine orada da kandırıldık, nefret suçu hâlâ işleniyor ve görülür bir şekilde işleniyor. Bunu en başta siyasiler, aslında yapıyor. Nefret söylemi birbirlerine, iktidar olsun, muhalefet olsun. Dolayısıyla vatandaş da bundan olumsuz besleniyor. Benim söyleyeceklerim bu kadar. Dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Pırl Erçoban: Çok teşekkürler. Aslında bu nefret söyleminin politikalarla inşa edildiğini de bize göstermiş oldunuz. Şimdi bir edebiyatçı ve yazar konuşmacımız var: Lal Laleş. Özellikle büyük metropollerde, iç göç sonrası büyük metropollerde Kürtlere yönelik algıdan söz edecek bize, bir edebiyatçı gözüyle de sanıyorum. Teşekkürler.

Lal Laleş: Merhaba arkadaşlar. Esasında ilk oturumda hem Zeynep'in hem de Deniz'in dikkat çektiği bir noktaya dönüp, oradan "Kürtlere dair nasıl bir algı var?" sorusunu cevaplamaya çalışacağım. Spesifik olarak Kürtlere karşı açık veya örtük bir şekilde "nefret söylemi" kapsamına giren edimleri ve bunun önüne nasıl geçilebileceğini tartışacağım.

İlk elden "nefret suçu" ile mücadelede kuşkusuz birtakım yasal düzenlemeler yapılmalı. Özellikle anayasada bizatihi tüm kanun ve mevzuatta nefret suçu, nefret söylemiyle ilgili birtakım düzenlemelerin yapılması elzemdir. Ama bu tek başına yeterli olur mu? Kuşkusuz bunun önüne geçilebilmesi (uzun vadede) için toplumsal olarak farkındalık yaratmak gerekir. Esas itibarıyla her iki arkadaşımızın dikkat çektiği şey, "toplumda bir farkındalık yaratma, toplumu bilinçlendirmenin nefret söylemini, nefret suçunu geriletebileceği". Ben de aynı kanaati taşıyorum. Bunun çok önemli olduğunu düşünüyorum. Burada esas hedefin bir zihniyet dönüşümü olduğunu düşünüyorum.

Bu noktada ben, esas üzerinde duracağım nokta olan nefret suçu ve söylemi kavram ve olgularını Kürtler üzerinden tartışacağım. Esasında son yıllarda Kürtlerin karşılaştığı linç olgusu düşünülünce Kürtlerin maruz kaldığı bazı şeyleri sadece nefret söylemi, nefret suçu kapsamında değerlendirmek de olası gözüküyor artık. Ama şunu söylemek yanlış olmayacak, bu linç hadiselerini doğuran önemli nedenlerden biri de Kürtlere yönelik nefret söyleminin uzun bir süredir ve şiddetli bir şekilde olmasıdır.

Kısa vadede belki Kürtler çok ciddi bir şekilde bundan zarar gördü/ görebilir fakat buna rağmen esasında Kürtlerden daha çok tehlike altında olan toplumsal gruplar var. Uzun vadede kanaatime göre Romanların, LGBTİ bireylerinin ve yahut Alevilerin, başka birtakım ötekileştirilmiş grupların, daha çok zarar göreceğini ve esas oraya odaklanmak gerektiğini düşünüyorum.

İshak Kocabıyık'ın Alevilere ilişkin anlattığı felaketlerin, insanlık için utanç vesikalarının büyük bir bölümünün hem tarihsel hem de ileriye yönelik benzer olayların mümkünlüğü bağlamında Kürtler için de geçerli olduğu kanaatindeyim. Çünkü bazı noktalarda Maraş'ı, Sivas'ı ve onun dışında Dersim'deki talihsiz olayların Kürtlere ve Alevilere ya da Alevi Kürtlere yapılmış bir şiddet, bir kıyım olduğu kanaatini taşıyorum. Dolayısıyla onun anlattıklarının esasında Kürtlere ilişkin olduğunu da düşünüyorum. Bizim yurttaşlar olarak esasında eşit bir ilişkiye ihtiyacımız var. Yani bu coğrafyada, Türkiye sınırları içinde yaşayan bütün yurttaşların, Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olan herkesin eşit bir ilişkiye ihtiyacı var. Bu ilişkiyi hem devletin hem de yurttaşların birbiriyle kurduğu ilişki bağlamında düşünmeliyiz. Günlük yaşam içerisinde çoğunlukla farkında olmadan, esasında nazik bir şekilde, iyi niyetle bazen karşımızdakine karşı ağır, onu incitecek, korkutacak veya geri çekilmesine sebebiyet verecek cümleler kuruyoruz. Bence bilmeden yapılan bu tarz şeyler çok daha tehlikeli. Nefret söyleminin ne kadar sıradanlaştığını, normalleştiğini ve içimize işlediğini gösteriyor. Esas büyük sorun burada aslında.

Bunu kendi hayatımda deneyimlediğim basit bir örnekle anlatacağım. Şair bir arkadaşımın, bundan bir yıl kadar önce buna benzer bir etkinlikte oturup, sohbet ettiğimiz bir ortamda yüzüme karşı kurduğu cümleyi ve bunun bende yarattığı ürpertiye paylaşmak istiyorum. Kurduğu cümle şuydu: "Ben Kürtleri seviyorum". Kardeşim, sevme Kürtleri! Yani ben sana davetiye gönderip ya da ricada bulunup "Kürtleri sev" demiyorum. Benimle, Kürtlerle sadece eşit ilişki kur. Ben "Türkleri seviyorum" diyor muyum? Türkleri sevip sevmeme ayrı bir mesele. Ya da "Rumları, Romenleri, Ermenileri seviyorum" diyor muyum? Burada eşit olmayan bir ilişki var. Sen zaten böyle bir yerden başladığın zaman bir kat aşağıda görüyorsun beni küçümsüyorsun. Üzerim(iz)de bilerek veya bilmeyerek hegemonya kurmaya, asimetrik

bir iktidar ilişkisi kurmaya başlıyorsun. Ben böyle bir sevgi istemiyorum. Eşitlik istiyorum. Gerektiğinde seninle tartışabilelim. Gerektiğinde kavga edebilelim. Gerektiğinde başka mecralarda birbirimizle anlaşmayabilelim ama eşit olalım. Bunun ırkla, Kürtlerle bir ilgisi yok ki. Karşılıklı olarak, iki birey olarak ilişki kurabilmeliyiz. Beni sevip sevmemen tabii ki senin şahsına kalmış bir hadise. Ama bunu Kürtlere indirgeyip, beni şahsımdan Kürtleri sevmenin bir aşığılama, bunun da ötesinde esasında tersinden ve incelikli bir şekilde nefret söylemi olduğunu düşünüyorum.

Bu minvalde ilk oturumdaki arkadaşların dikkat çektiği üzere zihniyet değişiminin, dönüşümünün çok önemli olduğu kanaatindeyim. Şimdi esasında Kürtlere karşı yapılan bu nefret söylemi ve daha ileriki boyutu olan linç girişimlerinin nedeni şudur: bireylere ve gündelik hayatın tüm kılcallarına kadar yayılan ve kendini farklı formlarda –yeniden– üreten, uzun yıllardır başını devlet iktidarının çektiği yaygın, tekçi ve ötekileştirici ideolojidir. Bu ideolojiyi basit bir şekilde açıklamak ve bunun yarattığı sorunları çözmek kolay değildir. Bunun çok daha derinde yatan ve Osmanlı’dan başlayıp, cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar uzun yıllar birikip kristalize olan bir sorun olduğu aşîkardır. Bu uzun yıllar içerisinde bazı tarihsel aşamalar ve pratikler bilhassa önemlidir.

Özellikle 90’lı yıllardan günümüze kadar Kürtlerin yaşadıkları yerlerden, şiddet ortamından Türkiye metropollerine ya kaçmak ya da zorla göç ettirilmesinden sonra yeni ve önemli bir aşama başlamış oldu. Kürtler göç edilen yerdeki halkla iç içe olmasına, bir arada yaşamasına rağmen bir arada yaşamama üzerinden işleyen ve belki de iç içe olup ama bir arada yaşamama durumundan da beslenen bir nefret söylemi ve nefret suçu vardı. Bunun, 90’lı yıllarda başlayan ve özellikle 2000’lerden sonra da kitlesel bir linç dönüşen boyutuna gelmek istiyorum.

Kürtlerin “farklılıkları” görünür olmaya başladığından itibaren cumhuriyetin kuruluşundan bugüne sistem, devlet, iktidar, siz ne dersiniz deyin, bunu mukavemeti öncelikle tedip (terbiye etme) olmuştur. Bu terbiyeyi nasıl yapıyor? Evvela isim koymuyor. Mesela uzun bir süre “Dağ Türkü” diyor. “Bunlar” diyor. “Yabancı(lar)” diyor. En iyi niyetlimiz, en “rahat”ımız “Doğulular” diyor. Yani şöyle uzun bir süre, o kadar baskı altında kalıyoruz

ki birimize sorulduğunda uzun bir süre biz bile “Kürdüz” diyemiyoruz, “Doğuluyuz” diyoruz, yani nihayetinde böyle tevil ediyorduk. Yani öyle bir noktaya kadar gelmiş oluyoruz. Peki, buna imkân veren devlet ya da iktidar eliyle gerçekleştirilen ideolojik operasyondur.

Devlet, Kürtleri önce Türkleştirmeye çalıştı; asimilasyon yoluyla Türkleştirmeye çalıştı. İshak Bey’in bahsettiği Türkleştirme ve asimilasyon politikalarına karşı Kürtlerin direnişi oldu. Bu, onlara kıyam, ölüm, kan, gözyaşı, yerinden-yurdundan olma ve benzeri birtakım ağır bedellere mal oldu. Kürtlere ne yaptılar; önce tedip, yani terbiye etmeye kalkıştılar. Daha sonra tenkil, örnek olarak cezalandırma, kamuya açık idamlar, kitlesel sürgünler, toplu kıyımlar yaptılar. Daha sonra herhangi bir direniş/isyan dahi olmadan “iskân” kanunlarıyla Kürtleri Anadolu’nun muhtelif yerlerine sürdüler.

Devlet, Kürtleri hiçbir zaman eşit ve hakları olan vatandaş olarak görmedi. Geldiğimiz mevcut durumda bile yaygın tabirle söylersek çözüm sürecine rağmen, gerçek bir vatandaş olarak görmedi, görmüyor. Sadece ve sadece bir nüfus yığını olarak gördü. Kürtleri bir vatandaş topluluğu, haklara sahip insanlar olarak değil nüfus yığını olarak görüp, ona öyle yaklaştı. Bu haklarından arındırılmış grubun herhangi bir itirazı kriminalize edilerek şiddet aygıtıyla çözüme yoluna gidildi. Yakın zamana kadar bile hatırlarsınız, şiddetsiz çözümden yana diye sunulan dönemin Genelkurmay Başkanı İlker Başbuğ “bireysel haklar evet ama kolektif haklar söz konusu bile olamaz” diyordu. 1970’lerde başlayan ve hızla kitleselleşen Kürt politizasyonu ve politik hareketliliğini gören devlet 1980 öncesinde ama özellikle sonrası birtakım Türkoloji Enstitüleri kurdu. Türkoloji Enstitülerindeki akademisyenlere şöyle bir görev, ödev verildi: “Gidin, bu kendini Kürt sananlara esasında Kürt olmadıklarını, Türk olduklarını anlatın, kavratın onlara”.

Nefret söylemi, nefret suçu, linç kültürünün oluşmasında günümüzdeki cumhuriyeti şekillendiren eğitim sistemi müfredatı en önemli rolü oynamaktadır. Milli eğitimin müfredatında Türkiye’de yaşadığı söylenen 73 milletin (hani Çingeneleri de aşağılayarak 72 buçuk diyorlar ya, o da ayrı bir rezalet) sadece bir tanesini görüyoruz. Ders kitaplarına göre bütün çocuklar

Türk'tür. Bu topraklarda Rumlar var, Ermeniler var, Yahudiler var, her neyse Kürtler de var herhalde.

Şimdi bütün bunların dışında zaten Türkiye'nin eğitim sisteminin kendi içinde farklı etnik kökene mensup insanları dışlayan, ötekileştiren ve böylelikle nefret söylemine, nefret suçuna büyük zemin hazırlayan bir yapısı var. Bakınız, mesela ders kitaplarında edebiyat metinleri okutulduğunda Sait Faik'in Rum çocuklarını anlatan o güzel hikâyelerinden beş tanesini okutsalar, belki o çocukların Rumlara bakış açısı bambaşka bir şeye dönüşür. Ama hiçbir zaman Sait Faik'in o metnini seçmezler, başka bir metni seçerler. O metnin içinde de Rum yoktur. Şimdi dolayısıyla bu eğitim sistemi dediğimiz şeyin büyük oranda bu nefret söylemini geliştirdiğini söyleyebiliyoruz.

Sokağın diline gelirse... Şimdi sokak dili nedir; hepimizin resmi dili, hepimiz Türkçe konuşuruz ve kendimizi Türkçe ifade ederiz. Devletle Türkçe ilişki kurarız. Hayatımızın büyük bölümünde Türkçe vardır. Bir de Türkçe dışında anadile sahip sosyolojik gruplar sistem tarafından hedef gösterilince durum daha da kötüleşiyor. Sokağın dili Türkçe olunca, Türkçe dışında kullanılan bütün diller veya Türkçeyi kötü kullanan benim gibi adamlar, dışlanıyor, ötekileştiriliyor ve böylelikle nefret söylemine maruz kalıyor. Sokak devletten, eğitim sisteminden öğrendiği üzere kendi dışlayıcı mekanizmalarını bilinçli ve/veya bilinçsiz üretiyor. Zaman zaman bazı sanatçılar, tiyatro oyuncular, sinemacılar Kürtçeden birtakım kelimeleri alıp bu kelimeleri yanlış kullanıp bunu bir güldürü ve aşağılama aracına döndürüyorlar. Mesela ne diyorlar, "kıro" diyorlar. Cahil, işte Kürt olduğunu ya da Kürt gibi "cahil" olduğuna işaret etmek için kıro diyorlar. Halbuki kıro, Kürtçede "erkek çocuk" demek. Siz, onu başka bir yere taşıyarak, hem o dili aşağılıyorsunuz, hem o dil üzerinden toplumu aşağılıyorsunuz. Mesela "lavuk". Lavuk dediğimiz, "erkek çocuk" demek. Bunun üzerinden hem Kürtleri aşağılıyorsun, hem eşcinselleri aşağılıyorsun. Bunu kullanan entelektüel olarak güya toplumun kalburüstü kesimi olan sanatçı, aydın vb. bir sürü insan var. Bunun başını çeken unsurlardan biri de sinemadır. Üstelik sokaktaki sıradan vatandaş gibi bu kesimler de çoğu kez bilinçli yapmıyor bunu. Nefret söyleminin, sıradan faşizmin ne kadar yayıldığı, toplumun tüm katmanlarına sızdığı görülüyor.

Şimdi gelelim, esasında 90'lı yıllara... Arkadaşlar, 90'lı yıllardan önce Türkiye metropollerinde nefret söylemi, nefret suçu bu kadar yaygın mıydı? Sanırım bu kadar yaygın değildi. Çünkü Kürtler, zaten Kürdüm diyemiyordu. 90'lı yıllardan itibaren o zorlu dönemlerde göç başlıyor. Doğal olarak evini, ekonomik araçlarını, her şeyini kaybeden Kürtler taşındıkları kentin en yoksul kesimini oluşturuyor. Ve böylelikle Türklerle sınıfsal anlamda da eşitsiz bir ilişkiyi de barındıran bir temas başlıyor. Genel olarak varoşlardaki, kendi coğrafyasından göç eden Kürt ile özellikle orta sınıf Türkler arasında bir temas başlıyor. İşte bu temas, esas itibarıyla başka bir şeye, o nefret söyleminin başka bir şekilde ortaya çıkmasına zemin hazırlıyor. Ve bir süre sonra artık Türkiye metropollerinde Kürt çocukları için şu tabirler kullanıldığına şahit oluyoruz. Ne deniliyor, "işte kapkaççdır, tinercidir, taş atıyor, mendil satıyor, tacizcidir, hırsızdır" ve benzeri birtakım söylemler geliştirilmeye başlıyor. Tam da burada işte önyargının o zemin üzerinden nefret suçuna dönüştüğünü görüyoruz.

2000'li yıllarda durum daha da farklılaşıyor, çünkü Kürtler çok daha fazla politikleşmeye, politik alanda görünür olmaya ve bu politikleşme Türkiye metropollerine de yayılmaya başlıyor. Eskiden bireysel olarak kendini var etmeye çalışmalarının yanı sıra artık 2000'li yıllardan itibaren Kürtler, kitlesel olarak sokakta var olmaya başlıyor. Doğal olarak Newroz (Nevruz) kutlamalarına gidiyorlar, kendi geleneksel kıyafetlerini kullanıyorlar. Bu, tabii ki özellikle orta sınıfta büyük bir endişe ve korku yaratıyor.

2000'li yıllardan itibaren Kürtlerin kamusal alanda görülmesiyle birlikte ve buna ek olarak Türkiye'deki medyanın, politikacıların –burada parti ayrımı yapmadan söylüyorum– talihsiz açıklamaları oluyor. Nefret söylemleri linç varan birtakım hadiselerin ortaya çıkmasına neden oluyor. Tabii bu linç olaylarının artmasının ve devamının bir nedeni de kolluk kuvvetlerinin ve idarecilerin linç hadiselerine katılan kişilere değil de linç uğrayan Kürtleri cezalandırmasının payı büyüktür.

Kısaca iki şeyi söyleyip konuyu bitireceğim. Türkiye metropollerindeki orta sınıfın Kürtlere dair algısının yeni boyutu akademisyen Cenk Saraçoğlu'nun kavramsallaştırmasıyla "tanıyarak dışlama"dır. Bu klasik ve ana akım ve de devletin ürettiği milliyetçilikten farklıdır. Eskiden "kuyruklu

Kürt” gibi mitsel söylemler vardı. Kürtlerle herhangi bir iletişim, ilişkisi olamayan batıdaki insanların kullandığı ve maalesef inandığı mitlerdi. 90’larla birlikte durum değişti. Artık ‘Sen Kürtsün seni tanıyorum, biliyorum, senin kimliğini kabul ediyorum. Ama sen, buraya gelip, ne yaptın? Burada bir kere haksız kazanç elde ediyorsun. Bölücüsün, kültürsüzsün, cahilsin’ gibi birtakım algı ve söylemlere Kürtlerin maruz kaldığını görüyoruz. Böyle tanımlayıp, onu dışlıyor. Ana akım milliyetçi, muhafazakâr kesim ise kadim alışkanlığı olan inkâr ederek devam ediyor hâlâ. Zaten Kürtlüğü kabul etmeyerek, görmezden gelerek dışlamaya, görünür olmamasına çalışıyor.

Yani toplumda esasında bir kutuplaşma, bir bölünmüşlük var. Esas buna bir çözüm bulup, bir arada nasıl yaşayabiliriz, yani “bu iç içe yaşadığımız ortamda nasıl bir arada yaşayıp, birbirimizle nasıl daha iyi diyalog kurup, birbirimizi daha iyi tanıyabiliriz” sorusuyla belki çözüm bulunabilir. Teşekkür ediyorum.

Pırl Erçoban: Bu örnekler aslında dışlama, daha doğrusu ötekileştirme, kendi kimliğini sağlamlaştırmadan mı yola çıkıyor, bilmiyorum. Kendimizi tanımlamak için illa bir öteki olması gerekiyor. Kendimizin daha sağlam zeminlere oturması için de daha iyi, en mükemmel, en kahraman, en iyi olarak tanımlama ihtiyacı duyarken, ötekinde hep olumsuz önyargılar geliştirerek tanımlıyoruz. Ama şu çok ilginç geldi mesela “tanıyarak dışlama”. Benim bütün düşüncemi yıktı. Ben dışlamanın, ötekileştirmenin, biraz da tanımadan, değmemekten, tanımamaktan, dokunmamaktan kaynaklandığını da düşünüyordum ama... Yani tanıyarak da, özellikle politikalar üreterek de bu daha sistemli bir şekilde yapılıyor.

Lal Laleş: Tanıyarak dışlamaktan şunu kastediyorum. Cumhuriyetin resmi ideolojisi çerçevesinde inkâr ve reddedilerek, yani Kürtleri reddederek, inkâr ederek değil, bizzat onu tanıyarak, görerek, onunla temas ederek dışlıyor.

Pırl Erçoban: Bu örnekleri dinledik. Daha pek çok örnek var. Öğleden sonra da söz edeceğiz. Ama bizlerin birey olarak, örgütlü toplum olarak bu konuda neler yapabileceğimiz sorusu da çok önemli. Gerçi öğleden sonraki tartışma kısmında yine bu konuya değinilecektir mutlaka. Ama bu

mücadelenin örgütlü olması gerektiği ve güçlü olmamız gerektiği çağrısı yapan sivil toplum kuruluşlarına bir örnek olarak Sosyal Değişim Derneği adına Cengiz, bu konuda nasıl davranmalıyız, ne yapabiliriz?

Cengiz Alğan: Benim aslında Pırıl Hanım'ın söylediği gibi davet edilme nedenim, "Bu alanda nasıl çalıştık bugüne kadar ve sivil toplum, nefret suçlarıyla mücadelede ne yapabilir?" diye bir şey anlatmaktı. Konuşmacıları dinledikten sonra üç-beş şey söylemezsem içimde kalacak. Özellikle Mustafa Bey'in çarpıcı sunuşunda, hacca gidip, hediyelik eşya getirir gibi insan taşıma örneğinden veya firar ederken, işte kaçamamak, görünmez olamamak... Söylediğinde aklıma hemen iki grup geldi. Görünmez olamayan toplumlar. Bir başörtülüler, iki engelliler. Onlar da hiçbir zaman görünmez olamayacaklar, diğer insanların arasına karışıp yaşayamayacaklar. Örneğin bir başörtülü kadının, başörtüsüz kadının yanında ayırt edilmesi çok basit, hemen sadece başındaki örtüyle ayırt edebiliriz. Hangi partiye oy verdiğini, diğerinin veya nerelerden alışveriş yaptığını, ne giydiğini, ne yediğini, ne içtiğini asla tahmin edemeyeceğimiz, siyasi görüşlerini, felsefi bakış açılarını tahmin edemeyeceğimiz bir kadının yanında diğerine hemen bir etiket yapıştırmamız için kafasında bir örtü var. Aynı şekilde engelliler için de bu geçerli. Ama bu anlatılanların tamamı hem Romanlar için olsun, hem Afro Amerikalılar için olsun, Aleviler ve diğer sayamayacağımız kadar çok sayıda dezavantajlı grubun üyelerinin karşılaştıkları... Sadece bizde değil, bütün dünyada aslında bu var. Yani mesela Amerika, nefret suçları konusunda en ileri yasaları oluşturmuş olan ülke, ilk çalışmaları başlatan ülke, çok düzenli izlemeler yapılıyor. Bir kuruluş var örneğin, yaklaşık 101. yılı galiba bu yıl, o kadar uzun zamandır izlemeler yapılıyor. 60'larda biliyorsunuz, siyahların, sivil haklar hakkındaki mücadelesinden sonra güya ortadan kalkması gereken siyahlara yönelik ırkçılığın hâlâ bugün 2013 raporlarında var olduğunu gösteren ve çarpıcı biçimde var olduğunu gösteren çok ciddi araştırmalar var. Örneğin, sözünü ettiğimiz kuruluş, ismi çok uzun, aklınızda da kalmaz, boş verin. Ama düzenli bir izleme yapan kuruluş, şöyle bir şey tespit etmiş. ABD içerisinde özel mülkiyet olarak bin tane sadece siyahlara yönelik aşağılayıcı isim kullanan yer var. Mesela bunların arasında av sahaları var. Bir kişi, satın almış kocaman bir ormanlık veya bir araziyi.

Avlanmaya gidiyorsunuz, orada serbest. İşte tüfeğini alıyorsun, gidiyorsun, geyik vuruyorsun vs. Ama avlanılan yerin adı "nigger head", yani "zenci kellesi" diye isim koymuş oraya. Ve beyaz Amerikalılar oraya tüfekleriyle gidip avlıyorlar, sonra övünerek, bunu kendi çevrelerinde anlatıyorlar. Veya bir örnek, her sene bütün Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'na bağlı ülkeler, 56 tane ülke var. Bu 56 ülke, her sene raporlama yapıyorlar, kendi ülkelerinde gerçekleşen suçların raporlaması... Bu raporlardan bir tanesinin rakamını söyleyeceğim, 2010 yılı raporlarında bu, İngiltere ile Türkiye karşılaştırılması. İngiltere'de bildirilen vaka sayısı –bildirilmeyenler de var tabii ki, korkudan söylenmeyen veya açığa çıkamayan– 50 bin. 2010 yılında sadece İngiltere'de 50 bin nefret suçu işlenmiş. Aynı sene içinde Türkiye'yi cennet gibi görebileceğimiz güya bir rakam var, sadece 300 tane bildirilmiş. Yani Türkiye'de galiba böyle bir şey işlenmiyor, hiç nefret suçu filan da yok. Neden böyle; çünkü 2010 yılında Türkiye'de nefret suçları yasası diye bir şey yoktu; izleme yapılmıyordu, kimse raporlama yapmıyordu. Uyduruk, sadece bildirilebilen, işte ortaya çıkan, yani yargıya taşınan bazı vakalar bildirilebiliyordu. Bu 300 tanesinden de ceza alınan galiba 5-10 tane toplam. Cennet gibi bir ülkede aslında yaşıyoruz, hiç kimseye karşı bir ayrımcılık yok sayılır. Şimdi asıl konuma geçmem lazım; yani sivil toplum, bu işlerde neler yapıyor ama çok kısaca bir şeyi daha söylemek isterim. Diğer ülkelerden farklı olarak belki bizdeki nefret suçlarının temelinde yatan şey, bence tepeden aşağıya iniyor olması. Aslında devlet politikalarıyla genellikle yürütülüyor olması. Tabii ki toplumda da yaygın biçimde çeşitli gruplara karşı önyargılar mutlaka vardır. Bunlar, çeşitli zamanlarda ortaya çıkabilir. İşte Maraş'ta Alevilere olabilir, Selendi'de Romanlara yönelik olabilir, yani uzatabiliriz. Devlet yönlendirmesi ve desteği yukarıdan aşağıya zerk edilen biçimde bir ideolojik şıngırtı olmasa, belki bu kadar kolay bir şey olmayacaktı, yaygınlaşmayacaktı nefret suçları. Biraz geriye götürerek, şöyle diyebiliriz belki. Bizim cumhuriyetimizin kuruluşunda bir fikir var: biz, ulus devlet kurmadık. Önce devleti kurduk, o devletin altına bir ulus oluşturmak istedik, bir mono blok halinde, tek tip insan üretmeye çalıştık. Bu nasıl bir insan tipi idi; bir kere Türk olmak zorundaydı. Zaten daha cumhuriyeti kurmadan önce Türk olmayanları halletmiştik. Ermenileri kestik, soykırıma uğrattık, Süryanileri soykırıma uğrattık, Rumları sepetledik, Yahudiler seslerini çıkaramadılar. Çok sayıda etnik grubu bastırdık ve görünmez hale

getirdik. Bunların en büyükleri işte Ermeni ve Süryaniler oldu. Türk olmak zorunda yani cumhuriyetin makbul vatandaşı... İkincisi Müslüman olmak zorunda, diğer dinlerden olmamak zorunda... Müslümanların içinde de Sünni ve hatta Hanefi olmak zorunda. Ama aynı zamanda da Müslümanlığını da öyle göstere göstere yaşamamak zorunda. Evinde ibadet edecek. Başörtülüyse, sokağa fazla çıkmayacak, kamuya asla bulaşmayacak. Yani bir tür görünmez olacak. Bunları da yönetmeliklerle, yasalarla sağlamaya çalıştık, gayret ettik bunu yapmaya, bu senelere kadar da epeyce başardık. Ben, buna "Kemalist görünmezlik iksiri" diyorum. Yani fikri yürütenler açısından... Kendisi, o iksirden bir yudum aldığında, şu grubu görünmez kılabiliyordu. Mesela işte Cumhurbaşkanı'nın eşi başörtülü olamaz, Çankaya'ya çıkamaz. Nasıl yaparız bunu; kamuda giyim kuşam diye bir yönetmelik uydururuz, bir madde koyarız ona, asla bir başörtülü şuraya giremez, deriz. Bir yudum aldığımızda, bunu hallederiz. Bir yudum daha alırız, Kürtleri hallederiz. İşte kart kurt deriz, "Kürt var" demeye daha yeni yeni gelebildik. Her yudumda toplumdaki grupları böyle yok ederiz, Kemalist görünmezlik iksiridir bu. Bunu Radikal gazetesinin internet sitesinde yazmıştım. Merak eden olursa, bakabilir. Bir umudumdan da bahsederek, öbür konuya geçmek isterim, yine Mustafa Bey'in söylediğinden... Ben İstanbul'da Kurtuluş semtinde oturuyordum. Kurtuluş semtinin eski ismi Tatavla'dır. Genellikle Rumların ve Ermenilerin yoğun yaşadığı bölgelerden bir tanesi... Sonra onlardan kurtuluş olduğu için oraya Kurtuluş ismini koydular. Bir gün bir yerde çorba içiyordum, sokakta masası olan bir yerde. Yanımda bir karı koca, yanlarında da iki tane çocukları var. Çocuklar, çok küçük, 5-6 yaşlarında filan. Uzaktan iki tane bayağı uzun boylu, siyah iki kişi geliyor. Adam, "ha ha ha" diye böyle gülerek, kaba kaba, çocukları dürttü ilk önce. "Bakın, bakın, bakın" diye gösterdi siyahları. Sonra çocuklar baktı. Karısını dürttü, ona da gösterdi, baktılar. Adam gülüyor bu arada sürekli. Ve iki kişi yaklaşıyor, önümüzden geçiyorlar, hâlâ çocukları dürtüyor. Çocuklar baktı ama gülmedi. Çünkü neye gülmesi gerektiğini anlamadı. Sadece iki tane adam, yürüyorlar, bunda gülünecek bir şey yok çocuğa göre. Umut burada aslında... Yani doğuştan hiçbirimizde böyle bir fikir yok. Irkçılık, ayrımcılık, nefret, vs. bunların hiçbirisi doğuştan bize verilmiş, Allah tarafından verilmiş şeyler değil, sonradan öğreniyoruz. Yani hacca gidip, hediyelik eşya gibi insan getirmeyi sonradan öğreniyoruz. Aleviliğin mum

söndürmek olduğunu bize sonradan öğretiyorlar. Kürtlüğün aslında hiç olmadığını sonradan öğretiyorlar. Romanların çocuk kaçırdığını, bilmem ne yaptığını, bunların hepsi bizlere sonradan öğretilen şeyler. Umudumuz bence o 5-6 yaşındaki gülmeyen çocuklardı, orayı besleyebilirsek, herhâlde bu işte biraz daha ileriye gidebileceğiz. Yoksa mücadeleyi yapalım, hep birlikte yasa da çıkaralım, sokaklara dökülelim vs. ama daha temelde, daha en dibe inilmesi gereken bir şey var. Şimdi hızlı hızlı şunu anlatayım. Bizim mücadelemiz şöyle başladı: "Dur de" girişimi. Aranızda duyanlar vardır: "İrkçılığa ve Milliyetçiliğe Dur De" girişimi, Hrant Dink'in öldürülmesinin hemen arkasından kurulan bir girişimdir. Öldürüldüğünün ertesi günü ilk toplantısını yaptık birkaç arkadaş. O cenazeden sonra da, büyük, o toplumda yarılma da yaratan cenazenin arkasından da çeşitli şehirlere gittik. İnsanlarla görüşmeler yaparak, böyle bir girişimi oluşturduk. İlk yaptığımız iş, "Hrant Dink'i ölüme götüren Türk Ceza Kanununun 301'inci maddesine karşı bir kampanya başlatmak" oldu. Fena sayılmazdı o kampanya, uzun süreli bir kampanya yürüttük. Madde kaldırılmadı ama geri çekildi. Adalet Bakanlığı'nın iznine bağlandı. Şimdi dikkat ederseniz, fazla duymuyoruz 301'inci maddeyi. Daha önce çok sayıda dava açılıyordu. Sadece yazı yazdığı için bile insanlara bu konuda Türklüğü aşağılamaktan dava açılıyordu. Zaman içinde nefret suçları denilen kavramı, açık söyleyeyim, biz de hiç bilmiyorduk. Sadece kulaktan dolma bilgiler vardı. Basında nefret söylemini Zeynep anlattı. Hrant Dink Vakfı'yla yaklaşık aynı zamanlarda, herhalde aynı aylarda hatta biz de izleme yapmaya başladık. Ulusal basındaki 20 tane büyük gazeteyi seçerek, toplam tirajın yüzde 80'ini oluşturacak şekilde seçtik. Bu 20 gazetenin geriye dönük 10 yılını taradık ve korkunç sonuçlarla karşılaştık. Neredeyse her satırında nefret söylemine rastlanan bir durum vardı. Tespit ettik ve sonra bunu bir kitap haline getirdik. Böylece nefret suçları üzerine çalışmaya başlamış olduk. Ama ortaya çıkan sonuç, bizi öyle ürküttü ki, bu kadar büyük rakamların çıkabileceğini tahmin etmiyorduk açıkçası. Önümüze binlerce, on binlerce örnek çıktı. Ve dedik ki, sadece böyle medya izlemekle bu iş olmaz, suçun kendisine karşı mücadele etmek lazım. Tamam, söylem suça giden yolu döşüyor, çok önemli burayı izlemek, raporlamak olmazsa olmaz bir şey ama aynı zamanda suça karşı da mücadele etmemiz gerekiyor. Durdurmak ve önleyici tedbirler almak açısından... Bunu tek başına herhangi bir grubun, bir derneğin ya da bir sivil

girişimin yapması açıkçası mümkün değildi. Çeşitli dezavantajlı gruplarla görüşmeler yürütmeye başladık. 72 buçuk grubu bir araya getirdik, bir nefret suçları yasa kampanyası platformu oluşturduk. Mutlaka duymuşsunuzdur, yasanın çıkmasını sağlayan o geniş bir platform oldu. Dünyadaki bildiğim kadarıyla tek örnek, yani sivil toplumun bir araya gelerek, devleti zorladığı ve yasal düzenleme yapmak zorunda bıraktığı galiba tek örnek. Bir tane Çekoslovakya'da vardı 7-8 kuruluşun, o da bizimkinden çok farklı, daha dar kapsamlı çalışan bir gruptu. Bu, sivil toplumun bir alanda mücadeleyi, yani hedef haline getirip, sadece o yolda hızlı bir ilerleme ve bir koalisyon biçiminde ilerleme sayesinde başarı elde edebileceğini bence gösterdi. Çalışmanın ilk zamanlarında Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı'nı esas aldık. Çünkü dünyada temel kabul gören tanımlar oradan yola çıkıyor. Oradan uzmanlarla kendi iç eğitimlerimizi önce tamamladık. Ama sonra dediğim gibi her gruptan, işte Kafkaslar, Romanlar, Ermeniler, Türkler, Kürtler bir araya gelerek, bu işi yapmaya çalıştık. Aslında anlatacağım şey çok da, yine de şöyle bağlamaya çalışayım. İkiye ayıralım. Bu tür kampanyalarda bir zorluklar var, dezavantajlar var, bir de avantajlar var. Bu zorluklardan bir tanesi, bence en zor olan kısım, bir araya gelen mağdur ve dezavantajlı grupların da birbirlerine karşı önyargılı olmalarıydı. Bazı grupları bir araya getirmekte çok zorlandık. Örneğin –şimdi salondaki kimse alınmasın– diyelim ki Müslüman bir STK ile eşcinsel hakları için çalışan bir STK'yı bir araya getirmek, neredeyse imkânsız oldu bizim açımızdan. Yahut da işte Musevilerin çıkardığı bir gazeteyle falanca grubun çıkardığı bir gazetenin temsilcilerini bir araya getirmek neredeyse imkânsız haldeydi. Bunun için 4 ay boyunca gerçekten çok ter döktük. Hemen hemen her gün mağdur gruplar arasında mekik dokuduk. Sonunda şöyle bir fikre vardık. Diğer bugüne kadar yapılmış olan platformlardan farklı olduğunu düşündüğüm şey; tek bir hedef koyduk. Sadece yasa çıkarılması ve yasa çıkarıldıktan sonra kampanyanın sona ermesi. Başka hiçbir şeyle uğraşmamaya, başka hiçbir konuya el atmamaya karar verdik. Her konuda bildiri yayınlamak, basın açıklaması yapmak, sokağa dökülmek filan gibi fikirleri bir kenara bıraktık. Tek bir fikri ortaya attık. Onu bile ikiye böldük. Nefret söylemiyle nefret suçlarını birbirinden ayırdık. Dedik ki, biz sadece suçla uğraşacağız ve buna yönelik bir yasa çıkarılması için mücadele edeceğiz. Bunda zorluklar, tabii finansman gibi, toplanmak zorlukları gibi

şeyler de var. Ama bunun avantajlarıysa şu: Bir kere tek tek grupları idare dikkate almıyor, ciddiye de almıyor, dinlemiyor yani daha doğrusu. Mesela Sosyal Değişim Derneği olarak gidip, bürokrasiyle görüşmeye çalıştığımızda randevu almak ve görüşmeler yapmaya çalışmak çok uzun vakitler alıyordu. Ama 72 grup bir araya geldiğinde, görünür hale geldik, ister istemez randevu vermek zorunda kaldılar. Yani cumhurbaşkanlığı danışmanlığından, meclis başkanlığına, Adalet Bakanlığı'na, bütün partilerin milletvekillerine, grup başkanlıklarına vs. herkes bir kere randevu vermek zorunda kaldı. Dikkatimizi çeken şeylerden bir tanesi kimse itiraz da etmedi. Mesela MHP ile de görüştük. Bu konularda en sabıkalı geçmişçi olan parti ama hemen kabul etti. "A tabii ki nefrete biz de karşıyız, mutlaka böyle yasa yapmamız lazım" dediler. Herkes kabul etmek zorunda kaldı. Kamuoyunda duyulmasını sağladı bu bir araya geliş. Hiç kimse nefret suçlarından doğru düzgün bahsetmezken, birdenbire bütün toplumda bu tartışılmaya başlandı. Başbakan bile nefret suçları, işte yasa çıkaracağız demeye başladı. Yani zorlayıcı bir unsur haline geldi. Bir iki anekdot anlatabilir miyim?

Pırl Erçoban: Çok kısa, çünkü az vaktimiz kaldı.

Cengiz Alğan: Anladım, tamam. Şu görüşmelerden, daha çok görüşme var ama iki tanesinden örnek vermek isterim. Bir tanesi, tamam yasa çıkarıldı, eksik şöyle böyle ama bakış, öyle kolay değişmiyor. Mesela Cemil Çiçek ile görüşmeye gittik. Ankara'da meclis başkanlığı odasında görüşmeye gittik. Ben, Protestan Kiliseler Derneği'nden bir arkadaş ve trans haklarıyla uğraşan, birisi trans olan, biri avukat olan 4 kişi gittik. Daha önceki görüşmelerimizin hepsinde bu bürokratlar birlikte fotoğraf çektiriyordu. Ama trans birisi olduğu için içeri girer girmez, Cemil Çiçek, bütün gazeteleri dışarı çıkardı. Fotoğraf alınmadı. Kendi fotoğrafçısı bile fotoğraf alıp sitede yayınlamadı. Mesela bu benim aklımda kalan bir şey. Aynı Cemil Çiçek, aynı görüşmede çok önemli bir de öneride bulundu, bizim hiç aklımıza gelmemişti. Hukuk fakültelerinde mutlaka ders olarak okutulmalıdır, dedi nefret suçları için. Çünkü bu konuyu hiç bilmeyen bir avukat, savcı, hâkim, mezun olduktan sonra sudan çıkmış balık gibi olacaktır hiçbir bilgisi yoksa bu konuda, mutlaka en azından yardımcı ders kitabı olarak konulmalıdır, dedi. İki ayrı Cemil Çiçek... Bir olumlu örnek de Adalet eski Bakanı Sadullah Ergin ile görüşmeye gittiğimizde, o da çok yakından ilgilendi. Kendisi

de bildiğim kadarıyla Arap, Hataylı, daha önce STK'larda çalışmış, yani duyarlı olması zaten beklenen birisi. O da yardımcı oldu, bir kişiyi özel görevlendirdi. Müsteşar yardımcılarında birisine özel görev verdi ve bizimle bir buçuk yıl boyunca temas etmesini sağladı. Bu tür işleri yapabilmek için galiba mecburen böyle bir araya gelmek lazım. Sadece ama toplantı ve benzeri değil de, devamını getirecek işler yapmak kesin lazım. Son sözümüz şu olsun: Yasada çok eksik var. Bir kere dediği gibi, Zeynep mi demişti, siz mi demiştiniz, hatırlamıyorum, yasa da çok eksik var gerçekten. Bir kere nefret suçları yasası değil, ayrımcılık yasasına monte edilen bir şey. Etnik kimlik eklenmedi, cinsel yönelim eklenmedi. Bizim yasa tasladığımızda sağlık durumu da vardı. Çünkü AIDS ile yaşamak zorunda olan insanların durumu da aynı zamanda nefret suçlarına yol açabilir. Bunlar da eklenmeli demiştik, eklenmedi. Ama genişletilebilir. İkinci yapılması gereken ise, bundan sonra Mülteci-Der'in de umarım devam edecektir çalışmaları, mutlaka izlenmesi gerekir bu suçların. Sadece yasa çıkarmakla suçu engelleyemiyoruz. Önce izlemek ve daha ortaya çıkmadan önce suçu engelleyebilmek için izleme merkezlerinin mutlaka kurulması gerekir. İzmir'de özellikle tavsiyem olsun buradaki STK'lara, küçük de olsa bir izleme başlatılabilirse –suçlar için söylüyorum, söylem izleme değil– en etkileyici yol galiba bu. Amerika'da ve İngiltere'de mesela bu iş sayesinde polis, mahalle aralarında, mahallelerde işlenen suçlarda halka eğitim veriyor. Bizzat polis gidip eğitim veriyor. Herhangi bir suç konusunda burada nefret suçu da olabilir, bu suçun altında nefret olabilir, önyargı olabilir diye bizzat polis yapıyor. Bunu sağlayan sivil toplumun izlemesi, umarım bizde de olacaktır. Teşekkür ederim.

Pırl Erçoban: Çok teşekkürler. Şimdi arkadaşlar, dilerseniz, biliyorsunuz öğle yemeği aramız var. Hepiniz davetlisiniz öğle yemeği için yukarıdaki salona. Yalnız yemeğin olduğu salonu 2'de çok keskin bir şekilde boşaltmak durumundaymışız. Onun için bir saatlik yemek arasını isterseniz, 45 dakikaya indirelim ama 2'de mutlaka boşaltalım. Bir 20 dakika kadar soru-cevap kısmı, tartışma kısmı olsun bu oturumda... Olur mu?

Katılımcı: Öğleden sonraya alalım.

Katılımcı: Öğleden sonra olsa daha iyi olur.

Pırl Erçoban: Bir 15 dakika yemeği geciktirelim, soruları ve yorumları alalım. Buyurun.

Katılımcı: İsmim Volkan Gönen. Herkese merhaba, çok teşekkür ediyorum, çok doyurucu bilgiler aldık, bilgilerimize bilgi kattık, tazelandık, çok sağ olun. Konuşmaları dinlerken, bazı yerlerde birkaç keskin ifade geçti. Bu keskin ifadeler, bana yeniden bazı şeyleri düşündürdü, bir yandan sizi zevkle dinlerken. Söylenen şeylerin tamamında hemfikiriz, bu yolda, ben de bir öğretmen olarak, kendi çapımda, kendi naçizane mücadeleye içerisindeyim. Fakat bizim de son 5-10 yıldır Türkiye'nin yaşadığı süreci düşündüğümüz zaman eskiden başörtüsü mağdurlardan bahsederdik. Şimdi başka mağdurlardan bahsediyoruz. Eskiden resmi devlet, resmi ideoloji mağdurlarından bahsederdik. Hâlâ bahsediyoruz, fakat şimdi başka tür mağdurlar ortaya çıkmaya başladı. Demokrasi getireceğiz, bütün muktedirleri yıkacağız söylemiyle iktidara gelenler, bugün yeni mağdurlar yaratmaya başladılar. Ve kendi sermayeleri, siyasi güçleriyle birlikte bir de toplum mühendislikleriyle yepyeni mağduriyetler çıkmaya başladı ve kutuplaşmaların sebeplerinden biri de bu. Şunu diyeceğim; arada geçen, ki çok da keyifle dinledim ve sayfalarca not aldım, özellikle İshak Bey ve Cengiz Bey, konuşmalarınızdan... Fakat İshak Bey, doğrudan açılış cumhuriyetin temel değerlerine karşı bir salvo yaparak başlattı. Cengiz Bey başörtüsü mağduriyetiyle başlattı. "E biz Ermenileri kestik tabii," gibi ifadeler geçti. Ben şunu düşünüyorum. Sabahtan akşama çocukların içinde olan bir insan olarak, sivil toplum örgütlerinin içinde olan bir insan olarak, Gezi direnişinin başladığı günden beri sokaklarda olan bir insan olarak, bizim kullanacağımız dile de bizim de dikkat etmemiz gerekiyor. Büyük toplumsal yığınlar karşısında bizim de onları resmi ideolojinin okullarından, o ilişkilerden, o sosyal ağlardan gelen, doğal olarak başka türlü refleksleri olan kabaca "ulusalcı, laik çevreler" diyeyim, onlarla beraber omuz omuza daha da dün barikatlarda hep birlikteydik. Şimdi bu ayrışmaları sertleştirmek yerine büyük bir toplumsal uzlaşının peşindeyse hepimiz, bizim de kendi dilimize bence dikkat etmemiz gerekiyor. Bugün bütün konuşmacılar, dil konusunda hassasiyetlerimizi farklı azınlık grupları için kullandık. Biz de toplumun büyük kesimiyle ilgili dilimize biraz daha özen gösterirsek... Gösteremezsek, salonlarda yalnız kalacağız. Salonlardaki insan sayısını, meydanlardaki insan sayısını, meclisteki aydın, ilerici, devrimci insan sayısını

arttırmak istiyorsak, sanırım bizim de biraz daha özenli davranmamız gerekiyor. Çok keyif aldım, çok teşekkür ediyorum sizlere, iletişim içinde de olmak istiyorum, aynı yoldayız çünkü. Çok teşekkürler.

Katılımcı: Mevlüt Ülgen. Öncelikle bu panel ve sunumların benim için çok öğretici ve çarpıcı olduğunu belirtmek isterim. Katılımcılara sunumları için teşekkür ederim. 73 millet var, diyoruz, 72 buçuk deniyor ama ben bunu 73 millet olarak kabul ediyorum Bu ülkede kim kimi dışlıyor? Türkiye’de etnik kimliği ve inancı farklı 73 milletten söz ediyoruz. Bu kimlikler veya halklara baktığımız zaman hem dışlayan hem de dışlanan olabiliyor. Bu masada konuşmacılar kendi temsil ettikleri grup ve kimlikler için bunun çarpıcı örneklerini verdiler. Toplumuna baktığımız zaman bu grup ve kimliklerin hepsi mağdur, ama aynı zamanda fail de olabiliyor. Sosyal psikoloji araştırmalarından bildiğim kadarı ile dışlanan aynı zamanda dışlayan olabiliyor. Daha doğrusu buna sık rastlanıyor. Dışlanan, dışlayan ilişkisinde en önemli sorun dışlanan toplumlar ve bireylerin kendini kanıtlama sorunu. Bu durum dışlananlar açısından büyük bir yük oluşturuyor. Dışlanan kendisini kanıtlama zorunluluğu hissediyor. Ben bu ülkenin eşit vatandaşım, iyi vatandaşım, kriminalize değilimi kanıtlamaya çalışıyor. Bu da ek bir yük yüklenmesi sonucunu doğuruyor. Eşitsizlik ve haksızlık burada. Konuşmacılar dışlanan toplumların temsilcileri, hepimiz farklı farklı dışlanmışlıkların içerisindeyiz. Aynı zamanda bir toplumsal duyarlılık oluşturmak, yani yasaların ötesinde bu ülkede eşit yurttaşlar olabilmek ve kendimizi kanıtlama, normal, eşit yurttaş, insan olduğumuzu kanıtlamak zorunda olmadan ifade edebileceğimiz bir ortamı yaratmak gerekiyor. Dışlanan ve dışlayan grup, halk ve toplumların temsilcileri olarak bizler açısından dışlayıcı olmak açısından nasıl gözüküyor? Örneğin Kürtler açısından, Kürtler Romanlara nasıl bakar? Ne bileyim Aleviler Kürtlere nasıl bakar? Bilirim, özellikle batı Alevileri, Kürtlere pek iyi bakmaz. Batı Alevilerine baktığınız zaman kendileri asli vatandaş, Kürtler ötekidir gibi. Romanlar açısından baktığınız zaman, ya bizim mahallede tamam kriminalize şeyler oluyor ama bu mahalleye Kürtler geldi, e ondan oluyor, gibi sözler duyarsınız. Bunu şunun için söylüyorum. Özellikle bu dışlanma, dışlanmışlık, nefret söylemine baktığımız zaman –farklı inanç grupları için de geçerli bunlar– aynı zamanda kendimiz mağdurken, fail olabiliyoruz. Yani bu toplumsal duyarlılık açısından hepimizin kendi içimizde de bir mücadele

etme, kendinde farkındalık yaratma gibi bir sorumluluğumuz olduğunu vurgulamak istedim. Ama asıl olarak, tabii ki burada 73 tane millet var. İşte resmi ideoloji dediğimiz, o Türkiye'deki temel egemen söylem, egemen yönetim, bu tür dışlayıcı ilişkilerle bizi böl-parçala yapıyor. Bu anlamda eşit ilişki yaratma anlamında hepimizin kendi bulunduğumuz grup açısından da bir sorumluluğumuz olduğunu düşünüyorum. Bu anlamda konuşmacılar ne düşünürlər? Onları vurgulamak istedim.

Katılımcı: Ben kısa kısa önce Mustafa Olpak'a; bu dana bayramından çok kısa bahsedebilir mi? Abdullah Cıstır için de, bir müddetten beri galiba 14 Nisan Romanlar Günü.

Abdullah Cıstır: 8 Nisan.

Katılımcı: 8 Nisan'da kutlanıyor. O tarihin öneminden de bahsedebilir misiniz? Teşekkür ederim.

Abdullah Cıstır: Hemen arz edeyim. Öncelikle Sayın Ülgen, dahil etme anlayışı sistematik olarak yeterli değil. Dahil etme anlayışı olgunlaşmadıkça da ben bu ülkede ait olmayı, aidiyeti kendi kendime sorguluyorum. Şimdi sizin tanıdığınız bir tane milletvekili Romanlardan, meclis üyesi kaç tane tanıyorsunuz, kaç tane muhtar tanıyorsunuz? Bizim üzerimizden siyaset yapan insanlar, ticareten ya da siyaseten hep üzerimize basmışlar. Kendimize ifade etmemize alan oluşturulmamış. Altını çiziyorum: Dezavantajlarımız algı eksikliğinden kaynaklanıyor. Ve bu algı eksikliğimiz, sistematik olarak toplumun bütün katmanları tarafından suiistimal edilmiş. Ben eşit değilim ki, kendimi eşit hissetmiyorum ki! Biliyorsunuz, Türkiye'de yeni yeni sosyal içerme kavramı olgunlaştı. Sosyal içerme, kendini eşit hissetmeyen fert ya da vatandaşlarla ilgili eğitimde, sağıkta, istihdamda ve benzeri alınan siyasi önlemler bütünüdür. Benim kendimi eşit hissetmem için siyasi önlemler alınıyor mu, alınsa uygulanıyor mu? Yerelde de işte o politika önermeleriniz noktasında zaman darlığından bahsedemedik. Tabii arada da yine devam ederiz. 8 Nisan Romanlar Günü, yine algı eksikliğinden katılımcının da azlığını tetiklediği için, yani katılamadığımız için yeterince farkında değiliz. O alanda görünmek istemiyoruz. Ama bir eğlence kültürü olsa, hemen oraya kendimizi belki de ifade etmenin bir

yoludur. Rahatlamanın ya da hayata bakış açımızın rengini, kendimizi en iyi ifade ettiğimiz zamandır 8 Nisan Dünya Romanlar Günü. Biz bu algıyı yüksek tutmak için "Gazetem 8 Nisan" isimli bir de yayına hazırlanıyoruz. Bu algı için entegre haberleri yapacağız orada. Dolayısıyla 8 Nisan'ı inşallah önümüzdeki sene daha yoğun bir şekilde, sizlerin de katılmanızı bekleyerek, birlikte kutlayalım istiyoruz. 8 Nisan'a aranızdan kaç kişi katıldı, onu da bir sorayım. Çünkü ilin her tarafına afişler açıldı. Onu da bir sorgulayalım.

Mustafa Olpak: Birçoğumuz duymuştur, sekizincisini kutladık dernek olarak dana bayramının. Aslında dana bayramı, İzmir'e has, İzmir'de yüzyıllardır yaşayan Afrika kökenlilerin Afrika'dan getirdikleri bir kültürü. Ne zaman basına yansımış? 1800'lerin sonlarına doğru basına yansımış. 1800'lerin ortalarında her yıl üç haftaya yayılan muhteşem etkinlikler olurmuş. Bu muhteşem etkinlikler içerisinde Kemeraltı'ndaki Arap hanı dediğimiz ki Mısırlı bir Arap denilen tırnak içinde insanların ocak yapmasıyla, birçok Arap bacağının yine tırnak içinde cam parçaları toplayıp, o ocakta bayanların ayaklarına hal hal dediğimiz dökülürmüş. Dana bayramlarında onları satarak, birçoğu geçimini sağlarmış. 1900'lerde uzun yıllar İzmir'de yaşayan iki büyük edebiyatçımızdan Halit Ziya Uşaklıgil ve Reşat Nuri Güntekin, dana bayramından çok bahsetmiş. Hatta Reşat Nuri Güntekin, dana bayramını anlatırken, aynen şu ifadeyi kullanmış: Dünyanın hiçbir yerinde göremezsiniz ki siyah kertenkeleler gibi sokaklarda bağıra bağıra ölen insanları. Bu insanlar, temaşalıkta aylardır sokaklarda siyah kertenkeleler gibi açlıktan bağıra bağıra ölen Afro Türkleri anlatır. Yani İslam köleciliğinde azatlık var ya, işte o azat, kapı dışarı atmaktır. O azat, ekmeğini almaz. O azat, karda kışta seni sokağa, dışarı atmaktır ki azat eder güya nasıl oluyorsa, nasıl kandırıyorsa yukarıyı, sevap etmek için azat eder. Sevap kazanmak için azat eder. İşte dana bayramının sekizincisini kutladık. İzmir'e has dedik. Herkesin bildiği Eşrefpaşa'nın altı, o bayram yeri denilen yer var ya, işte o bayram başka bayram değil, dana bayramıdır. Dana bayramının yeridir. Dana bayramının İzmir'de ilk kutlanan yeridir.

Pırl Erçoban: Teşekkürler. Özellikle İshak'a soru varsa alayım, çünkü ayrılmak zorunda, İzmir dışında başka bir toplantıya yetişecek. Ona soru varsa alayım ya da sözü ona vereyim. Sonra da kendim bir iki cümle söylemek istiyorum.

Katılımcı: Çok teşekkürler. Aslında zaman konusundan dolayı sormayacaktım ama sormak istiyorum şimdi. Alevilikten özellikle bahsettiğim için. Ben 3 yıl Çorum'da yaşadım. Maraş olaylarını, Çorum olaylarını hepimiz biliyoruz ama ben nefret söyleminin –35 yıl geçti üzerinden– az çok hâlâ devam ettiği bir aşamadan bahsetmek istiyorum. Sizin de bu konuda yorumunuzu merak ediyorum. Çorum olayları yaşandı bitti diye gözüküyor ama. Belki bilenler vardır bilmiyorum, Çorum'da bir cadde vardır, şehri ortasından ikiye böler. Ve o Gazi caddesidir. Gazi caddesinin sağ Alevi, solu Sünni'dir. O mahallede oturanlar, karşı mahalleye asla geçmezler. Çocuklar arkadaş olurken, birbirlerine "Kırmızı mı, yeşil mi?" diye sorarlar. Kırmızı Aleviyi, yeşil ise Sünniliği temsil ederler. Yani arkadaş olmadan önce isim yerine çocuklar, bunları sorarlar birbirlerine, böyle yetiştirildiler. Ve bu yavaş yavaş kırılmaya başlıyor ama hâlâ bunların olduğunu çok iyi biliyorum. Ve bu nefret söylemi, aslında her gün içimize işleyen bir şekilde devam ediyor. Yani fiziki bir şekilde değil, ama bu şekilde de devam ediyor. Bu konuda sizin de bilgileriniz varsa, Maraş'tan da verebileceğiniz örnekler varsa, özellikle. Teşekkür ederim.

İshak Kocabıyık: Kısaca cevaplayayım soruları. Maraş'ta Alevi yok. İki üç sene önce Maraş'ta bir basın açıklaması yapalım diye gittik. Maraş'a 20 kilometre varmadan, Narlı diye Alevi yerleşim yeridir, Cem evi de vardır, orada toplandık. Neyse yürütmedi jandarma, epey böyle kavga döğüş, itiş kakış... Onlar değil anlatmak istediğim. Bir televizyon kamerası yaşlı bir kadın ve erkekle röportaj yapıyor. Kadın Kürtçe konuşuyor. Adam da ağabeyiymiş, sonradan öğrendik. Kadın bağıra bağıra diyor ki, ben 78'den bu tarafa Maraş'a gitmedim. 25 kilometre Narlı ile Maraş arası. Benzer bir durum hâlâ Çorum'da da var. Şimdi tam da bu noktadan şuraya geleceğim. Bir nefret söyleminde anahtar bir iki sözcük var. Birincisi bin yıllık kardeşlik. Öyle bir şey yok. Bin yıllık tarih, Türklerin Anadolu'ya geldiği tarih... Peki, Türkler Anadolu'ya geldiğinde başkaları yok muydu; elbette vardı. O zaman bin yıllık kardeşlik, bin yıldır beraber yaşıyoruz filan. Hayır, bin yıldır kan akıyor bu topraklarda... İkinci nokta, hoşgörü... Biz çok hoşgörülü bir toplumuz. Yalan. Büyük bir yalan. Şu şekilde hoşgörü var. Alevi, kendi inancının aşağılanması kabul ederse hoşgörü var. Ya da Kürt, kendi kimliğinin reddedilmesini kabul ederse hoşgörü var. Onun ötesinde tam da aksine hor görü var. Bu derin ayrılıklar bitmedi. Tabii

ki özellikle tahtacı dediğimiz bu Ege Alevi kesimlerinde bir milliyetçilik artan bir şekilde görülüyor, Anadolu'daki Çorum'da, Tokat'ta, Amasya'da da benzer yükselişler var. Bu noktada yerel yönetimlerin çok önemli bir araç olduğunu ve bu milliyetçi yüklemenin özellikle son yıllarda –devlet eliyle yapılanlara hiç itiraz etmiyorum, onları da tartışmıyorum– yerel yönetimler eliyle de iyice palazlandırıldığını düşünüyorum. Bir örnek verip bitireceğim. Bilinen hikâye. Şeyh Sait ayaklanmadan önce Seyit Rıza'nın yanına gider. Amacı Seyit Rıza'nın da kendisine katılmasını sağlamaktır. Hoş beş edilir. Tabii erkânıyla gidiyor yanına, kalabalıklar. Evvela yemek yiyelim, sonra konuşalım, derir. Seyit Rıza, işte hizmetçilerini çağırır. Der ki, bir kurban getirin. Şeyh Sait der ki, benim adamlarım kessin. Çünkü Şeyh Sait, Şafidir. Alevinin kestiğini yemez. Hiçbir şey söylemez Seyit Rıza, yemek yenir. Der ki Şeyh Sait, hadi oturalım, konuşalım. Biz, der Seyit Rıza, o konuşmayı bitirdik. Ve Şeyh Sait, geri gider. Böyle bir ayırmadan biz, Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı ki kendisi de inançlı bir Şafidir. Sur eski Belediye Başkanı Abdullah Demirbaş, o da inançlı Şafidir. Ciddi bir Alevi nüfus olmamasına, ciddi bir Alevi hareketi olmamasına rağmen Diyarbakır'da çok güzel bir cem evi yaptılar ve Pir Sultan Abdal Kültür Derneği'ne teslim ettiler. Osman Baydemir konuşmasına özür dileyerek başladı. Ermenilere karşı yaptıklarından, Alevilere karşı yaptıklarından dolayı özür dileyerek başladı. Ama aynı tarihlerde İzmir Büyükşehir Belediyesi, Bornova'da bir cem evi yapıp, Pir Sultan Abdal Kültür Derneği Bornova Şubesi'ne vermişti. Sonradan kendi siyasi anlaşmazlıkları nedeniyle, bir gece vakti zabıtalılarıyla bastılar, eşyaları attılar, tabelayı indirdiler. İki örnektir bu. Bu örnekten Kürtlerin geldiği nokta ve buradaki belediyeden dolayı yapılanlar, edilenler. Ben yerel yönetim uygulamalarının çok önemli olduğunu düşünüyorum. Bir fıkıyla bitiriyorum. 2007'de Baskın Oran, bağımsız milletvekili adayı, seçim bölgesi Şişli... Şişli'de bir cem evine ziyarete gidiyor, destek isteyecek. İşte oturuyor, hoş beş, seviniyor cem evindekiler de. Anlatıyor. İşte ne yapacaksınız? Biz Kürtlerin hakkını savunacağız, Alevilerin hakkını filan, Yezidilerin hakkını bile savunacağız, diyor. Bizimkiler sus pus. Baskın Oran'ın kastettiği Ezidiler. Ama bizimkilerin anladığı o Emevi sülalesinin Yezid kısmı. Herhalde Baskın Oran'a oradan oy çıkmadı, benim bildiğim kadarıyla. Çok teşekkür ediyorum, beni dinlediğiniz için.

Pırl Erçoban: Bütün panelistlerimize gerçekten bu güzel, doyurucu konuşmaları için, bilgilendirmeleri için çok teşekkür ediyorum ve dinleyenlere... Hani Baskın Oran’dan bir şey söyleyerek, “lahasmt” diye bir tanımı var Baskın Oran’ın. Laik, Hanefi, Sünni, Müslüman, Türk, bu kimlik oluşturma...

Katılımcı: Tekrar eder misiniz?

Pırl Erçoban: “Lahasmt”; laik, Hanefi, Sünni, Müslüman, Türk. Bunu oluşturma çabasıyla dışlama ve hoşgörü, tırnak içinde bence çok irrite edici bir söz olan hoşgörüyle biz, dışlama, ötekileştirme, nefret söylemlerimizi bir politika haline dnştrmşz. Ve bundan kurtulabilmek için mücadele etmemiz gerektiğini anlıyoruz. Öncelikle Aleviliğın eşitlik anlayışıyla, hem grup kimlikleri, hem bireysel kimlikleri tanıyarak... Yani tek tek Kürtler böyle, Aleviler böyle şeklinde değil, işte Pırl böyle, Laleş şöyle, Mevlut böyledir şeklinde önyargıları, gruplardan oluşan önyargıları zihnimizden silerek, ayrıştırmaları sertleştirmeden ama bizi birleştirici unsurlar olarak görerek... Hoş görmeden, çünkü hoşgörü, tepeden bakma bir şey, yani benim sana tanıdığım sınırlar içinde hareket edersen, ben sana tahammül ederim. Bu tahammüle dayalı bir bakış açısı olduğu için hoş görmeden ama eşitlik ve tanıma anlayışı içinde g birliğı yapmamız gerektiğı çok açık. Eğitim politikalarının buna göre oluşturulması ve kendi kendimizi eğitmemiz gerektiğı çok açık. Ve yine de olacak maalesef nefret söylemi, ayrımcılık, tekileştirme... Bunu da görünür kılmak, kampanyalarla, izlemeyle, raporlamayla görünür kılmak önemli... Yani bilmiyorum, zet doğru oldu mu? Bu panelin zeti olarak sizlerin görüşüne sunuyorum. Yemek için yukarıdayız herhalde. 2’te tekrar burada buluşmak üzere. Teşekkürler.

III. OTURUM: MÜLTECİ-GÖÇMEN (YABANCILARA) YÖNELİK NEFRET SÖYLEMİ/SUÇU

Av. Eda Bekçi: Tekrar hoş geldiniz, sabahki oturumda bulunmayanlar, yeniden gelenler varsa aramızda. Bu bölümümüze bir belgesel filmle başlıyoruz. Bu belgesel film, "Türkiye'de Mülteci Olmak" adını taşıyor. Çok da bu konuda görsel bir belgeye, veriye, bir filme, bir araştırmaya sahip olmadığımızı ve buna ihtiyacımız olduğunu da düşündük. Bu insanları daha görünür kılmak, varlıklarını, gerçekliklerini ortaya çıkarmak adına. Sevgili Fatih Pınar, bize bu konuda yardımcı oldu. Fatih Pınar ve Burcu Kolbay'ın birlikte hazırladıkları bu belgesel filmi izlemeden önce, ki ilk defa burada gösterilecek, ilk defa biz de sizinle birlikte bunun tamamını son haliyle göreceğiz. Sevgili Fatih'i buraya davet etmek istiyorum. Belki bizimle paylaşmak istedikleri olacaktır filminden evvel.

Fatih Pınar: Merhaba... Ben sadece filmin içeriğine dair birkaç şey söylemek istiyorum. Çünkü mültecilik ya da nefret söylemi uzmanlık alanım olan bir şey değil. Mülteci-Der'in davetiyle, böyle nefret söylemi üzerine bir film yapma fikri, onların fikriydi. İlk İzmir'e gelip başladığımızda, birkaç gün sonra aslında filmi nefret söylemi üzerine kuramayacağımızı fark ettik. Çünkü nefret söylemi de vardı ama bir yandan da insanlarda "Türkler çok iyi, biz burada çok memnunuz, yardım ediyorlar" gibi bir söylemin daha yoğun olduğunu fark ettik. Bu aslında tamamen şununla ilgili, o kadar zor koşullardan geliyorlar ve o kadar zorluklarla karşılaşmışlar ki, buradaki koşulları normal görmeye başlıyorlar. Daha önce bunu Ürdün ve Lübnan'daki mülteci kamplarını da gezmiş, İstanbul'da bu konu üzerine çalışan bir arkadaşım söylüyor. Oradaki koşullar, bizim buradaki nefret söyleminin o kadar kat be kat fazlası ki. Tabii ki yine var, o ayrımcılık, o ayrımcı dili

filmde yine göreceksiniz. Ama sadece bunun üzerine kurmak yerine filmin adından da anlaşılacağı üzere Türkiye'deki mülteci meselesi üzerine bir giriş yapalım dedik. Zaten 18-19 dakikalık bir film. Yani kısa bir özet olacak. İzmir'den sonra Ankara'ya... Ankara'da sadece Birleşmiş Milletler binasının önünde açlık grevi ve ayrımcılığa uğradıkları için BM tarafından eylem yapan Afganlılarla röportaj yaptım. Daha sonra İstanbul'da da yine Suriyeli mülteciler üzerine... Dolayısıyla İzmir, Ankara, İstanbul'dan derlediğimiz bir kısa belgesel oldu. Şimdi onu göstereceğiz.

Belgesel film gösterimi...

Av. Eda Bekçi: Sevgili Fatih ve eşine bu değerli çalışmaları için çok teşekkür ediyoruz. Hepimiz, eminim sizler de çok duygulandınız. Ama oturumumuza devam etmemiz gerekiyor. Katılımcıları davet ediyorum. Lütfen yerlerini alırlarsa devam edelim. Çocukluğumda en büyük zevkim yazları memlekete, köye, dedemin evine gitmekti. Büyük bir keyifle ve merakla giderdim. Çünkü orada, o evde bir sürü kurcalayacak değişik değişik şeyler var, evde şehirde görmediğimiz şeyler vardı. Ahşap, büyük, loş bir evdi. Eve ilk girdiğinizde ahşap koruma direğinin üstünde kocaman altın yaldızlı, varaklı, simli bir tabela vardı. O tabelada da çok güzel bir hat ile yazılmış bir yazı vardı. Ben o zamanlar dua zannederdim veya Allah'a, peygambere bir övgü diye düşünürdüm. Göz alıcı bir şey vardı, pırl pırl parlardı. Eve ilk girdiğinizde onu görürdünüz. Yıllar sonra orada ne yazdığını öğrendim. Aslında orada şu yazarmış: "Misafirlik üç gündür. Misafirin üç günden sonra ağırlananı ağırlamak sadakadır" yazarmış. Sonra anladım ki, biz neden 20 saat yol gider, sadece 2 gece dedemin evinde kalıp geri dönermişiz. Meğer o yazarmış, bilmezmişim. Şimdi bu anımı sıklıkla hatırlıyorum, şundan ötürü: Özellikle devlet bürokrasisiyle karşı karşıya geldiğimizde, son dönemde yoğunlaşan Suriyeli mültecilerin ardından mülteci tanımı, kavramı yerine hukukta hiç yeri olmayan tasvip etmediğimiz "misafir" kavramıyla karşılaşıyoruz. Demin bahsettiği gibi Pırl'ın "hoşgörü" kavramından nasıl irrite ediyorsa, benim de "misafir" kavramı tüylerimi diken diken eder bir hale geldi. Çünkü o başta söylenen "başımızın üzerinde yeri var" kavramının yerine artık "misafir" dediğin, "davetsiz gelen misafir, mindersiz oturur" kavramı artık doğru hale geldi. Çünkü biliyoruz, Suriye'de savaş üçüncü yılını doldurdu. Bırakın üç günü, üç yılı aşkın bir

süredir buradalar ve milyonu aşkın bir insan kitlesinden bahsediyoruz. Bu sadece Suriyeliler, diğer kesimleri de ayrı bir yerde tutuyoruz tabii ki. Bu paneli düzenlemememizin nedeni de biraz buydu. Eskiden bu alanda göç, iltica alanında çalışanlar veya duyarlılığı olanlar, sevimsiz gazete haberlerine çok aşinaydık ama bu haberler çoğunlukla ölüm haberleri olurdu. Ege denizinde boğularak ölenler, Edirne’de donarak ölenler, sıklıkla sizin de gördüğünüz, takip ettiğiniz çok acı haberlerdi. Ama son dönemde bu arkada gördüğünüz haberler, sosyal medyada geçenler, ölüm haberlerinin dışında daha da tehlikeli boyutlarda farklı haberlerle karşılaşmaya başladık. Artık bir nefret söylemi ve hatta nefret suçu var. Bugün bu oturumda çok değerli, çok kıymetli arkadaşlarım var. Bu alanda nefret suçu neticesinde doğmuş bir davayı hep beraber göreceğiz. Tanıklıklarına şahit olacağız. Bu alanda hazırladıkları raporları bizimle paylaşacaklar. Öncelikle bu oturumumuzda ilk önce Sevgili Özge Biner bizlerle. Özge, derneğimizin de yönetim kurulu üyesi aynı zamanda. Kendisinin Van’da deneyimledikleri üzerine bir çalışması var. Seninle başlayalım lütfen.

Özge Biner: Teşekkür ederim. Herkese merhabalar. Ben bugün burada daha çok sınır uydu şehirde mülteci olma hissi ve bunun neye denk düştüğü üzerine biraz konuşmak istiyorum. Ben doktora çalışmamı Van üzerine gerçekleştirdim, saha çalışmamı orada yaptım. O yüzden Van örneği üzerinden gideceğimiz bir sunum olacak. Van’da gerçekten mülteci olmanın, şehrin içinde, dışında, şehrin görünen ve görünmeyen bariyerlerinde yaşamının neye denk geldiğini biraz anlatmak istiyorum. Bunun üzerinden insanların bununla baş etmek için geliştirdikleri stratejilerin nasıl bir bedel ödettiğine, nasıl bir hasar bıraktığına dair birkaç şey söylemek istiyorum. O anlamda nefret söylemini kullanmamaya dikkat ediyorum, ayrımcılık, ötekileştirme ve yabancılaştırma üzerine bir yaklaşımla ele alacağım. Şimdi öncelikle yapı açısından, Türkiye’de sığınmacı ve mülteci statüsü altında uydu şehirde yaşamak ne dayatır, uydu şehirde günlük hayatı pratik etmek ne demek sorularından başlayalım. Zamansallık gerçeğinde şehir, mekân, sosyal dünya ile nasıl bir ilişki kuruluyor sorunsalından yola çıkalım. Bu arada zamansallıktan anlayabileceğimiz “geçicilik” durumu. Yasal olarak bireye “geçici” olduğunun dayatılmasının çok şiddetli ve çok sert bir tarafı var. Geçici ve istenmeyen özne “geçici misafir” olarak adlandırıldığında ve stigmatize edildiğinde insanlar bu durumla nasıl baş ediyorlar? Bu durumda

aslında eylemsellik ve direnme hali var. Ama bu direnme hali insana ne yapıyor? Türkiye sonrasında, daha önceki geçmişini tekrar kurgulamada, bütün bunlar bireye değişiyor. "Uydu şehirde mülteci olmak" meselesine gelince, uydu şehir aslında resmi perspektiften bakıldığında Türkiye'de resmi otoritelerin bireyin iltica başvurusunu değerlendirdikleri süre zarfında bireyi geçici olarak yaşayabileceğini belirterek "beklemeleri" için gönderdikleri şehirler. Mülteciler ise kendi yaşanmışlıklarından yola çıkarak uydu şehir tanımını başka bir şekilde yapıyorlar. Uydu şehri "açık cezaevi, çitleri ve bariyerleri görünürde olmayan ama sonuna kadar hissedilen, belirsizlik, mutlak belirsizlik ve umutsuzluk içerisinde beklenen bir alan" olarak tanımlıyorlar. Mülteciler açısından, uydu şehirde bir yasal kalma derdi ve çabası var. Ve aslında uydu şehrin yasal süreçte dayattığı çok ciddi bir idari rejimi var. Bu rejime tabii olmayı, yükümlülükler ya da takip edilmesi gereken kurallar altında yaşamak üzerinden ele alabiliriz. Bu kurumsal bağımlılık ve yükümlülüğün mülteci ve sığınmacı deneyimine ciddi bir etkisi var. İdari bir yapı altında yasal kalabilmek için, daha az bekleyebilmek için, bu açık cezaevinden çıkabilmek için aslında bir nevi bunu "söz dinlemek" olarak kurgulamaya çalışıyorlar, öyle olmadıklarını bilseler bile. Şimdi "Van örneğine bakalım. Van Türkiye'de uydu şehir anlamında zorlu örneklerden bir tanesi. Bu durum İran'a çok yakın olmasıyla, sınırda olmasıyla yakından alakalı. İran'dan gelen, aynı zamanda başka ülkelerden de gelen bireyler için bu sınır korkusu, günlük hayatın çok içine işlemiş bir korku. O anlamda yasayla geliştirilen ilişki de çok farklı bir ilişki. Biraz önce belgeselde de izlediğimiz gibi, sığınma ve mülteci sürecinde bireylerin, devletin rasyonalitesine yorduğu kafa, aslında üzerine ciddi anlamda düşünmemiz gereken bir nokta. İşleyen mekanizmanın, yasanın okunmaz olmasına rağmen nasıl anlaşılabilir olacağını anlamak adına insanlar yıllar geçiriyorlar. Devletin irrasyonalitesini bir şekilde anlayabilmek ve bununla baş edebilmek için. Yani sonuçta bu emniyette iyi bir karneye sahip olmak gerçekten insanların kendi hayatlarının ortasına koydukları ve günlük hayatı bunun üzerinden şekillendirdikleri bir durum. Hayatı geçicilik üzerinden kurgulamaya çalışmak da o şekilde. Yine altını çizmemiz gereken nokta, uydu şehrin kuralları: şehrin 20 km dışına çıkmamak, sürekli polise imza vermek vs. gibi. Bu kurallar önemli, çünkü bir süre sonra günlük hayat tamamen bunun üzerinden kurgulanır hale geliyor. İlginç olan, insanlar,

aslında 20 km dışına çıkmamak gerek kuralını akılda tutarken, kendilerine sosyal dünya ve sosyal ilişkiler açısından şehirde çok daha dar bir alanda hayat kuruyorlar. Ve bütün hayatı yapılmaması gerekenler listesi oluşturarak, bu liste üzerinden pratik ediyorlar. Görmüş olduğunuz bu harita araştırmam sırasında çıkarmış olduğum bir haritaydı. Şehri tamamen mültecilerin yaşam alanları, mültecilerin şehirde vakit geçirdikleri, günlük hayat pratiklerini gerçekleştirdikleri hikâyeler üzerinden düşünerek çıkarmış olduğum bir harita. Kırmızıyla gördüğümüz alanlar, mültecilerin aslında şehrin içinde yaşadıkları, vakit geçirdikleri yerleri gösteriyor. Mor ile belirtilen küçük daireler ise bağlı oldukları kurumları gösteriyor. Bağlı oldukları dediğim, bir şekilde uydu şehirde yaşamının getirdiği yükümlülükler yüzünden ilişki içerisinde oldukları kurumları gösteriyor. Yaşam alanları dağınık gibi gözüküyor ama aslında Van Kalesi tarafında gördüğümüz yuvarlak kısım, maddi açıdan en zor durumda olan sığınmacı ve mültecilerin, kale etrafında çok zor koşullarda yaşadığı alana karşılık geliyor. Onun dışında şehrin içinde üç tane cadde var. Bunlardan bir tanesi İskele Caddesi, Milli Egemenlik Caddesi ve Kazım Karabekir Caddesi. Milli Egemenlik Caddesi'ne mülteciler, "mecburiyet caddesi" diyor. Çünkü sürekli gün içerisinde ve aylar boyunca bu üçgende sürekli gidip geldikleri için. Bu harita o anlamda ilginç bir harita... Çünkü gerçekten üç sene, beş sene, on sene boyunca bu kadar dar bir alanda kurulan bir sosyal dünya ve sosyal yaşamdan bahsediyoruz. Zamanla birlikte bu sosyal dünyanın ve sosyal yaşam alanının daha da darlaşması söz konusu. Kalınan zaman arttıkça insanlar gittikçe daha çok kendi içlerine çekiliyorlar, bu alanı karşı taraftan aldıkları hissiyat yüzünden darlaştırabildikleri kadar darlaştırıyorlar. Karşı taraf derken kastettiğim "yerleşik olanlar ya da geçici olmayanlar". Zira bu geçicilik ve yabancı olmak üzerinden bir ötekileştirme var ve bireyler buna karşı farklı mekanizmalar geliştiriyorlar. Bu da aslında şehirde yerleşik olarak tanımlanan insanların koymuş olduğu kurallara, normlara inanılmaz dikkat ederek, bir pozisyon belirleyerek yaşamaktan geçiyor. O anlamda şehirde farklı grupların yer aldığı ciddi bir sosyal hiyerarşik yapı söz konusu. Şehrin varlıklı aileleri, Türk ve Kürt kökenli eski yerleşik aileler, daha orta sınıf diyebileceğimiz bir grup, yerinden edilmiş göçmenler, mülteciler sosyal hiyerarşik yapıda yer alan farklı gruplar olarak tanımlanabilir. Bunun yanı sıra mülteciler içinde farklı sosyal hiyerarşik yapıdan söz etmek mümkün. Ama ilginç olan, zaman

içerisinde insanların bu sosyal hiyerarşide yerini bilme mecburiyeti yüzünden herkesin sürekli kendi ötekisini yaratması, bunu yaparken ötekileştirileni daha aşağı bir yere itelemesi. Bütün bunlar, sığınmacı ve mültecilerin zaman içinde içselleştirmek zorunda kaldıkları ve içselleştirirken de şehirle, sosyal dünyayla, bu perspektiften bir ilişki kurmak zorunda kaldıkları bir hikâyeye dönüşüyor. Hak iddia etmeme, hakkını aramamak, haksız yere karşı taraf ona geldiği zaman ses çıkarmama. Bütün bunlar insanın ciddi anlamda iradesini ve kendisini ehlileştirme eylemine denk geliyor. Mesela ramazan ayı boyunca oruç tutmayan sığınmacı ve mülteci ailelerde, gerçekten oruç tutulmasa da, tam sahur vakti gecenin o saatinde kalkıp ışığı açık bırakıp, tekrar uyuma pratiği var. Sadece mahallede yaşamın daha kolay olabilmesi, maruz kalınan toleranssızlığın bir nevi kontrol altına alınabilmesi için. Onun dışında ortak bir bahçe paylaşıldığı zaman, bu bahçede sebze ekme biçme durumları olduğu zaman, biri gelip izinsiz sebzeleri topladığı zaman müdahale etmeme, ses çıkarmama durumu var. Ancak bu ses çıkarmama, sürekli karşısındakine göre pozisyon alma ve her türlü bir uzlaşma ortamı ve alanı yaratma çabası hep tek bir taraftan geliyor. Ve kabul görmediği, reddedildiği zaman bir geri adım daha atılıyor. İçinde yaşanan sosyal dünyanın ve yaşam alanının darlaşması bununla birlikte paralel olarak ilerliyor. Bunun yaşanma şeklinin bireyselliğe ve öznelliğe çok ciddi ve sert etkileri var. Çünkü şehir ve şehirdekilerle kurulan ilişkide sosyal ilişki ve etkileşim zamanla en aza indirgeniyor. Gerçekten zaman içinde mutlak bir izolasyona gidebilecek bir süreç bu. Şehrin içindeki yaşam alanı gittikçe darlaşınca, duygusal ve zihinsel anlamda bir koza örülüyor. Bugün bu konuşmayı düşünürken, aklıma bir ayva ve elma hikâyesi geldi. İçimden "mesele sadece ayva ve elma meselesi değil" diye düşünürken, aslında meselenin tam da ayva ve elma meselesi olduğunu fark ettim. Bu araştırmam sırasında yaptığım görüşmelerden bir tanesinden bir anekdot, onun üzerinden belki başka türlü kurgulayabiliriz ve düşünebiliriz diye düşündüm. Onu okumak istiyorum. Görüşme sırasında sorular üzerinden giderken şöyle bir soru yönelttim. "Korunma mekanizması olarak devreye giren bu mutlak izolasyonu insanı sessizleştiriyor mu?" Bu soruyu ben soruyorum. Karşımdaki sığınmacı: "Evet, biraz sessizleştiriyor, kendini bastırıyorsun sürekli. Sonra kendinden teker teker bir şeyler kaybediyorsun." "Teker teker bir şeyler derken?" "Bunu sana sıradan bir olay üzerinden tarif

edeyim. Pazara gittiğim günlerden biriydi. Ayva gördüm, fiyatını sordum. '3 lira,' dedi. Pahalı buldum. Tam gitmek üzereyken, 'Gel, sana 2 lira olur,' dedi. O anda bana bir telefon geldi. Telefonda kısa bir süre sonra Kürtçe konuştum ve kapattım. Dönüp, 'Tamam abi, 1 kilo ver,' dedim. Adam baktı, 'Bir kilo için o paraya vermiyorum,' dedi. Ben de 'Peki o zaman elma ver,' dedim. Elmayı verirken, yanındaki arkadaşına Kürtçe, 'Bunların hepsi pis mülteci, hepsi şerefsiz, bir kilo ayva için bir saat pazarlık yapıyorlar,' diye söylenmeye başladı. Yanına gittim. 'Derdin ne senin, niye böyle yapıyorsun, ikimiz de Kürdüz, aynı dili konuşuyoruz. Kim bilir belki aynı mahallede oturuyoruz, sana böyle küftüren ne!' diye epey bir dıklendim. Ama bir görsen, nasıl bir hıncı vardı. Baktım, hiç yolu yok, parasını verdiğim elmayı tezgâhın üzerine bıraktım, 'Almıyorum senin elmanı,' dedim. Paranın üstünü de almadan bastım gittim. Başka ne yapılabilirdi ki, o gün bugündür ayva da yemiyorum, elma da." Şimdi aslında hikâye, mesele gerçekten ayva ve elma meselesi değil derken, aslında mesele tam da ayva ve elma meselesi. Çünkü bu ötekileştirme, yabancılaştırma, dışlama, ayrımcılık, bütün bunlar hayatın en sıradan pratiklerine işlediği zaman ve insanlar tarafından bu derece içselleştirilerek yaşandığı zaman bunun gerçekten özellikle bireysellikte çok başka bir bedeli ve hasarı oluyor, deyip burada bırakabilirim. Teşekkürler.

Av. Eda Bekçi: Özge, çok teşekkür ederiz. Çok çarpıcı bir örnekle bitirdin, çok sağ ol. Şimdi aramızda Ege kıyısının karşı yakasından bir arkadaşımız var, Efi. Efi, Midilli'den geliyor. Sağ olsun, bu sabahı yollarda geçti, yeni ulaştı aramıza. Çok teşekkür ediyoruz geldiği için. O da bize Yunanistan örneğinden mültecileri anlatacak. Malum bu sadece bizim sorunumuz değil, Yunanistan'ının da çok ciddi bir sorunu. Söz sende.

Efi Latsoudi: Öncelikle geldiğiniz için teşekkür ederim. Burada iki tarafın da deneyimlerini, tecrübelerini anlatmak benim için gerçekten çok önemli ve çok kıymetli. Umarım bu deneyimler üzerinden birbirimize yardımcı olabiliriz. Aynı zamanda Yunanistan'da edindiğimiz tecrübeler ve aynı zamanda bu belgeselde gördüğümüz Türkiye'nin deneyimleri birbirine çok yakın, çok benzer. Yunanistan'da şöyle bir ortak düşünce var. Yunanlılar yabancıları severler, çok arkadaş canlısıdır, aynı zamanda mültecileri de severler diye. Yunanistan'da şöyle bir problemimiz var.

Yunanlılar, Yunanistan'da yaşayanlar olarak, devletin ırkçı politikalarını tolere ediyoruz mülteciler hakkındaki. Önemli olan da, bu nefret söylemi bayağı yaygın ve genelde mültecilere karşı ırkçı saldırılar da oluyor, son iki yıldır özellikle. Ve medyadaki bu nefret söylemi; genelde hijyenik olmadıkları ya da birlikte hastalık getirdikleri üzerine bir nefret söylemi üretiliyor. Özellikle Yunanistan'da ırkçı, faşist partinin de yükselişiyle beraber mültecilerin hayatını bayağı zorlaştıran ve Atina'da karşılaştığımız birçok mülteciye yapılan ırkçı saldırılarla baş başayız ve bu saldırılarda insanlar ölebiliyorlar. Bu Yunanistan'daki radikal uç faşist partinin yanı sıra ki bu da büyük bir tehdit olarak algılanabilir, devletin hukuku ve göçmenler ve mülteciler hakkındaki politikaları da aynı zamanda faşist. Öncelikle ben, Midilli adasına Türkiye'den ulaşan mültecilerin push back'lerle kötü muameleye uğraması hakkında örnek vermek istiyorum. Öncelikle Yunanistan'da resepsiyon dediğimiz kabul merkezlerinin olduğuna inanıyor. Ama aslında biz, geri gönderme merkezlerine sahibiz sadece. Birçok milliyetten gelen insanlar, Eritreiler, Suriyeliler, Afganlılar, İranlılar vs. genelde gözetim altında tutulmak için bu geri gönderme merkezlerinde tutuluyorlar ya da polis merkezlerinde tutuluyorlar. Yunanistan'daki bu geri gönderme merkezleri ya da gözaltında tutma merkezleri diyebiliriz, bunları size anlatmak biraz zor olabilir. Çünkü birçok geri gönderme merkezi ya da birçok gözaltı farklılığı var. Fakat bu insanları suçlu gibi bu merkezlere koymak, oradaki insanları travmatize ediyor. Mesela bu gözaltı süreci boyunca ya da geri gönderme merkezlerinde tutulan insanların salınmaması de aynı zamanda bir çözüm teşkil etmiyor. Çünkü oradan çıkan insanlar, mesela Lespos dediğimiz Midilli adasından Atina'ya geçmek üzere yola çıkan insanlar, başka bir ülkeye de gitmek istiyorlar. O yüzden bu bir çözüm teşkil etmiyor bizim için. Bu insanlara, genelde mültecilere 30 günlük, özellikle Suriyelilere de 6 aylık ülkede yasal olarak kalma izni veriliyor. Ama başka bir ülkeye seyahat hakları olmadığı için ve yasadışı olarak seyahat etmek istedikleri için ya polis tarafından yeniden geri gönderme merkezlerinde tutuluyorlar ya da hapis cezasına çarptırılıyorlar. Arka arkaya bu kaçma girişimlerinde, yasadışı kaçma girişimlerinde, başka bir ülkeye gitme girişimlerinde bulunan mülteciler, birçok kere polis tarafından yakalanıyorlar ve yeniden bu merkezlere geri gönderiliyorlar. Bu merkezler içinde bayağı kötü durumla karşılaşılıyorlar. Özellikle bu faşist politikaların bir örneği olarak mülteciler,

devletten herhangi bir koruma alamıyorlar. Devlet, mültecilere, çocuklara, reşit olmayanlara bir koruma sağlamıyor. Birçok mülteci, Yunanistan'a iltica ettiği zaman ilticalarının kabul olacağını bilmesine rağmen devlet, onlara herhangi bir koruma sağlamıyor. Ev, barınacak yer ve para sağlama gibi işlemleri yapmıyor. Bu yüzden de aslında iltica ettikten sonra nasıl yaşayabileceklerini düşünüyorlar. Benim için en büyük problemlerden biri de bu faşist partinin medyayla ve hükümet politikalarıyla mültecilere karşı bu kampanyayı yürüterek, aslında özellikle büyük şehirlerdeki insanların da problemlerini mültecilerin üzerine yıkmasına neden oluyor. Bu da büyük bir problem... Yunanistan'da sürekli olarak problemlerden, insan hakları ihlallerinden bahsediyoruz. Midilli'den örnek vermek gerekirse; Midilli'ye 2012'ye kadar mülteciler, bir süre olarak gelmemişti. Şimdi 2012'den sonra yeniden gelmeye başladılar. Özellikle Midilli'ye mülteciler gelmeye başladığında mülteciler için geri gönderme merkezi yoktu. İnsanlar sokaklarda yatıyorlardı. Ve büyük bir paradoks aslında bu... Çünkü insanlar, aslında sokaklarda oraya gittikleri zaman polis tarafından gözaltına alınmayı bekliyorlardı. Bu yüzden de adadaki sivil toplum kuruluşlarıyla, özellikle mülteci haklarıyla uzun süre ilgilenen kuruluşlarla bir araya gelmeye karar verdik. Bu yüzden de biz, bu sivil toplum kuruluşlarıyla "dayanışma cephesi" oluşturduk. Bu dayanışma cephesinin yaptığı şey de belirli mülteciler için yerler açmak, onlar dışarıda yatmasınlar veya ırkçı saldırıya maruz kalmasınlar diye ve insanlar da aynı zamanda kendilerini bundan sorumlu hissetsinler, onlara yardım etsinler diye merkezler oluşturmaktı. Şimdi tabii mülteciler için geri gönderme merkezi yeniden açıldı ve polis onları tutukladığı için... Birkaç ay boyunca kabul merkezi açmıştık. Şimdi özellikle kabul merkezi, tutuklanıp daha sonradan salınan mültecilere ya da tutuklanmadan önce gelmeleri için bir merkez görevi görüyor. Bu problemlerin çözümünde de genelde hiçbir hükümetten ya da herhangi bir yerden yardım gelmemesi, sadece aslında sivil toplum kuruluşlarını ilgilendiren bir konu. Bizim genelde bu eylemlere gitmemiz ya da işte mültecilerle dayanışma göstermemiz tamamen yeterli değil. Daha çok sivil toplumun da içinde bulunduğu daha fazla bir çözüm üretmek olmalı. Özellikle mültecilerden korkan adada yaşayan insanlar, onları görünce, onlarla beraber yan yana durunca, artık onların bir tehlike arz etmediğini, aslında onların da kendileri gibi insan olduğunu anlıyorlar. Bu yüzden de

herhangi bir korku refleksini artık geliştirmiyorlar. Teşekkür ediyorum.

Av. Eda Bekçi: Efi, çok teşekkür ediyoruz, Yunanistan örneğinden bilgiler verdin. Yunanistan'da da çok iç açıcı değil gibi durum maalesef. Aramızda **Hüsnü Öndül** var. Türkiye'de herhalde insan hakları mücadelesi deyince, ilk aklımıza gelen insanlardan birisi... Sağ olsun, davetimizi kabul etti, buraya geldi. Türkiye'de bir mültecinin ölümü üzerine bir dava; Festus Okey davası. Çoğunuz basından gördünüz, duydunuz. Aslında Türkiye'de çok da yabancı olmadığımız bir cezasızlık davası, hâlâ da devam ediyor. Hüsnü Bey, bize bu davadan bahsedecek.

Hüsnü Öndül: Merhaba arkadaşlar, anlatacaklarımın bir kısmını İnsan Hakları Ortak Platformu'nun (İHOP) internet sitesinde, "Festus Okey Davası Gözlem Raporu"nda okuyabilirsiniz. 2011 yılında bu davayı başından beri, İHOP adına takip ediyorum. Ankara'dan İstanbul'a gidip geldim. Ama 2,5 yıldır Yargıtay'da bekliyordu dosya. Aralık 2011'de karar vermişti İstanbul 21. Ağır Ceza Mahkemesi. O tarihten bu yana Yargıtay Başsavcılığı ve 1. Ceza Dairesi'nde bekliyordu. Bu yılın (2014) Ocak ayının sonunda Yargıtay Birinci Ceza Dairesi, İstanbul 21. Ağır Ceza Mahkemesi'nin polis memurunun mahkûmiyetine dair 4 yıl 2 aylık ceza öngören kararını usul eksiklikleri nedeniyle bozdu ve dosya tekrar İstanbul'a döndü. (Yargıtay Birinci Ceza Dairesi, 2013/1789 esas, 2014/270 karar sayılı, 27/01/2014 tarihli karar) İstanbul Çağlayan Adliyesi'nde 9 gün önce, yani 5 Haziran 2014 tarihinde dava görüldü. Ben yine gittim oraya ve bütün aşamalarda olduğu gibi, 5 Haziran günü de aşağı yukarı 12 avukat gelmişti. 26 insan, bir kısmımız gazeteci olmak üzere dinleyici olarak orada bulunuyorduk. Mahkeme başından beri izlediği tutumu izleyerek, avukatların tutanaklara geçmesini istediği sözleri geçirmeyerek, talepleri reddederek ve müdahil tarafla ilişkileri gererek, avukatların 'daha çok sayıda dinleyicinin salona alınması doğrultusundaki taleplerini de reddederek' davayı çok sürpriz bir şekilde sonuçlandırdı. Çünkü Yargıtay Birinci Ceza Dairesi demişti ki, "Festus Okey'in ailesinin vekâletini üstlendiğini söyleyen ve dosyaya ibraz eden avukatın talepleri doğrultusunda müdahillik isteğini, yani Festus Okey'in kardeşinin verdiği vekâletnameye dayanarak müdahillik isteğini araştır ve karar ver". Çünkü mahkeme, 2011 yılında avukatın verdiği vekâletnameye dayalı olarak talep ettiği müdahillik isteğini araştırmadan reddetmişti. Yani

vekâletnameyi veren kişi gerçekten Festus Okey'in ağabeyi midir? Çünkü dava dosyasında öldürülen kişinin adı Festus Okey olarak geçiyor, ama vekâletnamede başka bir isim var. Öğreniyoruz ki Festus Okey'in nüfustaki adıyla, kullandığı, Birleşmiş Milletlerden alıp da kullandığı, kullanmakta olduğu ad, yani Festus Okey adı, gerçek nüfustaki adı değil. Dolayısıyla Yargıtay 21. Ağır Ceza Mahkemesi'ne, "bu usul eksikliğini gider, vekâlet veren kişi ile öldürülen kişinin hukuksal bağına bak ve sonra da bu konuda karar ver, araştırmadan reddedemezsin" dedi. Fakat mahkeme, sanki Yargıtay Birinci Ceza Dairesi böyle bir karar vermemiş gibi araştırmaya gerek olmadığını, zira ölenin, işte "bir insan öldü, sonuçta biz de bunun failini cezalandırdık" şeklinde özetlenebilecek bir kararla eski kararında direnme kararı verdi. (İstanbul 21. Ağır Ceza Mahkemesi, dosya no:2014/42 esas, 2014/209 karar sayılı, 05.06.2014 tarihli kararı) Yani dava dosyası, Yargıtay Ceza Daireleri Genel Kurulu'nda görüşülecek.

Şimdi başa dönelim, nedir bu Festus Okey davası?

Efendim, 20 Ağustos 2007 günü, İstanbul Beyoğlu'nda Tarlabası Caddesi'nde, daha bilinen adıyla Taksim'de, iki genç insan -sonradan bu insanların Nijerya vatandaşı olduğu anlaşılıyor- tenlerinin rengi de siyah, yürüyorlar. O sırada İstanbul Beyoğlu Polis Merkezi'ne bağlı polis ekipleri, otomobilleriyle seyir halindeler. Ve bu davada yargılanan ve Festus'u öldüren kişi, ekip başı olan polis C.Yıldız arkadaşlarına diyor ki, "Arabayı kenara çekin, bir inceleyelim". Bunu da şöyle anlatıyor: "Bizim mıntıkamızda uyuşturucu işine bulaşanlar..." (Tuttuğu tutanağa göre zenci, davanın ilk açıldığı Asliye Ceza Mahkemesi'ndeki ifadesine göre siyahi kişi, Ağır Ceza Mahkemesi'ndeki ifadesine göre de yine siyahi kişi.) Devam edelim. "Uyuşturucu işine bulaşanlar" diyor, "siyahiler, zenciler ve doğudan gelenlerdir". Bir tutanakta ise "Doğudan gelen vatandaşlardır. Doğulu vatandaşlardır".

Dolayısıyla tenlerinin renginden hareketle bunların uyuşturucu işine bulaşmış olacağını varsayıyor ve durduruyor. Önyargıya bakar mısınız? Yine katil zanlısı polisin; bütün bu anlatılanlar onun anlattıkları, yani öldüren, cinayeti işleyen kişinin anlattıkları, bütün bu size naklettiklerim. Diyor ki, "Durdurdum ve Festus'un cebinden bir taş tablet türünde uyuşturucu

çıkıktı,” diyor. “Dolayısıyla gözaltına aldık, arkadaşını ve kendisini de,” diyor. Gözaltına alma doğrultusunda, cumhuriyet savcısından izin almıyor, cumhuriyet savcısına bırakın izni haber de vermiyor. Festus’u ve arkadaşını Beyoğlu karakoluna götürüyorlar. Söylediklerine göre karakolda tamirat varmış. O nedenle sanık polis avukat odasına sokuyor Festus’u. Avukat odasında çırılçıplak soyuyor. Avukat çağırmıyor, baroya başvurmuyor. Apış arasını arıyor ve işte 13 tablet yine uyuşturucu buluyor, kokain buluyor. Ve bütün bunları o anlatıyor. Yakalama tutanağı tutmuyor, ilk uyuşturucu bulunduğu dair tutanak tutmuyor. Yine kendi anlatımına göre amirlerine haber vermek üzere bir polis arkadaşına söylüyor. Avukat odasına Festus’u soktuğunda tabancasıyla girmemesi gerektiği halde, kendisi sorgucu olmadığı halde, çıplak tabancasıyla, belinde tabancasıyla giriyor. Sırtını döndüğünde –Festus’u öldüren polisin anlatımları hep bunlar– güya beline sarılıyor, belindeki silaha sarılıyor ve çekerken, o namlunun ucundan tutuyor Festus. Kendisine doğru çekiyor, o da Festus’un elinden kurtarmak isterken, yukarıdan ateş ediyor. Festus dizlerinin üzerine düşüyor. Buradan, omuz kısmından, yukarıdan giriyor kurşun, ciğerlerini parçalıyor ve acil hastaneye kaldırıyorlar. Bütün bu olayları, tek tek kurguyu anlatıyor, dakikalarla anlatıyor, bazı tutanaklara dakikaları ekliyorlar. Fakat olay tutanağını 20 Ağustos’u 21 Ağustos’a bağlayan gece 1’de tutuyorlar. Ve olay böyle oldu diyor. Olay 18 civarında oluyor. Her şey olup bittikten sonra şu yukarıda anlattığımız olaylarla ilgili tutanaklar tutuluyor. Asliye Ceza Mahkemesi’ne “taksirle insan öldürmekten” dava açılıyor. Asliye Ceza Mahkemesi, “bunun kasten insan öldürmek olabileceği” düşüncesiyle görevsizlik kararı veriyor ve dosyayı Ağır Ceza Mahkemesi’ne gönderiyor. Ama sanığın da iddianameye karşı savunmasını alıyor. Polis memuru orada da neden şüphelendiğini söylüyor. Okuyorum, Asliye cezadaki savunmasını: “Olaydan dolayı çok üzgünüm, Beyoğlu asayiş büro amirliğinde polis memuru olarak görev yapmaktayım. Olay günü ekipte görevliydim, ekip şefiydim. Kozmopolit özelliği bir yer olan uyuşturucu yönünden araştırmalar yapıyoruz. Siyahi şahıslar ve doğudan gelen vatandaşlar, uyuşturucu yönünden fazla dikkat çekiyorlar,” diyor. Asliye Ceza Mahkemesi’ndeki ifadesi bu. Ve anlatıyor olayı. Asliye Ceza Mahkemesi, ağır cezalı olabileceği düşüncesiyle Beyoğlu Sözlüce 4. Ağır Ceza Mahkemesi’ne gönderiyor. Mahkeme tekrar savunmasını alıyor. İşte oradaki davalara Mülteci-Der, Mülteci Dayanışma

Derneği, Çağdaş Hukukçular Derneği, İnsan Hakları Derneği, Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Ankara Barosu İnsan Hakları Merkezi, İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi, Gökyüzüne Özgürlük Derneği ve daha pek çok dernek ve bireyler müdahil olma doğrultusunda dilekçe veriyorlar. Ağır Ceza Mahkemesi bunların tümünü reddediyor, büyük bir gerilimle davalar sürüyor. Kişinin kimliğiyle ilgili bilgileri almak için Adalet Bakanlığı'na yazı yazılıyor. Yaklaşık 3 yıl boyunca hiçbir işlem yapılmadan, keşif ve benzeri hiçbir işlem yapılmadan sürekli olarak bu yazışma cevabının, yani nüfus kaydının gelmesi bekleniyor. Hâlbuki kişi öldürüldükten sonra Nijerya Büyükelçiliği aracılığıyla onların yetkililerine ve ailesinin bilgisi dahilinde kimliği tespit edilerek, Nijerya'ya uçakla gönderiliyor Festus. Bütün bunlar da hem valiliğin, hem cumhuriyet savcılığının bilgisi dahilinde oluyor. Ama 3,5 yıl boyunca yazışmalar bekleniyor ve yazışmaların cevapları bir türlü mahkemeye gelmiyor.

O arada Çağlayan Adliyesi kuruldu ve İstanbul Beyoğlu Sıtlüce'deki ağır ceza mahkemeleri de Çağlayan Adliyesi'ne nakledildi. 4. Ağır Ceza Mahkemesi'nin adı, 21. Ağır Ceza Mahkemesi oldu ama heyette bir değişiklik olmadı. Sonuç, Ağır Ceza Mahkemesi şöyle bir karar verdi: 1- savcı, bilinçli taksirdir (TCK 22/3) dedi. Yani taksirden verilecek ceza, bir bölü üçten yarı oranına kadar arttırılsın, dedi. Heyet, oy çokluğuyla 4 yıl 2 ay ceza verdi. Yani TCK 85. maddeden (taksirle insan öldürme) 5 yıl ceza verdi, indirdi 4 yıl 2 aya, sonuç olarak 4 yıl 2 ay ceza verdi. Şöyle bir gelişme oldu. Cumhuriyet savcısı, bilinçli taksirden mütalaa verdi, cezalandırılsın diye. Taksirle öldürmekten ceza veren başkan ve üye oy çokluğuyla bu ceza verildi ama başkan, cezanın 2 yıldan verilmesi gerektiğini, üst sınırdan 2 yıldan 6 yıla kadar olan ceza miktarının 5 yıl üzerinden verilmesine karşı çıkıyorum, dedi, muhalefet şerhi koydu. Diğer üye ise bu olayın basit taksir değil, olası kast (TCK 21/2) olduğunu, o nedenle de müebbede kadar ağır hapis öngören "olası kast"tan mahkum edilmesi gerektiğini söyledi... Olası kast diyen bu üye tek tek, saat saat, dakika dakika tutanakları ve olayları analiz ederek, muhalefet şerhi yazdı ve şöyle dedi: "Sokakta üzerinde bir miktar kokain maddesiyle yakalanan maktul, yanında bulunan arkadaşıyla birlikte emniyete götürülmüş, ayrı odalara alınmış. Maktul ile aynı odada kalan sanık Cengiz Yıldız –yani yargılanan polis– maktulü sorgulamak, korkutmak, gözdağı vermek,

kişisel ego tatmini, egemenliği altına aldığı kişiye karşı güç gösterisinde bulunmak ve benzeri gibi saiklerle maktul giyinik haldeyken, sanığın silahını çıkartmak suretiyle o esnada ağzında mermi bulunan ya da olay sırasında yaptığı eylemin ciddiyetini göstermek amacıyla ağzına mermi sürdüğü tabancayla maktulü korkutmak veya sorgulamak amacıyla ona diz çöktürdüğü, maktulün omuz üst kısmına doğrulttuğu tabancanın bitişik ya da yakın mesafeden sanığın parmağı tetiğe yanlışlıkla veya hataen basmak suretiyle tabancanın ateş alması sonucu maktulü yaraladığı” gerekçeleriyle muhalefet şerhi koydu. Dolayısıyla 2,5 yıl önce, 2011 yılı Aralık ayında verilen kararın, aynı gerekçelerle tekrarlandığını görüyoruz. Durum bu merkezde, davanın durumu bu... Bu davada şimdi biz kurgular yapabiliriz; bir polisin kapıdan girdiğini, aramızdan 2 kişi bu ten rengi olabilir, başörtülü olabilir veya gözlüklü kişiler olabilir veya “Karadenizliler gelsin” diyebilirler. Yani bir suç uydurabilirler ve içimizden birilerini alıp götürebilirler. Bu kurgudan çok daha mükemmel bir olayla karşı karşıyayız. Ten rengine dayalı olarak şüpheleniyor. Bu önyargı saikinin gerçekleştiğini gösteriyor. Bu davada hukuki olarak pek çok teknik konu ve suç vasfı tartışmalarını olası kast, taksir, bilinçli taksir gibi kavramları; bunlar teknik, ceza hukukunun kavramları tartışabiliriz ama tartışamayacağımız bir gerçek var. Şüphesini doğrulama doğrultusunda kendisi daha sonradan tutanaklar düzenliyor. Bütün tutanaklar sanık polis memuru yani mahkûm olan polis memuru tarafından düzenleniyor. Cinayeti işledikten sonra düzenleniyor. Ve o sırada genellikle Baran Tursun Vakfı’nın yaklaşık 155, 2007’den bu yana polis kurşunuyla öldürülen insanlarla ilgili yaptığı araştırmada gösterdiği gibi, 27 karakolda, ölümde, 27’sinde de kameralar çalışmıyor, kayıtlar yapılmıyor. Allahtan İsmail Saymaz, Radikal gazetesinde Festus Okey’in hangi saatlerde karakola getirildiğini ve hangi dakikalarda karakoldan hastaneye götürüldüğünü yayınladı ve bunlar gün yüzüne çıktı. Dava dosyasının hiç kimsede vekâletname olmadığı için tutanaklarının hiç kimse fotokopisini alamadı. Muhsin Kemal Şimşek, Yeryüzüne Özgürlük Derneği’nden, sevgiyle anıyorum, bu raporu onun sayesinde ve Göçmen Dayanışma Ağı sayesinde hazırlamıştım. Çünkü o dosyayı avukatlar inceleyebilir, fotokopi alabilmek için vekâletnameniz gerekiyor. Ama duruşma tutanakları elimizde vardı ve onun notlarından yararlanarak rapor hazırlamıştık. Davayı gözden kaçırmak istiyorlar, izlenmesini istemiyorlar ve dosyayı kapatmak istiyorlar.

Bu mücadele sürüyor. Avukat arkadaşlarımız ve demokratik kamuoyu, Af Örgütü de, başka bizim gibi örgütler de izliyorlar. Gerekçeli karar da 3 gün önce yayınlandı, bende o da var. Bir önceki gerekçeli karardaki görüşlerinin aynısını öne sürmüşler, gerekçelendirmişler. Durum bu merkezde... Biz insan hakları savunucuları, mağdurları misafir olarak kabul etmeyiz. Biz, mağdurları hak sahibi bireyler olarak görürüz. Bütün problem de budur. Yani, hak sahibi olarak görüp görmeme meselesidir. Bunun için de kamuoyunu bilgilendirmek doğrultusunda çalışmaları yapmamız gerektiği düşüncesindeyim. Bu kadar.

Av. Eda Bekçi: Çok teşekkür ederiz. Fatih, size bir şey sormak istiyor...

Katılımcı: O zaman mahkemede çekim yapamamıştım ama yine o müdahil olanlarla birlikte girip mahkeme heyetini izlemiştim. Sorum şu: hakikaten bu sorunun cevabını belki biliyoruz ama teknik olarak, hukuki yönden merak ediyorum. Ortada ölen birisi var ve bir katil var. Mahkeme bu katili neden böyle periyodik ve sürekli olarak koruyor? Bunun işleyişini merak ediyorum. Biliyoruz, polis kurşunuyla ölen bütün davalarda mahkeme, katil polisleri koruyor. Gezi sürecinde de bunu görüyoruz. Devlet bu konuda çok tecrübeli olduğu için mi gidip o mahkeme heyetini seçiyor? Yoksa bütün mahkeme heyetleri ve hâkimler böyle midir?

Hüsnü Öndül: Bu uzun bir cezasızlık konusu. Biz İnsan Hakları Ortak Platformu olarak, cezasızlık projesini 2 yıldır çalışıyoruz. Cezasızlık, ağır insan hakları faillerinin tespit edilmemesi, yani bulunmaması, soruşturulmaması, kovuşturulmaması, yargılanıp, adil bir şekilde yargılanıp, cezalandırılmaması halidir. İşte bu genel tanımın bir yansıması olarak bunu görüyoruz. Doğu ve güneydoğudan, özellikle doğu ve güneydoğudan Ankara, Orta Anadolu bölgesine 90'lı yıllarda işlenmiş faili meçhul cinayetlerin, gözaltında kaybetmelerin davaları dağıtılıyor. 14 ayrı dava var Ağır Ceza Mahkemeleri'nde. Çorum'da, Kırıkkale'de, Ankara'da ve yakın yerlerde, Kayseri'de olmak üzere böyle bir yani "dava nakli" yöntemi uyguluyorlar. Bazı heyetlere davalar düşüyor. Bunun gibi çeşitli yöntemler uygulanıyor ama cezasızlık politikası uygulanıyor. Teknik adıyla da insan hakları hukukunda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin sıklıkla dile getirdiği gibi "etkili hukuk yolunun bulunmadığını" gösteriyor. 13. madde

ihlali, sözleşmenin 13. maddesi. AİHM cezasızlık kavramını (impunity) ilk kez 2 Eylül 1998 tarihli Yasa/Türkiye kararının 104. paragrafında kullanmıştı.

Av. Eda Bekçi: Tekrar çok teşekkür ediyoruz, bu yıllara yayılan araştırma ve gözlemlerinizi bizimle paylaştığınız için. Şimdi sözü Hayriye'ye vereceğim. Hayriye Kara, Ankara Gey-Lezbiyen Derneği'nden bizlerle birlikte. Sunumunun başlığı biraz uzun, yanlış söylemeyeyim o yüzden okuyacağım. "Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelli Nefret Söyleminin LGBTİ'e Mültecilere Etkisi", yani hassas gruplara etkisi.

Hayriye Kara: Aslında sunumun başlığıyla ilgili olarak aramızda konuşmuştuk. "Manifestonun üçüncü bölümü" gibi sunum başlığı gibi oldu. Zaten sabahdan beri konuşuyoruz. Ayrımcılık temelleri nefretin beslendiği, nelere yöneldiği, kimlere yöneldiği... Hani sabah Pırıl, bir makbul vatandaş tanımından bahsetti. Neleri içeriyor? Makbul vatandaş, önce vatandaş olması gerekiyor zaten. Nasıl olması gerekiyor? Ben buna bir de Pırıl'ın söylediklerine heteroseksüel erkeği de eklemek istiyorum. Oradaki tanımlara baktığımız zaman, Sünni, işte Sünni Müslüman, heteroseksüel erkek, Türk, beyaz vs. bunları sayıyoruz. Türkiye toplumunu düşündüğümüz zaman, yüzde kaç tekabül ediyor; iki midir, bir midir, baktığımız zaman. Peki, öyle bir şey mi var? Yüzde birlik bir kesim var, toplumun diğer kalanına böyle nefret söylemi üretiyor, sürekli nefretini kusuyor. Onları aşağılıyor, işkence yapıyor. Hayır, böyle bir şey değil. Ayrımcılığa uğrayan, nefret söyleminin mağduru olan gruplar da nefret söylemini kendi içinde üretiyor. Tam olarak da sıkıntı buradan başlıyor. Mesela "KAOS GL"yi düşündüğümüz zaman, 1994 yılında KAOS GL kurulduğundan bu yana aslında nefretin yöneldiği gruplar, ayrımcılık temelleri aynı yerden besleniyor, farklı yerlerden beslenmiyor ve birbirinden bağımsız şeyler değil. Ve bu nefrete ve ayrımcılığa karşı beraber mücadele etmek gerektiğinin politikası kurulduğundan beri yansıtmaya çalışıyor. Çünkü gerçekten biz kendi içimizde de nefreti üretiyoruz. Diyarbakır'dan bir Kürt arkadaş, KAOS GL'ye "fuhuşun öncüsü, fuhuşu teşvik ediyor" diyebiliyorken, aynı şekilde İstanbul'dan beyaz, milliyetçi eşcinsel bir arkadaş gelip de "KAOS GL bölücü" diyebiliyor. Sırf bu politika yüzünden aslında buna maruz kalıyoruz. Çünkü nefreti biz, kendi içimizde üretiyoruz. Genel olarak ilk başta ben, medya üzerinden LGBTİ mültecilere özel olarak bir nefret

söyleminden bahsedemeyeceğim. KAOS GL olarak cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli nefret söylemini, medyadaki nefret söylemini uzun yıllardır tarıyoruz, medya taraması yapıyoruz. Bu medya taramasını hem yerel yazılı medya, hem ulusal yazılı medya üzerinden yapıyoruz. Kategorize ettiğimiz 18 tane kelime var, LGBTİ bunların içinde. Aynı şekilde "sevici, ibne, dönme" gibi kelimeler de yer alıyor. Ve yerel, ulusal medyada bu kelimelerin yer aldığı bütün haberler bize geliyor ve biz bunları kategorize ediyoruz. İşte, "ayrımcı dil kullanılmış, nefret söylemi üretilmiş". Ve aylık raporlar halinde yayınlanıyor, sonrasında yıl sonunda da "medyanın nefret söylemi raporu" olarak basılıyor. Şimdi bununla mücadele, aslında bir yandan da kendi haber kaynağımızı oluşturmakla başladı. Yani kendi haber kaynağımızı oluşturduk ve dili dönüştürmeye çalıştık. Yani var olan haberlerin doğru dille, ayrımcı olmayan, nefret içermeyen bir dille nasıl yansıtılabileceğini göstermeye çalıştık. Bunun sonucu ne oluyor? Yeni Akit'i hepimiz biliyoruz, sistematik olarak, hatta ben Yeni Akit'in KAOS GL'in ajandasını çok iyi takip ettiğini düşünüyorum. Çünkü bütün etkinliklerimizi biliyorlar, bütün etkinliklerimizle ilgili haber yapıyorlar ve şunu çok açık bir şekilde söyleyebilirim, terminolojiye çok hâkimler, çok iyi biliyorlar. Neden çok iyi biliyorlar; çünkü haberleri olduğu gibi kaosgel.org'dan alıyorlar. İçine "cinsi sapkın, fuhuş sektörünün temsilcisi, homoseksüel, sevici" gibi kelimeler ekliyorlar sadece. Ama diğer bir taraftan baktığımız zaman sabah da çok fazla konuşuldu, "nefret söylemi" dediğimiz şey zaten aslında resmi ideolojiyi besleyen bir şeydir. Yani özellikle cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde konuşuyorsak, o "ibne" dediğimiz şey, eşcinsellik yani ibnelik, o "sevicilik" dediğimiz şeyin toplumdaki karşılığı, lanse edilen şeyi besleyen bir şeydir. Şimdi bunun sonucunda ne oluyor? Bu nefret beslendiği için aslında pratikteki ayrımcılık ve bunun sonucunda nefret suçlarını da besleyen ve bunlara yol hazırlayan bir şey oluyor. Buradan aslında LGBTİ mültecilere gelmek istiyorum. Şimdi biz, "KAOS GL" olarak farklı şehirlerde etkinlikler yapıyoruz. Birçok insanla bir araya geliyoruz. Ve mesela içinde eşcinsel dediğimiz için, cinsel yönelimli cinsiyet kimliği dediğimiz için içinde cinsel geçen bir şey var. Mesela heteroseksüeli birçok kişi bilmez. Hiçbir heteroseksüel "ben heteroseksüelim" deme ihtiyacı duymaz. Çünkü çok normaldir bu. Normal de olduğu için kendini tanımlama ihtiyacı bile duymaz, bu kadar normaldir. Ve içinde cinsel kelimesi geçtiği için hep cinsellikle

bağdaştırılır, çünkü cinsellik tabudur, biz açık bir şekilde konuşamayız birçok yerde cinselliği hâlâ. Hep cinsellikle bağdaştırıldığı için mesela, burada “ben kendi kimliğimle kamusal alanda var olmak istiyorum” dediğimde, benim mahremiyetimi ihlal eden sorular sorabileceğini düşünürler insanlar. Hak görürler bunu. Yani cinselliğe dair soru sorabileceğini hak görürler kendilerinde. Buradan mesela LGBTİ mültecilere geldiğimiz zaman biz, hem Birleşmiş Milletlerde yapılan görüşmelerde, hem de poliste, yabancılar şubede yapılan görüşmelerde aynı şekilde bunun yansımaları görüyoruz. Böyle lanse edilen ve desteklenen bir tanım olduğu için onlar da cinselliğine dair sorular sormaya hak görüyorlar. Ve daha da böyle dezavantajlı bir grup olduğu için, çünkü hayatı o kişinin elinde olduğu için, cinselliğine dair tüm ayrıntıları vermesi gerektiğini düşünen bir psikolojiyle aslında yaklaşıyorlar. Bu ayrımcı dilin yeniden üretilmesi sadece basın yoluyla olmuyor. LGBTİ mülteciler üzerinde düşünürsek, tüm resmi kurumlarda, sivil toplumda, yani destek alacağı zaman, onun dışında halk arasında, girdiği her yerde aslında bu ayrımcı dil yeniden üretiliyor. Hep böyle basın yoluyla nefret söyleminden bahsediyoruz ama imza gününde bir polis memurunun bütün mültecilerin olduğu bir yerde trans bir mülteciyi kimlik ismiyle çağırıp dalga geçmesi, nefreti üreten bir şeydir, orada onu hedef gösteren bir şeydir. Çünkü şöyle bir şey vardır. Ayrımcılık için, sadece LGBTİ’ler üzerinde düşünmeyelim, Romanlar için de geçerlidir bu, Kürtler için de geçerlidir. Toplumun içinde olması aslında daha çok eğreti yaratır. Mesela LGBTİ’ler uzakta olacak, ibneler uzakta olacak, Romanlar uzakta olacak, bana dokunmayacak, “bana ne kadar yaklaşıyorsa, ben ondan o kadar tiksinnemeliyim ki ben ondan biri değilim”i göstermek gerekiyor aslında. Aynı şey, mültecilik söz konusu olduğunda, LGBTİ mülteciler ve yerel halkta bir katmanlı durumda kendini gösteriyor. Ve aynı şekilde mülteci camiasının içinde de yine LGBTİ mülteci ya da İranlılar der ya “Afganlılarla bizi karıştırmayın”, aynı bu ayrımcı dil, onların içinde de katmanlanıyor. Aslında hani sıra sıra giden bir şey oluyor. O yüzden bunları bu şekilde geniş bir perspektiften düşünüp, mücadeleyi de örmek gerekiyor diye düşünüyorum. Nefret söyleminin nefret suçuna yol hazırladığını konuşmuştuk. İzmir’den örnek vermek istiyorum. 2012 yılında İzmir’de bir tane yerel gazetede bir köşe yazısında –unuttum şimdi yazarın ismini– “Kordon’da, Alsancak’ta travestiler gezip gezip duruyorlar. Ne olacak, ahlak kalmadı, şu oldu, bu oldu” diye korkunç bir yazı yazdı.

Akabinde bir hafta sonra, 3-4 gün arayla iki tane trans öldürüldü İzmir'de. Doğrudan bir bağlantısı olmayabilir, sebebi o yazı olmayabilir ama zaten var olan nefreti körükleyen bir şey sonucunda, yaşam hakkının ihlal edilmesine kadar gidebiliyor. Biz aynı şeyi mültecilerde de görebiliyoruz. Ve bunun sonucunda mesela biraz önce filmde de izledik, gettolaşma, izole edilmesi, mültecilerin toplumun içinde yer almamasını görüyoruz. Aynı gettolaşma aslında mülteci camiasının içinde de mevcut oluyor. Yani LGBTİ'ler kendi aralarında gettolaşıyorlar. Çünkü öyle bir söylemle karşılaşıyoruz ki cinsel yönelimini bilmediği zaman, aslında iletişim kurduğu ve muhabbeti devam ettirdiği zaman, cinsel yönelimini öğrendiği anda ondan tiksineye başlıyor. Çünkü ne kadar tiksiniyse o kadar heteroseksüel olacak. Ve efendim?

Katılımcı: Normal olacak demek istiyorsun.

Hayriye Kara: Normal olacak evet. O kadar heteroseksüel o kadar normal olacak. Ve bunun sonucunda ne oluyor? Yapılan kültürel etkinliklerden hep bahsediyoruz ya, kaç tane LGBTİ mülteci girebiliyor o kültürel etkinliklere, mültecilerle beraber yapılan etkinliklere? Kaç tanesi bundan yararlanabiliyor? Kaç tanesi valilik eliyle yapılan yardımlardan yararlanabiliyor? İnsani yardım, kişilerin özel olarak yaptığı yardımdan bahsetmiyorum, bizzat valilik eliyle yapılan yardımlardan yararlanabiliyor mu? Bu ayrımcılığın körüklenmesi, aslında bu ayrımcı değil, bunu beraberinde getiriyor. Bir de şunu söyledim ya, biz ayrımcılığı her alanda yeniden üretiyoruz diye. Çünkü bizim "ama"larımız var, bu da çok sıkıntılı bir konu. Mesela Kürtler için düşünün, orada terörist dağa çıkmış, yani tamam işkence görmesin ama o da terörist dağa çıkmış, yok böyle bir şey. İşkence gören birinin "ama"sı olamaz. Hiçbir kimse işkence görmeyi ya da öldürülmeyi, ayrımcılığa uğramayı, aşağılanmayı hak etmez. İnsan hakları herkes içindir. O yüzden bizim "ama"larımız olmaması gerekiyor eğer bu alanda çalışıyorsak. Son olarak şunu deyip bitirmek istiyorum. Sabah da biraz bahsettim. Nefret söylemini söylerken aslında bir cümle, söyleyen kişiye göre "nefret" söylemi ya da doğurduğu sonuçlar birbirinden farklı olur diye düşünüyorum. Bizim karşımızda bir Aliye Kavaf örneği vardı, "eşcinsellik hastalıktır ve tedavi edilmesi gerekiyor" dedi. Şimdi bu neden önemliydi? Fikir beyan etmiyor. Neden fikir beyan etmiyor? Şimdi Türkiye'deki şartları düşündüğümüz zaman aileler çocuklarının...

Yani "eşcinselliğinizi tedavi edeceğim" diyen bir Cem Keçe örneği var bu Türkiye'de. Aileler, çocuklarını çok küçük yaşlarda psikiyatristlere götürüyorlar, saçma sapan ilaçlar kullanıyorlar. Zaten böyle sana empoze edilen bir durum var, "sen hastasın, sen iğrençsin, pissin" yani bununla büyüyen bir ortamdasın. Zaten psikolojin bu nedenle bozuluyor, sen eşcinsel ya da trans olduğun için bozulmuyor. Transseksüellik ya da eşcinsellik bir hastalık değil. Homofobi, transfobi tedavi edilebilir bir hastalık. İnsanlar aslında homofobi ve transfobisiyle yüzleşmek için tedavi olabilirler. Ama Aileden Sorumlu Devlet Bakanı'nın çıkıp bunu söylemesi aslında o kadar yapılan bu uygulamayı meşrulaştıran bir şey oluyor. Yani "nefret söylemine" ses çıkarmamak, ayrımcılığı meşrulaştırıyor. "Nefret" nedeniyle yapılan saldırıları meşrulaştıran bir hal alıyor. Ben soru cevapla devam ederiz deyip, burada kapatayım.

Av. Eda Bekçi: Çok teşekkürler Hayriye, sağ ol sunumun için. Yakın zamanda, sanırım bir hafta ya da on gün oldu, Mazlum-Der bir rapor yayınladı, "Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadınlar" raporu. Rapor bizi çok heyecanlandırdı. Bilmiyorum inceleme fırsatınız oldu mu? Gerçekten ciddi bir emek harcanmış ve bu alanda yapılmış herhalde de bildiğim tek örneği diye düşünüyorum. Çok da şanslıyız, raporu hazırlayan Özlem Ekşi bizlerle. Mazlum-Der yönetim kurulundan kendisi de, birinci ağızdan raporu dinleme şansımız olacak. Söz sende.

Özlem Ekşi: Teşekkür ediyor, iyi akşamlar diliyorum. Suriye'de iç savaş nedeniyle oluşan insani kriz sonrası yaşanan kitlesel göç, Türkiye'nin mültecilik alanındaki altyapı ve yaklaşım sorunlarını da su yüzüne çıkardı. Türkiye daha önce de göç almıştı, ancak ilk defa böylesi bir kitlesel göçle karşı karşıya kaldı. Daha önce sınır bölgelerinde tutulan göçmenler bu sefer tüm şehirlere yerleşmişti. Türkiye toplumunun ise mültecilerle ilgili tecrübeye dayalı belirli sabit bir yaklaşımı bulunmuyor. Olumlu ve olumsuz, net olmayan bir yaklaşım söz konusu. Acıma, merhamet ve –özellikle son dönemde insan hakları bilincinin görece yükselmesiyle ortaya çıkan– çok kültürlülük söylemlerinden beslenen olumlu bakış açısı bulunmakla birlikte, milliyetçi, ekonomik koşulların kısıtlılığı gibi söylemlerden beslenen olumsuz yaklaşımlar da bulunmakta. Bu olumlu ve olumsuz yaklaşımların hangisinin daha ön plana çıkacağı politik tutumla –hem iktidarın, hem muhalefetin– bu

olaya nasıl yaklaştığıyla da çok ilintili.

Bu süreçte hükümetin mültecilere yönelik politikasının oldukça misafirperver, kamplardaki imkânların dünya standartlarına göre oldukça iyi olduğu söylenebilir. Bununla birlikte altyapıdaki temel sorunlar, ilticanın bir hak olarak tanınması sürecinin oldukça yavaş işliyor olması, özellikle kamp dışındaki sığınmacılara yönelik bir görmezden gelmenin söz konusu olması, sorunların tespiti noktasında zaaf oluşmasına ve gerekli desteğin sağlanamamasına neden oldu.

“Nefret söylemi” bağlamında düşündüğümüzde bu süreçte muhalefetten de bunu bir politik malzemeye çeviren yanlış tutumlarla karşılaştık maalesef. Örneğin bir CHP milletvekilinin bir demecinde “evlerinizi Suriyelilere kiralamayın” demesi ve benzeri söylemler toplumdaki olumsuz tutumu ve “nefret söylemi”nin su yüzüne çıkmasına neden olan hatalardı. Bu nefret söyleminin bir süre sonra “nefret suçlarına” evirildiğini de gördük: Ankara’da Hacılar mahallesindeki sığınmacılara ait evlerin yaklaşık yüz kişi tarafından yakılması, bazıları basına da yansıyan Suriyeli mültecilere yönelik darp olayları gibi. Ayrıca sahada tespit ettiğimiz ve çok vahim boyutları olduğunu gördüğümüz sığınmacı kadınların istismarı, sorunun ayrı bir boyutunu teşkil ediyor. Kamplarda yaşamaya zorlanma ve kamp dışının görmezden gelinmesi, bu istismarın tespit edilememesine de sebep olmuş. Kadın sığınmacılar, Suriyeli sığınmacılara yönelik genel “nefret söylemi”nden etkilendiği gibi, toplumsal cinsiyete bağlı ayrımcılık nedeniyle ek engellerle karşılaşılıyorlar. Suriyeli kadınlara yönelik istismarı meşrulaştıran sosyokültürel kabuller olduğunu, kültürel farklılıklara çok farklı anlamlar yüklendiğini gördük. Kadınların farklı şekillerde istismar edildiğini gördük: fuhuşa zorlanma, imam nikahı adı altında kısa süren evlilikler aracılığıyla cinsel istismar ve çok daha vahimi imam nikahıyla, Suriye’nin sınır köylerinden aileleri kandırılan kadınların Kilis, Hatay, Antep, Urfa gibi illere –özellikle sınır illerine– getirilmesi. Ardından tamamen kendi iradeleri dışında fuhuşa zorlanması yoluyla insan ticareti kapsamında cinsel kölelik dediğimiz şeyin baş gösterdiği yönünde soruşturulması gereken çok ciddi iddialar var. Bazıları bu iddiaların rejim güçlerine destek verenler tarafından hükümeti yıpratmak amacıyla kullanıldığını iddia ediyorlar. Ancak alanda yaptığımız görüşmelerde bu istismarın oldukça yaygın olduğunu gördük:

Yerel toplumdan insanların komisyoncuları tanıdığını, ne kadar komisyon aldıklarını, bu işin piyasasını bildiğini, köylerde Suriyeli kadınlarla yapılan çok eşli evliliklerin öncesine göre çok artış gösterdiğini gördük. Suriyeli kadınlara yönelik istismar göz ardı edilebilecek boyutta değil. Bütün bu istismarı meşrulaştıran –“nefret söylemi” olarak ifade edemeyiz ama– sosyokültürel kabuller var. Suriyeli kadınların kişisel bakım pratiklerinden tutun, tutum ve davranışlarına kadar aslında kültürel özelliklerine yönelik olumsuz nitelendirmelerle çok karşılaştık; “çok süslendikleri, çok rahat davranışları oldukları” gibi.

Raporda da yer verdiğimiz, Milliyet gazetesinde de yayınlanmış bir yazı dizisinde ikinci evliliğini yapmış bir kişinin açıklaması bu söylemlere çok tipik bir örnek sunuyordu. Onu size hızlıca okumak istiyorum: “Suriyeli çocuklar için eğitim veren bir kurum müdürü S. Bey’in ilk eşi Hatay’dan, ikincisi Suriye’den. S. Bey, eşinin bu duruma ne dediğini sorduğumuzda, konuyu batılların ahlaksızlığına getiriyor. İkinci hanımını Suriye’den aldığını, şimdi 43 yaşında olduğunu, üniversitede ilahiyat hocası olduğunu söylüyor. Savaşın sonra buraya yerleşmiş. Şimdi apartmanın üstünde o, altında ilk hanımı yaşıyor. ‘Batı, kadına saygılı olduğunu iddia ediyor. Peki, kadını eşyanın reklamında kullanan kim? Bir de İslam’ı eleştiriyorlar, birden fazla evliliği müsaade ediyor diye. Batıda bir istatistik yapılınsın bakayım, kim sadece evli olduğu kadınla birlikte oluyor, yüzde bir bile bulamazsınız. Bir erkek, gayrimeşru ilişkilerinden dolayı hanımına hastalık getirdiği zaman bu büyük vebal değil mi? Bu nasıl bir şey? Avrupa’da her erkeğin kaç manitası var? Bu tür işler yerine ikinci hanımı almak, bana ahlaki açıdan daha doğru geliyor. Suriyeli garibanlardan iş bulduğunu zannedip sevinen, sonrasında tuzağa düşürülen kızlar da var. Kalbinde vicdan taşımayan insanlar, başkalarının mağduriyetinden faydalanıp onları istismar ediyor.’” Bu biraz daha üst düzey bir söylem. Buna benzer açıklamalarla çok karşılaştık.

Av. Eda Bekçi: Minareyi çalan kılıfını uydurmuş.

Özlem Ekşi: Şöyle de bir durum var, Suriye’de çok eşlilik, sosyokültürel bir olgu. Özellikle kırsal kesimde bu olguyla karşılaşılıyor. Hatta nüfus cüzdanlarında birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü eş hanesi var. Ama biz de sosyokültürel bir olgu denebilecek düzeyde yaygın bir durum yok.

Bu tamamen onlardaki bu olgunun burada istismar edilmesi sonucunu doğurmuş. Bunların büyük çoğunluğu 15-20 yaş arası kızlar. Evlendirme yaşı 13 yaşa kadar düşüyor ve fiziksel özelliklerine göre, yaşa göre fiyatlar belirleniyor. Daha küçük olanlar, daha yüksek ücretle evlendiriliyor. Yani bütün bunlar, bunun artık bir ticarete dönüştüğünü, sektörleştğini gösteriyor. Ve artık yadsınamayacak düzeye ulaşmış maalesef. Bazı yanlış politik tutumların da bu sosyokültürel kabulleri –“nefret söylemi” diyemeyiz belki ama– açığa çıkardığını, beslediğini söyleyebiliriz. Bu süreçte gazeteye yansıyan bir olay daha olmuştu. Amberin Zaman Taraf’taki köşesinde, konteyner kentte sistematik tecavüze uğrayan bir Suriyeli kadın, kendi beyanına göre bir kısmı jandarmadan ve kamp görevlilerinden olmak üzere yaklaşık 20 kişiye fuhuş amacıyla satılmış ve sonunda dayanamayıp intihar girişiminde bulunmuş. Kadının iddiası, başka bir konteyner kente gönderildiği ve olayın da kapatıldığı yönündeydi. Valilik daha sonra bunun doğru olmadığını, soruşturma açıldığını söyledi.

Türkiye’de Suriyeli sığınmacıların, yaşanan politik süreçte Suriye’deki şu anki duruma baktığımızda, mevcut tüm veriler bu krizin daha uzun yıllara yayılacağını gösteriyor. Şu an için mevcut istismarın boyutu, kadınların yaşadığı diğer sıkıntılar, nefret söyleminin artık yavaş yavaş nefret suçlarına doğru eviriliyor oluşu, bütün bunlar çok ciddi önlemler alınması, politikaların yeniden gözden geçirilmesi, yok sayma durumunun bir an önce bitirilmesi gerektiğini gösteriyor. Bu noktada özellikle sığınmacı kadınların durumlarıyla ilgili politika yapıcı ve uygulayıcılarının genelde göç ve özelde kadın göçü konusunda bilgilendirilmesi, toplumsal cinsiyet konusuna da duyarlılık kazandırılmaları çok önemli. Bu duyarsızlık maalesef o çok bildiğimiz yaygın sosyokültürel kabullerin de halk arasında çok daha etkin olmasına ve istismarı örtmesine sebep oluyor. Teşekkür ederim.

Av. Eda Bekçi: Sevgili Özlem’e de bu kıymetli araştırması ve bunu bizimle paylaştığı için çok teşekkür ediyoruz. Programımızı çok da sekteye uğratmadan tamamlamış gibiyiz. Tartışma bölümümüze geçeceğiz. Ancak ondan önce, panelistlerimize sorularınız varsa onlarla birlikte tartışmayı götürelim isterim. İlk el buradan kalktı, buyurunuz.

Katılımcı: İki sorum olacak, bir tanesi Özlem Ekşi Hanım’a. Orada bir

araştırmacı arkadaşımız var, onun gözlemlerine dayanarak soruyorum. Savaş mağduru olduğu halde Suriyeli çingenelere kamp içerisinde ayrımcılık yapıldığı, “bunları burada istemiyoruz” diye bir yaklaşım varmış. Bu tanıklıklarınız var mı? Bunu size soruyorum. Bir de Yunanistan'dan gelen, Midilli'den gelen hanımefendiye soracağım. Lozan mübadelesi dolayısıyla 1924'te gayrimüslim olan Bergama'daki çingeneler, Midilli adasına gönderildi. Orada tabii ki yaklaşık yüz seneye yakın bir süreç oldu. Biz onlarla kontak da kurmak istiyoruz, önce o konuda aracılık yapabilirler mi? Oradaki çingenelerin yaşadığı ayrımcılık ne durumda? Hanımefendiye onu sormak istedim. Teşekkür ederim.

Özlem Ekşi: Biz kamp içinde değil, kamp dışında bir araştırma yaptık, kamp içine zaten herhalde kimse giremiyor. Ama kamp dışında evet, çingenelere yönelik ekstra bir ayrımcılık gördük. Dilenenlerin ya da fuhuş sektöründe çalışanların, Suriye'de zaten belli kesimlerden geldiği, “Çingene olduğu” ve bu nedenle onların durumları göz ardı edilebilirmiş gibi tutumlara şahit olduk. Hem yerel bürokraside, hem halk arasında, maalesef böyle bir ayrımcılıkla karşılaştık.

Efi Latsoudi: Kişisel olarak 1924'te böyle bir şey olduğunu bilmiyordum. Aynı zamanda da Lesbos dediğimiz Midilli adasında birçok çingene nüfusu var. Ama çoğu zaman bizim gibi yaşamak istemedikleri için Yunanistan içerisinde yer değiştiriyorlar. Birçok grup bunlarla ilgili çalışmak istiyor ya da birlikte çalışmak isteyen gruplar var, fakat çok gönüllü değil. Çünkü orada sadece bir süre içinde bulunup, çocuklarını orada okula bir süre gönderip, başka bir yere gidiyorlar. O yüzden onlarla kontak kurmak biraz zorlaşıyor. Aynı zamanda bu Midilli adasında sürekli yer değiştirdikleri için oradaki nüfusun acaba Bergama'dan gelen nüfus olup olmadığını bilemiyorum kişisel olarak bu konudan dolayı.

Av. Eda Bekçi: İkinci el, seni görmüştüm, senin sorunu alalım.

Katılımcı: Ben bir Özge Hanım'a, bir de Özlem Hanım'a soru soracağım. Özge, sunumunda Van'daki mültecilerin kalış sürelerinin uzadıkça daha fazla izolasyona neden olduğunu, daha fazla içlerine kapandıklarını, daha az sosyal ilişki kurduklarını söyledin. Acaba sen, başka şehirlerde araştırma

yapmadın biliyorum ama literatür taramanda bunu neye bağlıyorsun? Yani Van'ın yapısıyla mı ilgili? Van işsizlik oranının çok yüksek olduğu çok büyük bir şehir değil ama çok küçük bir şehir de değil. Yani sınır, neye bağlıyorsun? Nereden, nasıl açıklayabilirsin? Çünkü bu normalde bir toplum içerisinde kaldıkça, onun daha fazla ilişkiye geçmesi de beklenebilir. Bu da sonuçlardan birisi olabilir ama bu değil, tam tersi bir şey oluyor. Neye bağlıyorsun, onu soracaktım. Özlem Hanım'a da şunu sormak istiyorum. Acaba Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bir tepki verdi mi raporunuza? Bir yorumda bulundular mı? Ya da onların görüşlerini aldınız mı? Çünkü doğrudan bu alanda çalışma yürütmesi gereken bakanlık, kurum bu. Bunun dışında da yani biz, sivil toplum örgütleri olarak, ben, Helsinki Yurttaşlar Derneği'nde çalışıyorum. Türkiye'deki mültecilerin ihtiyaçlarının tespit edilmesi, onlara destek olunması konusunda zaten yetersiz kalıyor sivil toplum örgütleri. Zaten bunun büyük bir bölümünün devlet tarafından karşılanması gerektiğini düşünüyoruz. Suriyelilerle birlikte bu tamamen bizim müdahale alanımızı çok çok aşan bir şeye dönüştü. Sorunların tespiti konusunda bile bazen geride kalıyoruz. Dolayısıyla ben sizin raporunuzun çıkmış olmasından çok memnunum, böyle derli toplu bir şekilde "Neler oluyor orada?" bunu biraz daha net bir şekilde görebilmiş, anlayabilmiş oluyoruz. Ama yine de sormak istiyorum; gittiğiniz illerde sivil toplum örgütleri var mı? Kadınlara yönelik çalışma yapmaya çalışan kurumlar var mı? Birçok uluslararası örgüt çalışıyor, onu biliyoruz, onların ilgisi ne kadar ya da onların hareket alanı ne kadar geniş? Bir taraftan da kısıtlılar onu da biliyorum. Bunlarla ilgili yorumlarınızı rica edeceğim.

Özge Biner: Şimdi literatürde aslında bizim Türkiye'de mültecilik meselesine bu geçicilik, maalesef Türkiye'deki akademik çalışmalar, daha henüz bunun üzerine pek bir şey yok. Ama Anglosakson ve Frankofon literatürde "temporality" olarak geçiyor ve mülteci çalışmalarında yasal belirsizlik, geçicilik, zamansallık olarak da çevrilebilir. Bireyin mekân ve objelerle kurmuş olduğu ilişki üzerine ciddi anlamda yazılmış bir şeyler var. Bizim burada aslında önemli olan parametrelerden biri olarak gözetmemiz gereken, beklerken ve yasal belirsizlik içerisinde beklerken, insanların akıllarındaki, zihinlerinde değişen saat, zaman, mekân ve günlük yaşam algısı. Şimdi şöyle bir şey var, eğer yasal süreçteki ilerleme 3 yıl içinde hiçbir şekilde hiç cevap almayan ve yasal sürecin içinde olan birinin, mekânla ve

zamanla, eşyalarla kurmuş olduğu, sosyal ilişkilerle, sosyal dünyayla kurmuş olduğu ilişki gittikçe çekiliyor. Yasal sürecin içerisindeyken, 3 senenin sonunda bir cevap aldığı zaman orada o çekilme durabiliyor ama ilerlemiyor. Ve ilginç olan şu var ki, aslında ben kendi çalışmamda fark etmiştim, ilk 2 seneyi bir kategori olarak almıştım. 2 ile 4 sene başka bir kategoriydi ve 5 seneden sonraki başka bir kategoriydi. Ve insanların aslında günlük yaşamı tecrübe etme şekilleri, mekânla, eşyalarla, sosyal dünyayla kurdukları ilişki, aslında bu zamanla çok paralel gidiyor. Ve bunun üzerine yazılmış şeyler var. Bence bizim de bu gözle bir şeyleri tekrar düşünmemiz, konuşmamız önemli. Bu geçicilik meselesi, zamansallık meselesi, insanların yasal belirsizlikte geçirdikleri zamanın neye dönüştüğü, bu ciddi mesele. Bu şekilde cevap verebilirim.

Özlem Ekşi: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'ndan böyle bir tepki almadık, ama Göç İdaresi Genel Müdürlüğü bu konuyu çok önemsendi. Bu konuda çalışma yapmak istediklerini ve hızlı bir şekilde bu iddiaları soruşturmak istediklerini söylediler. Antep valiliği o haberler çıktıktan sonra soruşturma başlattı. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu duyarlılık gösterdi ve bu konu üzerinde çalışmak istediğini belirtti. Onun dışında resmi kurumlardan tepki almadık.

Katılımcı: Sivil toplum?

Özlem Ekşi: Sahada sivil toplumla çok karşılaşmadık ama tekil araştırmacılarla karşılaştık. Örneğin bir araştırmacı sığınmacıların psiko-sosyal durumlarıyla ilgili bir çalışma yapıyordu ve çok çarpıcı veriler elde etmişlerdi. Sanırım bu araştırmalar da oradaki durumu daha iyi ortaya koyacaktır. Sahada sivil toplumla ayni ve nakdi yardımlar konusunda çok karşılaştık. Ancak araştırma düzeyinde çok fazla karşılaşmadık maalesef.

Av. Eda Bekçi: Siz, söz istemiştiniz.

Katılımcı: Ben öncelikle aslında Hayriye'nin sunumu sırasında değindiği noktalardan bir tanesiyle başlamak istiyorum. Bu farklı kimliklerin aslında bir araya geldiğinde, üst üste çakıştığında dezavantajlı kimliklerin, nasıl yaşanan ayrımcılıkların daha da arttığı konusuna, katmanlaştığı konusuna

çok katılıyorum. Ve aslında bu problemlerin çözümünde bunların da göz önünde tutulmasının çok önemli olduğunu düşünüyorum. Hatta hatırladığım bir şey var, bir trans arkadaşımın söylediği bir şeydi bu: "Eğer bir özgürleşme olacaksa, aslında bizlerin arasından da ilk özgürleşecek olan eşcinsel erkekler, sonra eşcinsel kadınlar ve translar artık en son yani." Oraya gelene kadar katman katman artıyor çünkü bütün bu ayrımcılıklar. Buradan yola çıkarak da aslında sizin bahsettiğiniz raporu çok değerli buldum açıkçası. Çünkü mülteci kadınların iki dezavantajlı kimliği bir arada barındırdıkları için durumları çok daha önemli. Buna benzer bir çalışmanız var mı bilmiyorum ama benzer bir şey sormak istiyorum gözlemlediğiniz sahadan, Suriye ve Alevi mültecilerle ilgili. Çünkü basında farklı şeyler, bizim taramalarımız sırasında, vakfın taramaları sırasında bir şeyler görüyoruz ama çok da özel bir çalışma yapmadığımız için bir yorum yapabilecek kadar bilgim yok. Sahada acaba gözlemlerinizi var mı diye merak ettim, belki mültecilerden de birileri bir yorum yapabilir.

Özlem Ekşi: Mülakatlarımız sırasında Alevi Suriyelilerle karşılaşmadık. Ancak Türkiye'de Alevilere yönelik bir ayrımcılık zaten söz konusu olduğu için onların çok daha ciddi sorunları olduğuna eminim. Bu konuda bu süreçte çok ciddi hatalar oldu. Söylemsel ayrımcılık yapıldı. Bunlar Suriyeli Alevilere yönelik nefret söylemi ve nefret suçu doğurmaya sebep olacak ciddi hatalardı.

Av. Eda Bekçi: Ufak bir ek yapmak istiyorum söylediğine. Çok doğru bir noktaya değindin bu katmanlık meselesinde, mültecilerle çalışmak bu yüzden biraz daha hassas, özel ve zor. Çünkü bir mülteci, zaten ülkesinde belki eşcinsel olduğu için, belki inancı nedeniyle, belki rengi nedeniyle, belki ırkı nedeniyle bir ayrımcılığa maruz kalmış, orada yaşam tehdidi, işkence, kötü muamele görmüş ve bize gelmiş. Yani bir mülteci, sadece mülteci değil, altında başka okunması gereken şeyleri de barındırıyor. Helsinki Yurttaşlar Derneği'nden Ceren burada, sizin bir raporunuz vardı. Mültecilerin yaklaşık yüzde 36'sı geldiği ülkede işkence görmüştür. Mültecilerin yarısından fazlası kadın ve çocuktur. Mülteciler, ülkesinde işkence, kötü muamele, hakaret görmüşlerdir. Biz bunları bir tehdit gibi algılayıp, bir koruma güdüsüyle müdahale etmeye çalışıyoruz -devlet erkini kastediyorum- ama yani bir tehdidi bırakın; bunlar mazlum, ezilmiş ve

mağdur kesim. Bu açıdan bakmak gerekiyor. O yüzden onlarla çalışırken bunları da dikkate alarak, yani bir mülteci kadınla konuştuğunuzda, size "ekmeğim yok, suyum yok, kıyafetim yok" gibi çok temel ihtiyaçlarından bahsedecektir ama biraz derinine indiğinde, aslında tecavüze uğradığını, belki kocasının yanında tecavüze uğradığını, çok büyük travmalar geçirdiğini, çocuğunun kaçırıldığını, altında çok çok başka şeyleri görüyorsunuz. Yüzeysel sorunlara çözüm bulmaya çalışıyoruz ancak derine hiçbirimizin de inebildiğimizi maalesef düşünemiyorum şu aşamada.

Av. Hayriye Kara: Bu noktada aslında alanda çalıştığı için Özlem Hanım'ın tespitlerini merak ediyorum. Çünkü benim alanda çalışma fırsatım olmadı ve çok kıymetli bir rapor, elinize sağlık tekrar. Şimdi normalde, lezbiyen ya da eşcinsel ya da biseksüel bir kadınla karşılaştığınız üzerinden söylemeyeceğim, şimdi toplumsal cinsiyet dediğimiz zaman toplumsal cinsiyet kadınla erkek üzerinden şekillenen bir şey değildir. Toplumsal cinsiyet rolleri vardır. Hadi biraz entel bir cümle kuralım, üreme organlarımıza göre atanmış cinsiyetler vardır, bu cinsiyetler kadın ve erkektir ve kadınla erkek rolleri vardır. Kabul gören kadınlık ya da kabul gören erkekliliğin içine sığmadığınız zaman bir baskıya maruz kalırsınız. Sizin cinsel yöneliminiz ya da cinsiyet kimliğiniz önemli değildir bu noktada. Alanda çalışırken, o toplumsal cinsiyet rollerinde o kadınlık rolünün içine sığmayan kadınlarla karşılaştınız mı? Ya da buna dair sıkıntılar yaşayan, bu nedenle ayrımcılığa uğradığını ifade eden ya da sizin gözleminizle tespit ettiğiniz bir durum oldu mu?

Özlem Ekşi: Hatırlamaya çalışıyorum ama yok, hayır olmadı. Öyle bir örnekle karşılaşmadım.

Av. Eda Bekçi: Sorusu olan var mıydı?

Katılımcı: Merhabalar, benim sorum Efi'ye olacak. Şimdi öncelikle Yunanistan, artık bu özellikle mültecilere karşı gelişen "nefret söylemi" ve "nefret suçu" ile çok fazla gündemde. Biz Türkiye'deki durumun, Yunanistan kadar çok olmadığını düşünüyoruz. O yüzden sorum şu: Siz Yunanistan'da bu duruma geldiğini görüyorsunuz, peki sivil toplum kuruluşları olarak pişman olduğunuz şeyler var mı? "Keşke şu konuda

daha çok çalışsaydık belki bunu engelleyebilirdik?" O yüzden bu bağlamda, Türkiye sivil toplumuna verebileceğiniz öneriler, "şu konuya ağırlık verin", "aman bu çok kötüye gidiyor", dediğiniz alanlar var mı? Bunu sormak istiyorum.

Efi Latsoudi: Yunanistan'da öncelikle polis, zaten insanları özellikle... İlk önce mülteciler geliyor, biz onlara kötü davranıyoruz, hiçbir şey verilmiyor ve destek de sağlanmıyor. Özellikle polis, bunun da önkoşulunu oluşturuyor, daha doğrusu büyük şehirlerde meydana gelebilecek şeylerin. Ve bu büyük şehirlerde de bazı sivil toplum kuruluşlarının ya da dayanışma gruplarının bazı hataları da oldu. Mesela mültecilerin yaşadığı yerlerde, oradaki yerel tepkili halkla karşı karşıya gelen bu dayanışma gruplarıyla –saldırı demeyeyim de– çatışma ortamına varan bazı şeyler yaşandı. Bu da tabii doğal olarak bu sürece zarar verdi, dayanışma gruplarının çatışmaları. Öncelikle bu mültecilerin yaşadığı mahallelerde, burada dayanışma gruplarının gelip, oradaki tepkili yerel halka "siz faşistsiniz, siz ırkçısınız" diyerek... Bu insanlar daha çok bu faşist partilere giderek, orada örgütlenmeyi seçiyorlar. Daha da radikalleşiyorlar. Özellikle bu tarz mahallelerde, mesela bu partilerin oy oranı yüzde 16... Yani çok fazla bir mahalle yok, belki birkaç tane var, fakat yüzde 16, yüzde 18 gibi bir oran çıkmış oluyor bu mahallelerde. Belki çok fazla gelmeyebilir ama bu Yunanistan için çok fazla bir oran. Yani bu sağ görüşlü partilere ya da bu tarz partilere oy verenler değil, daha çok sol görüşlü insanlar da bize gelip "neden o zaman buraya geliyorlar" diye sorgulamaya başlıyorlar. Bu insanlar, sokaklarda yatıyorlar ya da işte oraya gelip kötü durumda kaldıkları için biz de onlara yardım etmeye çalışıyoruz ama neden buraya geldiklerini anlamadıkları için daha çok yabancı düşmanlığı ve nefret söylemine yol açan yorumlar da yapabiliyorlar. Özellikle bu Midilli adasındaki Afgan bir hamile kadına gerçekleştirilen ırkçı saldırıya medyada yer buldurduk. Çünkü mesela genelde medyada da çıktığı zaman "işte bunlar bizim düşmanlarımız, bize karşılar" dedikleri zaman insanlar bunlara inanıyorlar. Fakat mesela bir hamile kadının orada ırkçı bir saldırıya uğraması aslında insanlara şunu düşündürdü; yani bu sadece hamile bir kadın ve bunu yapan da sadece bir suçlu olabilir. Özellikle toplumun ilgili kısımlarından gelen insanların katılımı da önemli. Mesela bu, mültecilerin kalması için açtığımız merkeze gelip, en azından yemek yardımı bile yapmaları, faşizmle mücadele etmemiz için

çok önemli. Toplumun farklı kesimlerinden, belki ufak kesimlerinden gelen insanların da buna katılım sağlaması. Tabii bu katılımı sağlayan insanlar da çoğu insan gibi bundan gurur duymaya başladılar, özellikle mültecilerle dayanışma gösterdikleri, onların yanında durdukları için. Böylece de şikâyet etmektense biz bunları yapıyoruz, mültecilerin yanında duruyoruz, siz de bunu yaparsınız diye geldiğimiz için birçok insan da daha çok katılım sağladı ve bunu yaptıkları için de gurur duymaya başladı. Bu yüzden de bu faşist partinin aktivitelerinin, bu saldırılarının gittikçe düştüğünü gördük ve kesildi. Hâlâ varlar tabii ki de, yok değiller, fakat görünür halde değiller şu anda. Sessiz olarak devam ediyorlar.

Katılımcı: Hayriye'ye sorum olacaktı. Şimdi Türkiye'de özellikle Bizans, Osmanlı, Türkiye Cumhuriyeti, bu Anadolu coğrafyasında Aleviler katliamlardan geçti ve belli bir süre sonra kendini ifade etme olanağı buldu. Bugün şehirlerde, federasyonlar sayesinde örgütlenebiliyorlar; kendilerini ifade edebiliyorlar. Sokakta, fabrikada, okulda bir araya gelebiliyorlar. Keza Kürtlerin ismi bile söylenemiyordu. Şöyle bir anekdot anlatacağım. 90'larda özel kanallar yeni çıkmış, bir haber kanalında, Kürtlerden terörist olarak bahsediyor ama Kürt kelimesini kullanıyor. Şırnak'ta izleyenler sevinmiş "Kürt" dedi diye. Hani ona terörist demesini takmıyor, Kürt dedi diye seviniyor çünkü televizyonda Kürt demişler. Böyle süreçlerden geçtik. Bugün Kürtler devletle masaya oturdular, bir süreç işliyor burada, barış süreci, çözüm süreci, adı her neyse ve kendilerini kabullendirdiler. Aynı şey sizin için de yani LGBTİ'ler için de geçerli. Şimdi LGBTİ'lerin de belli bir süreci var. Şimdi daha fazla kendini ifade edebilme olanağı buluyorlar galiba. Çünkü geçen sene onur yürüyüşü yapıldı üç şehirde, bugün burada var onur yürüyüşü. Ve ifade ediyorlar, varlar, var oluyorlar, kendilerini dayatıyorlar insanlara "biz varız" diye. Hangi süreçler şu anda? Hangi aralıklalar?

Hayriye Kara: Aslında şunu söylemek gerekiyor, şimdi 20 yıllık bir LGBTİ hareketten bahsedilir ama bu 20 yılın öncesi de var tabii ki. Bu Gezi olaylarından sonra Facebook'ta, sosyal medyada dolaşmıştı. 1987 yılına ait bir haberdir, haber kupürü fotoğraf şeklinde dolaşmıştı. İşte "homoseksüeller, Gezi merdivenlerinde açlık grevi yaptı" diye. Sembolik,

2 günlük bir açlık grevi yapıyorlar. 20 yıllık denilen hareket aslında kurumsallaşan hareket. 1994'te İstanbul LAMBDA İstanbul'un, Ankara'da KAOS GL'nin kurulmasıyla başlayan bir hareket. Şimdi Sevgili Ali Erol'dan bir alıntı yapacağım, özellikle Gezi sürecini yorumlarken söylediği bir şeydi: Bu 20 yıllık bilinen hareketin ilk 10 yılında biz, LGBTİ'lerin kendi kimlikleriyle barışması için mücadele ettik. Çünkü toplumsal olarak dayatılan bir şey var; 'Sen hastasın, sen sapıksın, sen iğrençsin ve senin dört duvar arasında kalman gerekiyor. Senin kimliğinle kamusal alanda var olmaman gerekiyor'. Önce bununla barışması için mücadele ettik ilk 10 yıl. İkinci 10 yılda biz, bu işin politikasını yapmaya başladık, politika üretmeye başladık. Şimdi Gezi sürecine baktığımız zaman, şu anda LGBTİ'lerin bu kadar görünür olmasında, Gezi'nin aslında çok ciddi bir payı var. Ama LGBTİ'ler Gezi'ye destek verdi diye bir şey yoktu. LGBTİ'ler Gezi'nin öznesiydi zaten. Yaşam alanları için yıllardır mücadele ediliyordu. 1996 Ülker Sokak, 2006 Eryaman olayları, o park zaten varoluş, sosyalleşme, yaşam alanlarıydı. Ve o parktan atılmamak için yıllardır polis baskısı olsun, başka bir şey olsun, keza Ankara'da Güvenpark da öyledir, o parklar yaşam alanıydı. Kentin zaten kendilerini var ettikleri alandı. Şimdi Gezi'yle birlikte aslında diğer gruplar, LGBTİ'ler birbirine dokundular ve alandaki LGBTİ'leri görmezden gelmeyi bıraktılar. LGBTİ'ler alanlara Gezi'yle birlikte çıkmadı ki. Birçok yerde belki Gezi'yle birlikte görünür oldular, Antep bunlardan biridir, Mersin bunlardan biridir. Ama yani 2001'den beri 1 Mayıs'ta alanlardadır mesela. 2001'de KAOS GL ilk çıktığında, herkes böyle bakmış yani. 15 kişilik bir grup var, KAOS GL eşcinselliğin sesi, bunlar nereden çıktı, gibi. Biz şu aşamaya geldiğimiz zaman mesela –1996'da mıydı, tarihi tam hatırlayamadım– ilk böyle İstanbul Pride yapıldığında basın açıklamasını okuyacak insan bulamamışlar. Yüzleri kapalı hepsinin. 2013 Pride'ında 80 bin kişi diyor ana akım medya. Yani bu belli bir aşamada belli bir yere gelindikten sonra oldu ve şu anda 3 tane sol fraksiyon dışında –isim vermeyelim– açıktan biz çalışmayız, hastadır şudur budur, diyen bir sol fraksiyon yok. Ama yani bu harekette kendiliğinden olan bir şey olmadı. Çünkü LGBTİ hareketi sürekli ilişkilenemeye başladı, öğrendiği çok şey vardı anarşist hareketten, sol hareketten, ilişkilendiği çok fazla şey vardı. Ve sürekli zaten beraber mücadele etme mantığını beraberinde getirdi. Yani şu aşamaya bakarsak, bir inkâr yok, evet, yani artık görmezden gelinemeyecek bir noktaya geldi.

Fakat sıkıntı bence şu -senin söylediğin o vesileyle de nefret suçlarına ilişkin bir şey söylemek istiyorum- : Sürekli bir görmezden gelme ya da adını bile anmama olayı var. Hükümetin çok net, kesin tavrı bu. Biz bunu yabancılar ve uluslararası koruma kanununda da gördük. Biz, bunu sivil anayasa tartışmaları yapılırken de gördük; biz bunu nefret suçlarında da görüyoruz. Şimdi nefret suçları... Bir taslak var ortada. Bu bir başarı mıdır; sivil toplumun başarısı mıdır? Bence değildir. Orada cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve etnik köken yer almıyorsa, bu sivil toplum başarısı değildir. Çünkü çok ciddi bir grubuz, çok ciddi bir grup dışarıda bırakılıyor. Yani şu aşamada şuradaki politik durumda, siyasi durumda İslamofobiye ne aşamada tartışacağız, homofobi, transfobiye ne aşamada tartışacağız? İslamofobiye KAOS GL olarak tartışıyoruz. Mesela kaç kişi yapıyordur burada bilmiyorum ama Fransa'da eşcinsel Müslüman örgütler var. Açık bir şekilde "evet eşcinseliz, Müslümanız, evet buyurun, biz buradayız" diyorlar. Sizin söylediğiniz gibi bir şey değil din diye. Onlarla İslamiyet'i de tartışıyoruz. Ama bu coğrafyada, İslamofobi ilk tartışılacak şey midir? Yani insanlar, aileler, çocuklarını Müslüman olduğu için öldürmüyor ama aileler, çocuklarını eşcinsel ve trans olduğu için öldürüyor. O yüzden biraz da bizim hem sivil toplum olarak, hem ayrımcılığa uğrayan mağdur gruplar olarak çok farklı alanlarda birden fazla mücadele örmek gerektiğini düşünüyorum. Ama 1994'le kıyaslandığı zaman, evet hareket çok ciddi bir aşamaya geldi ama bu bir lütuf değil; yapılan ciddi çalışmaların ürünüydü.

Av. Eda Bekçi: Ben artık izninize soruları kesiyorum, son 15 dakikamızdayız. Pırıl'ın bizimle paylaşmak istedikleri vardı, ona söz vermek istiyorum.

Pırıl Erçoban: Öncelikle çok teşekkürler hepinize ayrı ayrı. Gerçekten çok değerli çalışmalar yapıyorsunuz ve bunları bizlerle paylaştınız, sağ olun. Biraz önce de dediğim gibi, biraz böyle sesli düşünerek konuşuyorum, biz çeşitli illerde çalışmalar yapıyoruz. Mültecilerle, sığınmacılarla görüşüyoruz, kamu kurumlarıyla, yerel yönetimlerle, STK'larla görüşüyoruz ve sorduğumuz sorulardan biri de mültecilere, "Ayrımcılık var mı, ayrımcılığa uğruyor musunuz? Türkiye de mülteci olmak nasıl bir şey? Çorum'da mülteci olmak nasıl bir şey?" diye. Ve genelde hep aldığımız cevap, "Yok, problem yok, iyi. İnsanlar çok iyi, komşular yardım ediyor". Ama biraz

daha böyle içine girmeye çalışınca, biraz daha açılması mümkün olursa, aslında sorunlar var. Yani öyle bir kabuğa çekilmiş ki insanlar, bir kere ezik hissediyor kendini. "Ben yabancıyım burada, ben mülteciyim zaten, daha fazlasını istemek ne haddime" diye düşünüyor. İş hayatında eziliyor, sömürülüyor, dışlanıyor. Bir Türkiyeli vatandaşın aldığından çok daha azını alıyor, çoğu zaman onu alamıyor bile. İsterse parasını, "git nereye şikâyet edersen et" deniliyor. Çünkü çalışma izni olmadığı için hiçbir yere gidip şikâyet edemeyeceğini biliyor karşıdaki de. Dolayısıyla "git, nereye şikâyet edersen et" diyor. Saatlerce, 12 saati geçen çalışma saatleri var. Bir doktor, bir mühendis, belki bu çok klişe oldu ama eğitim düzeyi, mesleği ne olursa olsun, genelde çalıştıkları iş alanları tekstil, inşaat, temizlik, restoran gibi yerler. Onun dışında işte çocuklar, mesela bu filmde de olan çocuklardan biri, okuldaki tek siyah çocuk, biliyorum. Okulda diğer çocuklar, "çikolata" diye alay ediyorlarmış onunla. Ben de şunu dedim üzülmesin diye, "Ya boş ver, onlar öyle, çikolata çok güzel bir şey, tatlı bir şey, senin tatlılığını söylüyorlardır, sen de onlara, siz de beyaz çikolatasınız de," dedim. "Ama olmaz çok ayıp," dedi. Yani o çocuk, bunun farkında ama ona bunu söyleyenler, bu kültürü besleyenler farkında değil. Bir yandan böyle, öbür taraftan "İzmir'in bağrına saplanmış bir hançerdir, biz İzmir'de Suriyeli mülteci kampı istemiyoruz, mücadele yapacağız" diyen siyasetçilerimiz var. "Bakın işte böyle bir tehlike var, risk var" diye gittiğimiz devlet görevlileri de, "Ya evet bunlar endişe verici olabilir ama merak etmeyin, ırkçılık bizim DNA'mızda yoktur" diye, son derece yani içinde ırkçılık barındıran, ayrımcılığı nefret söylemini genlere bağlayan bir cevap verilebiliyor. Nereyi tutsan üzülüyorsun, elinde kalıyor, 'Ne yapacağım!' paniğine düşüyorsun bir yandan. Ama öbür taraftan da mesela Yunanistan'da hem o nefret söylemi, işte bu altın şafağın yükselmesi vs. onu örnek gösteriyoruz ama öbür taraftan da örnek gösterdiğimiz, özellikle adalarda o halkın çok güzel dayanışma duygusu var. Bir araya gelip, mültecilere yönelik çalışmalar yapılıyor. Biraz önce yine Efi konuşurken ve Simge'nin sorusunda da onu düşündüm. Bu dayanışma bizde niye yok? Yani aslında belki var, örgütlü olmadığımız için görünmüyor. Belki var, diyorum, çünkü yine bütün illerde yaptığımız görüşmelerde, eşyaları hep komşular alıyor, giysileri komşular alıyor. Yine mesela biz görüşme yaparken, getiriyor komşusu iki kap yemek veriyor gibi. Yani bu dayanışma duygusu var ama örgütlü değil. Bir de

bu dayanışma duygusu... Yani şöyle, doğru mu acaba diyorum, "az veren candan, çok veren maldan" lafı vardır ya... Genelde mültecilerin oturduğu yerler, düşük gelir gruplarına mensup kişilerin oturduğu mahalleler. Ve orada birbirinin halinden daha çok anlıyor insanlar, sanki paylaşım daha fazla. Ama gelir yükseldikçe, paylaşılacak şey arttıkça insanlar daha bencil mi oluyorlar? Korkuyorlar mı kaybedecekleri çok olduğu için...

Av. Eda Bekçi: Cansu sanırım bunu belgesel filmde dillendirmişti. Belki de onu ifade edebiliriz, kaynakların paylaşımı konusunda.

Pırl Erçoban: Evet bir kaynak paylaşımı olarak görülüyor. Ya işte bilmiyorum, karışık şeyler geçiyor kafamdan, sesli düşünüyorum dedim ya, sizlerle paylaşmak istedim, teşekkür ederim.

Hüsnü Öndül: Bir iki cümlede ben söylemek istiyorum. Şimdi bizim anlattığım davada bir polisin, nasıl ırkçı bakış açısına sahip olduğunu ve önyargı taşıdığını söyledim. Bu araştırma sırasında bir rapor okumuştum. Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları İnceleme Komisyonu alt komisyonunun, "Türkiye'de bulunan mülteciler, sığınmacılar ve yasa dışı göçmenlerin sorunlarını inceleme raporu", 2010 tarihlidir bu rapor. Bu raporun 46'ncı sayfasında, -45'de de aynı kişinin değerlendirmeleri var ama- İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü'nde, Göç Genel Müdürlüğü'nde genel müdür yardımcısının yaklaşımını size okuyacağım. Raporun 46'ncı sayfasında; "Ben uzun yıllar yurt dışında yaşadım, oradaki ırkdaşlarımızı gördüm" yazıyor. Arkadaşlar, bu resmi bir raporda herhangi bir işte bir siyasi partinin ırkçı, milliyetçi, bir siyasi partinin yetkilisi konuşmuyor. En üst düzeyde ve bu işlerle ilgili bürokrasideki 2 numaralı kişi ırkdaşıktan söz ediyor. Yani kendi soy kökünün dışındaki insanların haklarını ve özgürlüklerini gözetmek konumunda olan kişi bunları söylüyor. Bu resmi bir rapor, Türkiye Büyük Millet Meclisi raporu. Dolayısıyla bu sözler ve Festus davasındaki polisin anlatımları, Birleşmiş Milletler ırk ayrımcılığı komitesinin 31 sayılı genel tavsiyesinde şu belge; adını söyleyeyim "ceza adalet sisteminin yönetiminde ve işleyişinde ırk ayrımcılığının önlenmesine dair genel tavsiye". Bu genel tavsiyede bazı paragrafları, işte yakında olanlar görür, 12 paragraf Festus Okey davasında anlatılanlarla uyumlu. Buradan şu sonuç çıkıyor: "Kamu görevlilerinin, tümünün, her düzeydeki kamu

görevlilerinin, yasa uygulamakla görevli kamu görevlilerinin bu açılardan eğitimi şart". Bu çok önemli, denetim mekanizmaları ve benzeri şeyler önemli ama özel olarak eğitime vurgu yapmamız gerekiyor.

Av. Eda Bekçi: Çok teşekkür ederim. Son olarak artık Cansu ve Mete'ye söz veriyorum.

Katılımcı: Kaynak meselesi önemli görünüyor. Çünkü ben biraz gazete haberlerini falan taramıştım. Ne zaman bakıyorsunuz ki bu yardımlardan bahsediliyor, işte ne kadar çok yardım verilmiş, şu kadar yardım; senin gösterdiğin baştaki slaytlarda da vardı, bir gazi maaşı şu kadar ama bir Suriyeliye verilen para bu kadar, ama biz bu kadar almıyoruz. Hep böyle bir problem var ve sürekli bir odak problemi var aslında. Kime kızacağız; yani birine kızacağız çünkü kızgınız çünkü o parayı biz almıyoruz ve bizim de aslında ihtiyacımız var. Ama problem şu; biz o parayı alamadığımız için o yardımı alan kişiye mi kızmalıyız? Yani bu bir mülteci olabilir, Suriyeli ya da bir başkası olabilir. Yoksa bu parayı dağıtmadaki sisteme, bu sıkıntıya, yani işte bu çeşmenin başında kim duruyorsa, bunlara mı kızmalıyız? Mesele hangi hükümetin olduğu falan değil ama daha sistemsal bir problem. Tabii bunu görmekten biraz daha uzak kalıyoruz. Benim asıl burada sormak istediğim, danışmak istediğim şu, yani bütün katılımcılara aslında. Şimdi burada hepimiz konuşuyoruz, tartışıyoruz, işte "nefret söylemi", "nefret suçu" paneli davetine gelenler, üç aşağı beş yukarı aslında aynı insanlar. Aslında aynı toplantılarda hep birbirimizi görüyoruz, ilk defa karşılaşmıyoruz birçoğunuzla. En azından örgütsel olarak birbirimizi tanıyoruz. Ama şöyle bir problem var ki, işte bunun bir de aslında insanlar, insanlar dediğimiz o insanlar kısmına ulaşması meselesi. Yani biz bu insanlar kısmına acaba ne şekilde ulaşacağız? Yani evet raporlar, görünürlüğü her zaman çok daha fazla arttırıyor, bunun dışında yürüyüşler, yapılan çalışmalar çok daha fazla önemli. Ama bununla birlikte o insanlara daha fazla nasıl dokunabiliriz, ben aslında bunu da merak ediyorum. Ve bu bilinci nasıl aşılamaya başlayabiliriz; bunu merak ediyorum. Çok teşekkürler.

Av. Eda Bekçi: Bununla ilgili ufak bir gelişmemiz var, onu söyleyelim. Bu hafta Pırıl, Konak Belediye Başkanımız vasıtasıyla Basmene mahalle muhtarlığıyla görüşme imkânı sağladı ve bunun devamını sağlama

ihtimalimiz var Mülteci-Der olarak. Biliyorsunuz yerel yönetimler bizim için çok önemli, mahalle muhtarları da ilk dokunduğumuz, temas ettiğimiz kişiler. Bu insanlarla ve yerel halkla birebir temas halindeki kişiler. En ufaktan başlayıp, birebir mahallelerde küçük yönetimlerle, yerel yönetimlerle bunun başlaması gerektiğini düşünüyoruz. Öyle bir girişimimiz var, devamının geleceğini umuyoruz. Haberdar edeceğiz sizleri bunlarla ilgili. Mete, son olarak sana söz vereceğim ve bitireceğim artık çünkü herkes çok yoruldu biliyorum, sabrınızı zorlamayalım.

Mete Bey: Teşekkürler. Ben LGBTİ hareketini önemsiyorum. Çünkü hareket olgunlaştıkça, hem iktidar ilişkileri, hem bireyin toplumsal ve bireysel iktidar ilişkileriyle yüzleşmesine de vesile oluyor. Sizin de gün boyu ifade ettiğiniz üzere aynı zamanda farklı dezavantajlı gruplarla da, konumlarıyla da yüksek bir empati sağlanmış oluyor. Lakin sizin son söyleminiz, İslamofobi ilk ele alınması gereken şey midir? O sözünüze birazcık itirazım var. İslamofobi, bence oldukça önemli. Bizim artık belki yüz yıldır bu askeri vesayet denilen bir olayımız var. Bir 28 Şubat darbesi oldu, o denli mağdurlar oldu. Başörtülü eşi var diye 367 el, kaosa el kalktı, dedi. Dolayısıyla bu pek ala bütün toplumsal yapıyı sarsacak oranda önemli bir şeydi. Yani pek kategorileştirmemek lazım, bu mağduriyetleri hiyerarşik yapı haline getirmemek lazım gerektiğini düşünüyorum. Ben Mazlum-Der'in özellikle İzmir'deki çalışmalarını daha net görüyorum. Ve herkese öneririm, Mazlum-Der'in İzmir şubesinin basın açıklamalarının, yine merkezinin basın açıklamalarının en azından başlıkları ve ilk paragraflarının okunması gerektiğini... Ve birçok tavırları da çok değerli... Lakin Mazlum-Der kesimi de bu hak temelli olaylarda, bu LGBTİ çevresine yönelik bir iki adım daha atmalı. Çünkü orada da ciddi bir sorun var. En dezavantajlı kesimler, bence mültecilerle beraber bu LGBTİ hareketi, Roman hareketi, yani bunlar oldukça yoğun şeyler... Orada da yavaş yavaş daha tutarlı bir adım atmak gerektiğini düşünüyorum.

Hayriye Kara: Öncelikle yanlış anlaşıldıysam, özür dilerim. Sorunlar konusunda hiyerarşi yapılmaması ve mağduriyetler konusunda hiyerarşi yapılmaması konusuna kesinlikle katılıyorum. Başörtüsü nedeniyle karşılaşılan sorunlara gelince... Mesela demokratikleşme paketiyle o başörtülü kadınların yaşadığı sıkıntılara ilişkin birtakım düzenlemeler vardı.

Mesela buna ilişkin olarak, demokratikleşme paketinin yorumlanmasına ilişkin bizim eski dernek başkanımız Yasemin Öz, CNN Türk'e katılmıştı. Ve orada söylediği cümle şuydu. "Ben, bu pakette somut hiçbir şey göremiyorum. Vaat edilen hiçbir şey yok. Laflar dolandırılmış. Sadece somut tek bir gelişme görüyorum, o da başörtüsüyle ilgili," demişti. Yani başörtülü kadınların yaşadığı sıkıntılar, evet askeri vesayet... Ben daha çok şöyle düzeltmek istiyorum. Meclis insan hakları kurumu... Şimdi mevcut iktidarın ideolojisi belli... Şu anda İslamofobi dediğimiz şey, ideolojik olarak mevcut iktidar tarafından ideolojik olarak empoze edilen bir şey değil. Sistematik olarak... Şeylerden de bahsetmiyorum bu arada, iktidara karşı çıkan ve iktidarı eleştiren, Müslümanlara yönelik yapılan ayrımcılık ve nefret söylemlerinden de bahsetmiyorum. Ama İslamofobi dediğimiz şey, şu anda mevcut iktidarın ideolojisi değil Türkiye'de... Yani iddia edilen bu ülkenin yüzde 99'unun Müslüman olduğu... Ve meclis insan hakları kurumunun insan hakları haftasında nefret suçlarına ilişkin bir panel yaparken, nefret suçu şudur ve aynı şekilde ayrı olarak İslamofobiye oraya koyuyor. Ya da nefret suçlarından bahsederken, telaffuz ettiği tek şey İslamofobi oluyor. Böyle bir konjonktürde Türkiye'nin geneline baktığımız zaman gerçekten ilk ağıza alınacak şey İslamofobi midir iktidar tarafından? Askeri vesayet, başörtülülerin yaşadığı sıkıntılar... İslamofobi, Türkiye'de yok demiyorum ama mesela bir nefret suçu yasası getirdik dediler.

Katılımcı: O da bu da aslında.

Hayriye Kara: O da bu da tabii ki, ama şunu demek istedim. Nefret suçu yasası getirdik, dediler. Nefret suçu yasasında ayrımcılığı yasaklayan 122'nci maddede ayrımcılık temellerini saymışlar. Oraya –sabah bahsedildi zaten– nefret saikini eklemişler. Şimdi burada ben şunu söylüyorum; nefret yüzünden insan öldürülüyor bu ülkede, mal ve hizmetlere erişim nedir ya! Nefret suçu düzenlemede mal ve hizmetler mi kaldı, mal ve hizmetlere erişim mi kaldı? Ben hiyerarşi yapmıyorum mağduriyetler üzerinde. kaosgl.org'u takip ediyorsanız, başörtüsü sorununa ilişkin olarak tavrının çok net olduğunu da görüyorsunuz, başörtülü kadınların yaşadıkları sıkıntılar üzerinden... Gerçekten hiyerarşi kurmak değil ama yaşanan mağduriyetler üzerinden kurulan ilk cümleden bahsediyorum ben. Hani iktidarın kurduğu, ilk kurduğu cümleden bahsediyorum. İktidar niye İslamofobiye ağızına alsın,

şu anda öyle bir şey yok ki! Kendi ideolojik şeyleri şu anda o değil yani.

Özlem Ekşi: Kısmen katılmakla birlikte, üniversiteyi bu nedenle 12 yılda bitirmiş biri olarak çok taze bir problem olduğunu, travmatik bir boyutu olduğunu belirtmek istiyorum. Bu sorun ve travması tamamen atlatılana kadar da İslamofobiye karşı toplumsal tepki sürecektir.

Hayriye Kara: Nefret söylemi üzerinden söyledim sadece. Yoksa şu anda İslamofobi yok demiyorum.

Özlem Ekşi: İkincisi, LGBTİ konusundaki eleştirinizle ilgili olarak. Elbette ki pratikte bazı kişisel hatalar olmuş olabilir. Ancak LGBTİ'nin temel hakları konusunda Mazlum-Der açısından bir sıkıntı yok. Evlilik ve evlat edinme hakları gibi konularda sınırlar var. Takdir edersiniz ki İslam dininin heteroseksüel ilişkilerde dahi belirli sınırları vardır. Örneğin evlilik dışı ilişkinin yasaklanması gibi. Bu noktada karşılıklı birbirini anlama ve diyalog çok önemli. Toplumsal tabanın hassasiyetlerinin göz önüne alınması gerektiğinin bilincinde olarak, tabii ki diyalogun geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Ama bu noktada dini hassasiyetlere saygı gösterilmesi de önemli.

Hayriye Kara: Ama birlikte mücadele etmek gerekiyor dönüştürmek için, ayrı ayrı değil.

Av. Eda Bekçi: İzninizle artık panelimizi kapatıyorum. Bugün bütün gününüzü bizimle paylaştığınız için bütün panelistlerimize, katılımcılara, herkese ayrı ayrı teşekkür ediyorum. Ama zannetmeyin ki yakanızı bıraktık. Saat 6'da Alsancak'ta "Sessiz Çiğlık" eylemimiz için buluşuyoruz.

